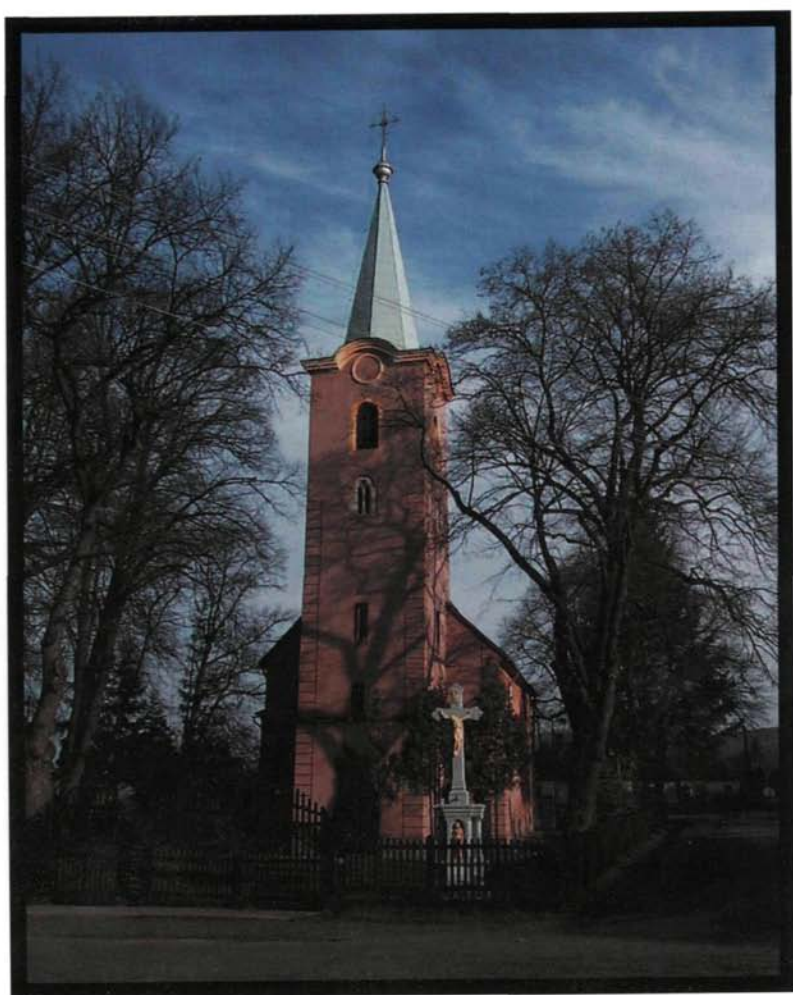

BICSÁK ISTVÁNNÉ SZEGEDI IRÉN

SALOMVÁR

Salomvár

Írta:

Bicsák Istvánné Szegedi Irén

Szerkesztő:

Vándor László

Technikai szerkesztő:

Frankovics Tibor

Nyomdai előkészítés:

Vucskó János

Varga András

Kiadja a Zala Megyei Múzeumok Igazgatósága

Felelős kiadó:

Vándor László

ISBN 963 7205 20 9

ZALAEGERSZEG 2001.

Készült Salomvár község anyagi támogatásával

Tartalomjegyzék:

Előszó	5
I. Legrégibb írott emlékeink	7
II. A templom és a plébánia története	21
III. A salomvári iskola története	30
1. A falu iskolája és tanítói 1868 előtt	30
2. Iskolai oktatás 1868–1918 között	38
3. Az iskola a két világháború között	49
4. Az általános iskola megteremtése	59
5. Az iskola élete a körzetesítésig	61
6. A Kurta majori iskola	69
7. Iskola Erdeifaluban	71
8. Keménfa és iskolája	73
IV. A gazdasági élet alakulása a világháború után:	83
V. Bújt az üldözött...	95
VI. Egyesületek, szervezetek, sport	97
VII. Néphagyomány, népszokások	105
VIII. Az önálló fejlődés útján	124
IX. Jegyzetek	134
Utószó	138

Előszó

Mi, salomváriak őszinte rajongással szeretjük ezt a falut, amely az otthonunk.

Ez az a föld, ahol ősszüleink, déd- és nagyszüleink, szüleink éltek, dolgoztak, megtanították nekünk az anyanyelvet, elmondták történeteiket, és ezzel ránk hagyták történelmünket.

Azt a történelmet, amely II. Endre királyunk uralkodásának idején kezd a falu történelme lenni, azt a történelmet, amely a legtöbb tényszerű és száraz történelemkönyvből hiányzik.

E könyv segítségével létre jött egyfajta kapcsolat a múlttal, ami igaz volt és valóságos. Olvasva talán a ma élők megérthetik Salomvár múltját, melyben benne gyökerezik jövője is.

Őszinte szeretettel ajánlom tehát ezt a könyvet mindazoknak, akik sajátjuknak tekintik valamely oknál fogva ezt a vidéket, valamint azoknak is, akik szeretnék falunkat megismerni, erőt meríteni a múltból, hogy szebbé és boldogabbá építhessük jövőnket.

Vásár István
polgármester

*Ajánlom könyvemet Istenben boldogult Süle Ferenc plébánosunk
áldott emlékének.*

Szerző

I. Legrégibb írott emlékeink

Salomvár község a Zala folyó jobb partján fekszik a 150–200 m tengerszint feletti magasságba emelkedő észak–déli irányú dombok tövében, Zalaegerszegtől nyugatra. A sok gyümölcsöt, szőlőt termő dombok is lakott települések voltak: Cigányhegy, Zsupphegy, Szarkahegy, Harkályhegy, Dózsa-hegy, de a beköltözés a faluba és az elvándorlás a városba a második világháború után elkezdődött, a 70-es években felgyorsult. Ma már az ott maradt lakóházak is hétvégi házként szolgálnak, csupán Harkályhegyen és Dózsa-hegyen lakik még néhány család. A községhez tartozik a 2 volt uradalmi major, Kurta és Erdeifalu. 1944-ig idetartozott Pusztapaát is: a falu egy távol eső utcájának mondták. 1544-ben ott 4 ház volt 27 lakossal.¹

A községi tanácsok megalakulásáig a falu mindegyik bevezető útján a következő feliratú tábla tájékoztatta a járókelőket:

ZALA VÁRMEGYE
Zalaegerszegi járás
SALOMVÁR
Kisközség
Salomvári körjegyzőség²

Az Árpád-házi királyok alatt bizonyosan királyi birtok volt ez a terület. Így jutott a II. András király gyermekeit nevelő Salamon mester birtokába. Ugyanis 1213-ban a német uralom ellen fellázadó főurak a pilisi erdőben meggyilkolták Gertrúd királynét és német vendégei egy részét. A királyi gyermekeket – elsősorban a trónörökösnek számító Béla herceget, a későbbi IV. Béla királyt is – halálra keresték. Miska vasvári ispán és fia Salamon mester elrejtették a gyermeket. Ezért a cselekedetükért a Halicsból hazatérő II. András király Miska ispánnak Edelics nevű birtokot – a mai Pusztadericset – ajándékozta, fiának, Salamon mesternek pedig, akit az 1213-as királyi ajándéklevél „nekünk annyira kedves Salamon”-nak nevez, bizonyosan Harkály falut, amely a mai Salomvár határában volt. Ezért vették fel a Harkályi előnevet.³

Salamon udvarispáni, majd tárnokmesteri címet viselt II. András udvarában. Később kivált a kormányból, mert annak pazarló szellemével nem értett egyet.⁴ Ekkor visszavonult a királyi adományképpen kapott Harkály nevű birtokára Zala megyébe. Családja később is ősi címként Harkályinak nevezi magát. Vagy ő, vagy hasonló nevű fia építtetett a Zala folyó mellett várkastélyt, amelyről Salamonvárat és a később sokat szereplő Salomvári családi elnevezték.⁵ A vár körül telepedett le a jobbágyság családja, ebből fejlődött ki a falu.

Ezt igazolja a zalavári konvent előtt készült okirat is, amely szerint Szentmiklósi János eladja Harkályi Salamonnak és fivérének, Demeternek a Kozma-Damján templomtól a Holttuig (a mai Hottóig) terjedő nagy területet 20 széles bécsi márkáért.⁶

A család és a várkastélya körül kialakult új falu jelentős szerepre jut a Zala völgyében: 1323-ban Károly Róbert királytól vásárjogot kapnak,⁷ és hídvámszedési jogot is, ami gazdaságtörténetileg érdekes szabadalma a Salamonvári családnak.⁸ 1328-ban már út vezet a család harkályi birtokától Csatár falun keresztül Körmendre.⁹

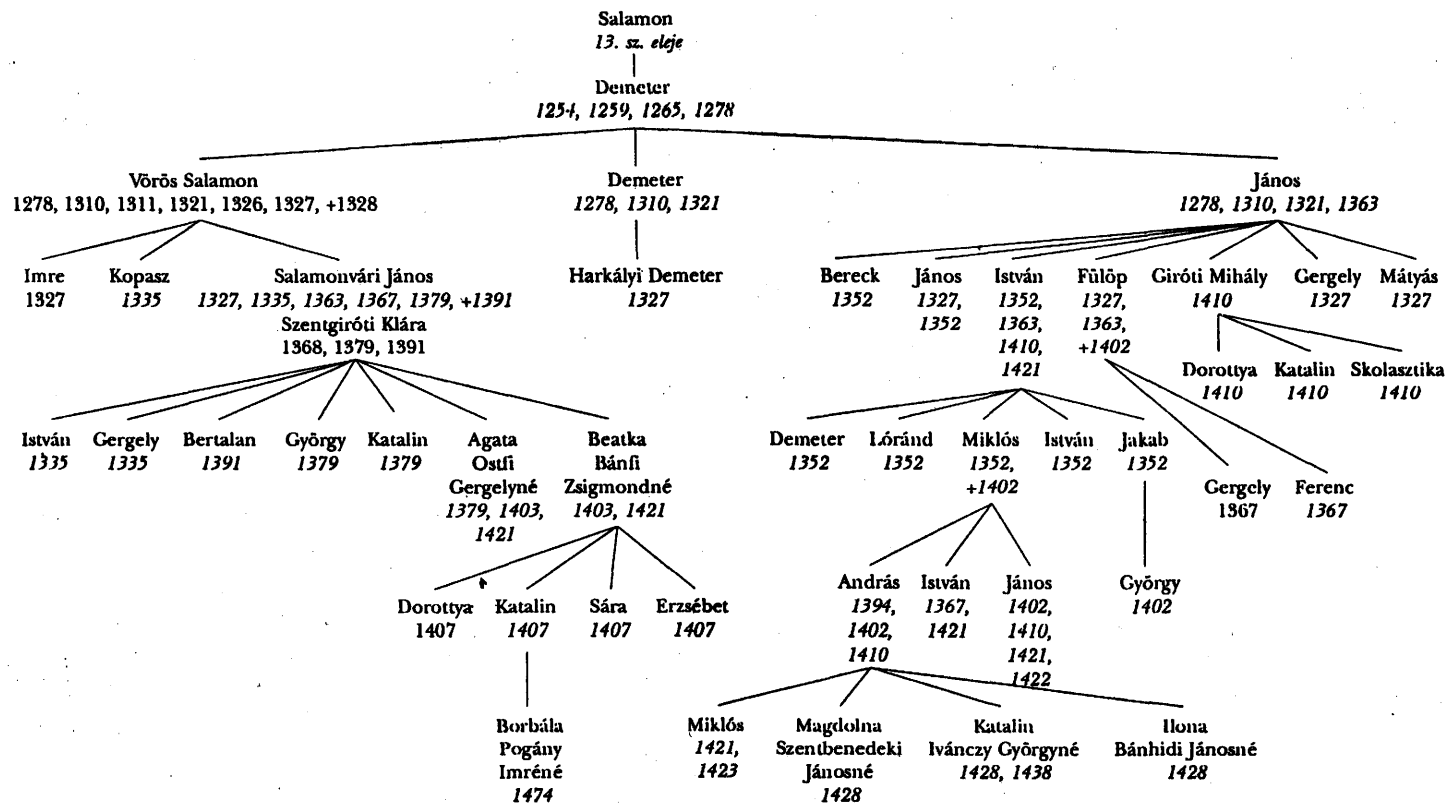
A Hóman-Szekffü: Magyar Történet c. könyv a középkori nagybirtokosok között sorolja fel a családot 18 falura kiterjedő birtokával.¹⁰ A Salamonvári család az akkori főúri szokások szerint állandó harcban állt a szomszédos családokkal földbirtok vagy vásárjog miatt.¹¹ Vörös Salamon 1326-ban megtámadja és felgyújtja a Resznekiek kastélyait, templomait, a birtokjogaikat bizonyító okiratokat elrabolják. A feltáráskor a zalaszentgyörgyi templom az égés nyomait ki lehetett mutatni. Később a megye birtokos urai közvetítésével kibékültek, kártérítést fizettek, de a béke sosem volt zavartalan.

A templomban folytatott ásások szerint a Salamon család 1230 körül kis román szentélyt épített itt. Akkor nyilván már készen volt a Zala partján épült víziváruk. A templomot 1270 körül megnagyobbították, és csúcsíves stílusban építették át. Ennek jegyeit 1970-ben a Műemléki Felügyelőség irányításával kibontották a falból és helyreállították. Az alul lévő téglapadlózatot felszínre hozták és eredeti formában – alatta szigetelve – lerakták. 1366-ban már plébániatemplomuk van.

1367-ben a vasvári káptalan előtt megjelent Vörös Salamon fia, Harkályi Vörös János, valamint Fülöp, János magiszternek a fia és 4 hold földet, valamint egy malomjogot adnak alapítványként a templomnak.¹²

Salamonvára népes helység lehetett, mert 1445-ben oppidumnak, mezővárosnak mondják.¹³ Ugyanezt a megjelölést találjuk az 1460-ban kelt oklevélben is.¹⁴

A 14. század végére a Salamonvári családnak csak leányai vannak. Közülük kettőt, Beátkát és Ágotát, akik Rumi Doroszló illetve Bánffy Zsigmond felesége, Zsigmond király fiúsítja, azaz fiúként felesen örökölnék.¹⁵ A leányági örökösök révén a vagyon egy része később a Sárkány család birtokába került, majd a Sibrik és a Bagody család is előkerül a salamonvári birtokosok között.¹⁶ 1513-ban a Sárkány családon kívül Sibrik Lászlónak 1, Thaba Balázs özvegyének 2, Terjék Elek özvegyének 1, és az idevalósi plébánosnak 3 jegyzett portája volt.¹⁷

1. kép: A Salamonvári család leszármazási táblája (összeállította: Valter Ilona)

1522. június 27-ről különös dolgot olvashatunk Salamonvárról: Bosok falu jobbágyaitól 6 lovat elkötöttek és azokat a jobbágyok a Zala megyei Salomvára oppidum Szt. László napi (június 27.) országos vásárán találták meg. Kondor Jakab katafalvai jobbágy árulta azokat. A katafalvai bíró vállalta az impenziót (igazságszolgáltatást), de a terminusát elhalasztotta, és amikor ezután a jobbágyok hazaindultak, megtámadta őket sok katafalvi jobbággyal, és egy jobbágytól süveget, íjat elvett és az összeseket súlyosan megverte.¹⁸ Itt Salamonvára helyett már Salomvárt olvashatunk.

A mohácsi csata utáni zűrzavar jeleit ennek a községnek az életében is megtaláljuk. A folytonos török betörések miatt a jobbágyok és szolgák is elszökдösnek, elbűjdosnak. 1579-ben Sárkány Gábor birtokán 5 jobbágyporta van elhagyott állapotban. 1588-ban Salomváron a Terjék rész teljesen elhagyott, a Sibrik és Bagody részбől 16 porta üres. 1588-ban Tompa, Ákosfalva, Hermánfalva, Erdeifalva elhagyott községrész.¹⁹

A legnagyobb csapás a törökök részéről nem éppen a falut, hanem messze földön híres szőlőbirtokát érte. A veszprémi káptalan tesz erről említést 1648-ban azzal, hogy most kezdik az elpusztult szőlőket helyreállítani. Valószínűleg a falut ekkor nem érte támadás, mert a Zala folyó mentén óriási mocsaras rész volt, amelyen a törökök nem tudtak átkelni. A Zalán Budafánál volt gázló, a törökök ott keltek át a folyón és pusztították elé Budafát, Zalalövőt és az egész Kerka-mentét. A keresztúri templom és a község is, amely eddig Salomvárhoz tartozott, pusztasággá lett. A salomvári plébánia pedig hatalmassá нőtt: Zalaháshágy és Zalalövő minden külközségével együtt hozzá csatoltatott, területe 130 négyzetkilométer lett.

1562-ben Chebi Pogány Péter fiai: Boldizsár, János és Menyhért a vasvári káptalan tanúsága szerint az atyai örökségen és jogokon megosztoznak olyképen, hogy Boldizsár és János kapja a Zala megyei, Menyhért pedig a máramarosi birtokokat. A Zala megyei birtokok a következő helységeкben vannak: Cheb, Salomvár, Tompa, Erdeifalu, Ákosfa.

1567-ben Chebi Pogán Sára, Prodarith Mátyás özvegye, Osztopáni Perneszi András felesége Katalin, továbbá Pogán Sára lánya Klára, néhai Perneszi Farkas özvegye személyesen vallják, hogy Hashagy Imre az elmúlt években Pogán Sára egy jobbágyának rétjén a Zala folyó mellett Salomvár, másként Harkál oppidumban kétkerekű malmot épített magának, és így a malom telkét a jobbágyoktól, következőleg Pogán Sárától a maga számára erőszakkal lefoglalta. Fent nevezettek Hashagy Imrével és örököseivel egyezsége akarnak lépni a malom telkének visszaszerzésében azzal a kötelezettséggel, hogy mind a hasznот, mind a kárt egyenlően megosztják. Ha a fenti felek közül valamelyik erről

megfeledkezne, ezzel az említett telken bírt részét elveszti.²⁰

1598: Chebi Pogán Péter a mohácsi vész után Sárkány Benedektől a Zala megyei Harkál possessióban fekvő birtokrészét elfoglalta. Most ezt perli vissza Sárkány Benedek Chebi Pogán Boldizsár, Menyhért és Jánostól, s az ügyben communis inquciót (közös vizsgálatot) rendelnek el.

Keltezetlen panaszirat 1598-ból: A zalapatakaiai a salomvári határban fekvő Dózsa-hegyet 16–17 éve a Vízi családtól felvették, a szőlőt rendbe hozták, de a földesúr 9 év után hegyvám alá vetette őket, és nem a szokásos pinttel, hanem nagyobb számította.

1609. Adásvételi szerződés Dankovith János és felesége Szele Erzsébet, – másrésről Poghan Zsigmond és felesége Valy Orsola között 1609-ben a vasvári káptalan előtt.

Dankovith János Salomvár és Cheb possessiókban lévő teljes birtokrészét, amelyet 500 magyar forintért zálogjogon békésen birtokol, továbbá Salomvár területén lévő kétkerekű malmot Bencze-Theleke nevű praediummal örökáron 200 Ft-ért eladja Poghan Zsigmondnak és feleségének.

1639. Salomvár oppidum. Vesey István 2 lakott jobbágysessióját Salomvár oppidumban, 1 elhagyott jobbágysessiót Tompa zalai helységekben Vizy Bálintnak 350 tallérért elzálogosította.²¹

A nehéz anyagi helyzetbe jutott kisebb birtokosok rászorulnak jobbágyaikra, azokat egymás után felszabadítják, sőt ármálist (birtok nélkül adományozott nemesi levelet) igyekeznek nekik szerezni. 1619-ben Terjék István felszabadítja Vizy Benedek jobbágyát, 1687-ben Dániel László Szekér Ferencet, aki ármálist szerezhet. A terhek ekkor nagyon nehezek lehetnek, a német katonaság beszállásolása nehéz anyagi helyzetbe hozza a földbirtokosokat is: Bagody Mihály a téli elszállásolás miatt birtokai egy részét kénytelen elzálogosítani.²²

1697-ben Rosmany Judit Diloczky István özvegye 170 Ft-ot vett fel Tóth János és Péter jobbágyaitól, ezért őket és örököseiket a jobbágyterhektől libertálja (felszabadítja) és megengedi, hogy ármális levelet szerezzenek. Azokat a javakat, amelyek zálogban voltak Cheb, Salomvár possessiókban most Tóth János és Péter jobbágyoknak, akik testvérek, 170 Ft-ért örökjogon átadja.²³

Az 1690-es úrbéri összeírás szerint a salomváriak török földesura a fehérvári Hadzsi Ibrahim volt, akinek minden évben 15 Ft-tal, 1½ pint vajjal, 2 köből lisztel, 3 gyalog robotossal szolgáltak. Ekkor zálogbirtokosok Vizy Ferenc, Vizy Mihály és László János voltak.²⁴

1699-ben a Bagody család tagjai Batthiány Ádámnak örökjogon átadják Salomvár, Keresztúr, Ákosfa birtokrészeit.

1722-ben Pálffy Miklós nádor Lajos Györgynek és feleségének Salomváron 8 holdat, Nagyszegen és a malom melletti dűlőben két rétet,

Zsupphegyen a hegyvámot ajándékozta.²⁵

1748-ban a veszprémi püspöki hatóság megszámláltatja a híveket: Salomváron mindössze 44 családot talál 111 fővel.²⁶

Az 1817-es Nemesi Összeírásban Salomváron ezeket a neveket találjuk:

	Apja neve:
1. Csutor Imre	János
2. Göde Márton	György
3. Horváth Ferenc	István
4. Szaknyéri János	György
5. Szekér István	István
6. Szekér György	József
7. Szekér György	György
8. Szekér János	György
9. Szekér József	György

Az 1859-es Tagosítási birtokkönyv szerint a salomvári birtokosok:
69 nemesi birtokos
15 úrbéres
plébános, templom, tanító.

A birtok nagysága négyszögölben:	Nagyobb birtokosok:
jobbágyi közösség 139500	Babos Pál 345118
összes úrbéres föld 546204	Babos Gyula 274563
Szőlő 411173	Babos Kálmán 195872
Haszontalan 119558	Csutor Imre 624392
összesen: 4112366	Kiss János 120401
	Tuboly Mihály 271970
	Simonyák Antal 388864

A Nemesi összeírásban szereplő salomváriak 1845-ben:

Név:	Gyermekei:	Apja:
1. Babos József táblabíró	Pál, Kálmán, János, Gyula, Konstantin	László
2. Csutor Imre megyei alispán	3 leánya született	János
3. Víz Károly és Gyula tanulók	–	Ignác
4. Dezső László	–	Bálint
5. Horváth János	János, Imre, Ferenc	István

6. Szekér János	–	István
7. Szekér György	–	József
8. Szekér Lajos	Pál	János
9. Szekér József	István, János, József	György
10. Szekér Ferenc	Imre, Ferenc, János, József	Ferenc
11. Víz Mihály	János, Pál	László
12. Szekér Antal		
László	–	László
János		
13. Szekér József	József, Mihály	Mihály
14. Tornyos János	–	József
15. Szaknyéri János	József, Ferenc, Vendel	György
16. Szekér Károly	árva	György
Imre		

A szabadságharc csatáiban a salomvári nemes és nem nemes fiatalok is részt vettek, többen hősi halált haltak. Ők megérdemlik, hogy nevüket az utókor is megismerje:

1. Babos Gyula	21 éves földm.
2. Horváth János	25 éves földm.
3. Horváth József	
4. Kámán Ferenc	19 éves földm.
5. Kámán József	22 éves földm.
6. Kovács József	19 éves földm.
7. Palkovics György	
8. Palkovics Gyula	19 éves földm.
9. Pestics Imre	24 éves földm.
10. Szaknyéri József	földm. közvitéz
11. Szekér János	
12. Szekér Vendel	
13. Tornyos József	földm. közvitéz
14. Vajda János	19 éves tanító

Babos Pál főhadnagy: Kozmadombján született 1824-ben. Római katolikus. Apja Babos József Zala megye táblabírája és salomvári birtokos. Tanulmányait a belovári katonaiskolán végzi. 1845-ben felveszik a magyar nemesi testőrséghez, innen a szabadságharc hírére hazatér. 1848. szeptember 27-től főhadnagy a Szepességben alakuló 19. honvédszászlóaljnál. Az 1849. január 4-i kassai csatában fogságba esik. Hadbírótság elé kerül, amely megfosztja cs. királyi hadnagyi rangjától (Pest, 1850. május 31.), de szabadon engedik.

Salomvár.

Csutor Imre Anna — néhai János Salomvári
el. h. Ignátus fia.

Göde Márton — néhai Györgynek, Károly
deh. János fiának fia.

Horváth Ferencz
János, és fia: } néhai Istvánnak, László
János. } fia.
Borcs.
Ferencz.

Szaknyeri
Kemes. János — néhai Istvánnak, László
László Mihály fiának fia.

Szekér István — néhai Istvánnak, János
János. } fia.
György — néhai Györgynek, János
fia.

Szekér György, és fia: }
Károly.
János. }
János, és fia: }
László.
Mihály. } néhai Györgynek, János
György. } fia.
György, és fia: }
János.
János. }
György.

Kér Ferencz, és fia: }
János.
Ferencz. } néhai Ferencznek fia.
János.
Pendel.

Göcsök — néhai Ferencznek, István fiának, János.
Kas. István fia.

László, és fia: }
István. } néhai Istvánnak, János fia.
László.
János.

György — néhai Györgynek, László fia.

Mihály, és fia: }
György. } néhai Györgynek fia.
Mihály.

Tornyos
nyos György, és fia: }
János. } Károly fia, és János fia.
János.

István György, és fia: }
János. } néhai Istvánnak, János fia.
László, és fia: }
Mihály.
János.

Az 1850-es években novellái és irodalmi fordításai jelennek meg különböző lapokban. Fiatalon, 1861-ben hal meg Salomváron.²⁷

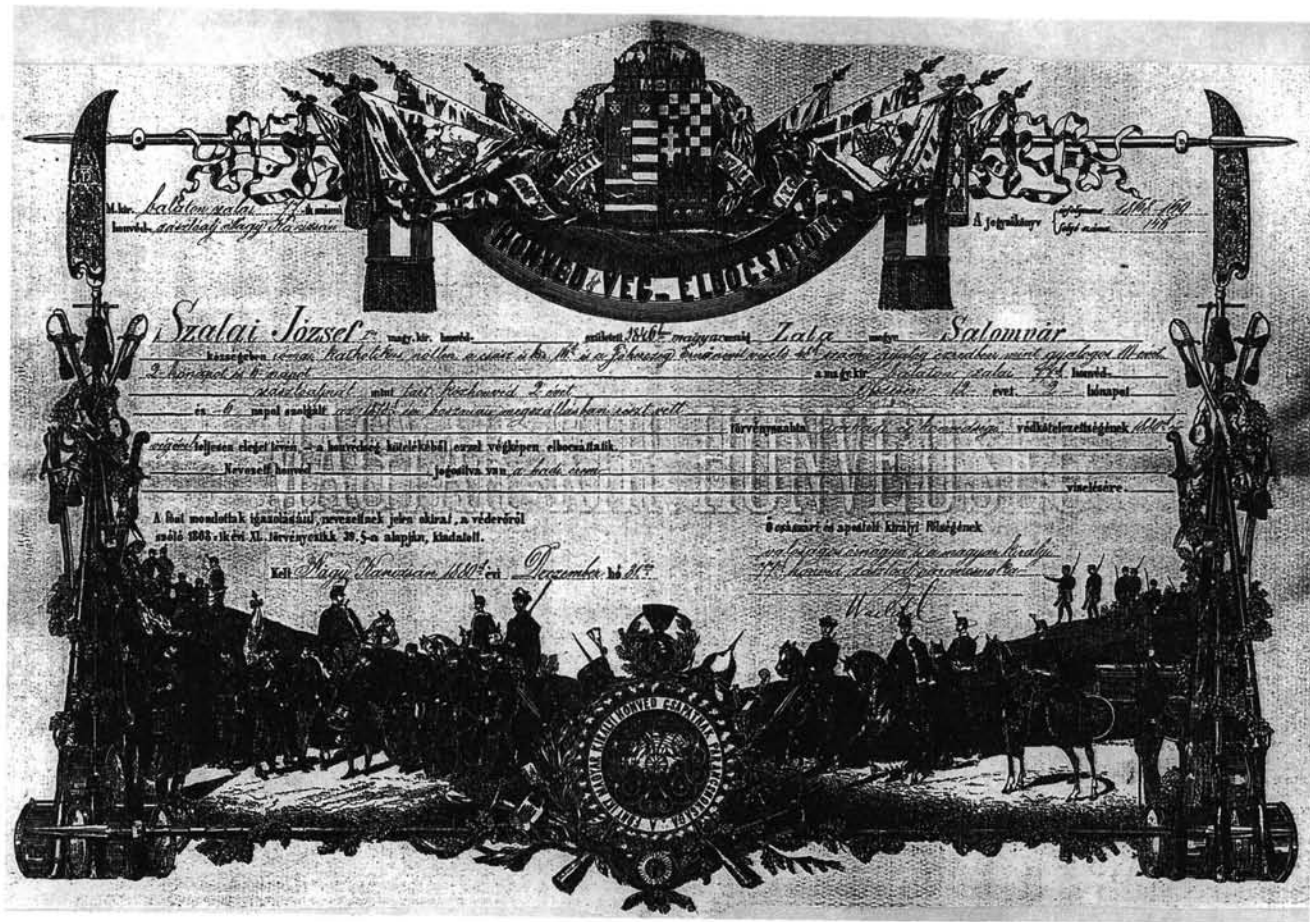
A kiegyezés utáni időszakban nagy fejlődésnek indul a falu.

Ebben az időben nagy tekintélyt kölcsönöz a falunak *Csutor Imre* földbirtokos. Született Salomváron 1813. július 19-én. Meghalt Salomváron 1891. február 7-én. Apja Csutor János, anyja Viasz Zsuzsanna, felesége Hottói Nagy Johanna. Házasságukból 3 leány és egy fiú született. 1865–66-ban Zala megye főjegyzője. 1866-tól 1871-ig másodalispán. 1872 és 1878 között a megye alispánja. Rá hárult a modern polgári közigazgatás kereteit megteremtő törvényhatósági és községi törvény végrehajtása. Megváltozott a megye járási beosztása, megalakultak a községi képviselőtestületek. Hivatali működése idején tette kötelezővé a megye a községi szülésznők alkalmazását. Élete utolsó szakaszában salomvári birtokára vonult vissza. Itt írta meg „Észrevételek és toldalékok Bátorfi Lajos úr Adatok Zala megye történetéhez c. munkájához, Deák Ferenc adomáival” című művét, amely 1890-ben Zalaegerszegen jelent meg. Részben kiegészítette, részben korrigálta a Bátorfi által közölteket. Az utókor puritán, egyenes jellemű, igazságra törekvő személyiségként emlékezik rá. Sírja itt van a temetőben, rajta ez a felírás: „Itt nyugszik zokoli és illyénfalvi Csutor Imre. Született 1813-ban, meghalt 1891-ben. Sírhalmodra leborulva imádkozunk, hogy örök bánatunkban Isten adjon nekünk vigaszt, a Te áldott, nagy lelked örködjék, és Te nyugodjál békében. – Emlékül a felejthetetlen férjnek és páratlan édesapának a bánatos özvegy és hálás gyermekeid.”²⁸

Még meghatóbb a 16 éves korában meghalt fiának gránit síremléke és felirata. „Szűk, setét sír vagyok – jéghideg kebelem. Nehezen békülsz ki – Óh ember énvelem. Pedig a porhüvelyt nyelem el csak magát. – A lelket angyallá én változtatom át. – Tőlem ne féljete, – Vagyon vigasztalás. – Ő monda odafenn, – hogy lesz feltámadás. – Amennyi bánatod – Majd annyi öröm jut, – Ha megleled szülő – Az elveszett fiút. Ámen. Itt Nyugszik Csutor János, született 1855-ben, meghalt 1871-ben.”

A Csutor család kastélya a mai kultúrház helyén állt, parkja az egész Vass utca volt, amelyet csak 1945-ben parcelláztak fel házhelyeknek, s azután építettek be.

A Csutor család birtokát az Eitner család örökölte. Idősb. Eitner Sándor felesége volt a Csutor család leszármazottja. Övük volt Kurta major és Erdeifalu, Ákosfa, Szélgyep egy része. Erdőbirtokaik egy része, 553 kat.hold a keménfai határba is átnyúlt. Kurta majorban a múlt század végén tágas kastélyt építettek, körülötte óriási, gondozott park terült el szökőkúttal, egzotikus fákkal, bokrokkal, virágokkal. Kurtából irányították az erdeifalui gazdaságot is, ott csak egy majorgazda felelt a munkáért. A két majorban mintegy 50 család élt, a férfiak az uraság

3. kép: Honvéd vég-elbocsátó

cselédei voltak. Rajtuk kívül időszakos alkalmazottak is dolgoztak a gazdaságban: aratómunkások kb. 60-an. Ők kézi erővel arattak, majd a kepehordásban segédkeztek és a cséplést végezték el mindkét majorban. Emellett évenként 7 nap robotot is kellett dolgozniuk az uraság hegyi birtokán teljesen ingyen, csak a 40-es évek elejétől kaptak érte némi napszámért. Kishegy teljes egészében Eitner birtok volt. Jó minőségű szőlőt, főleg rizlinget termeltek egy szakember, a vincellér irányításával. Az aratók a munkájukért gabonát kaptak.

Az aratókon kívül hónapos munkások is dolgoztak az uradalomban. 6 hónapon át, tavasztól őszig végezték a mezőgazdasági gyalogmunkát. Munkájukért havi bért kaptak és természetbeni járandóságként étkeztést és szállást.

Téli időszakban alig volt kereseti lehetőség a faluban. Néhány férfi mehetett az uraság erdeibe ölfát vágni, vagy a rétekre árkot ásni. Akinek állatai voltak, azokat gondozta, s mellette háziipari tevékenységet folytatott: söprűt kötött, kosarat font, vékát kötött, gereblyét faragott. Ilyenkor a nyári munkákhoz minden szerszámot előkészítettek.

A lakosság számának alakulása:²⁹

1757-ben	315	1852-ben	434
1770-ben	405	1871-ben	462
1810-ben	538	1880-ban	571
1820-ban	444	1891-ben	784
1832-ben	536	1899-ben	788
1841-ben	460	1910-ben	870

A község jellege 1848 előtt úrbéres község.³⁰

Ekkor	nemesi birtok	2369 kh
	jobbágyi birtok	334 kh
	plébánia birtok	50 kh
	közös erdő és gyepek	325 kh

A község közigazgatása régi és nagy kiterjedésű volt. 1895-től volt állami anyakönyvezés, közigazgatásilag a salomvári körjegyzőséghez tartozott Keménfa, Budafa, Zalacséb, Ozmánbük, Vaspör és Zalaháshágy is. Postahivatal a múlt század végén már volt a községben. Postamester az akkori kántortanító, Kiss Márton felesége volt.³¹

A község lakosságának döntő többsége mindig a mezőgazdasággal foglalkozott, de csak kevés családnak volt annyi földje, hogy a megélhetést biztosítani tudta volna. A lakosság nagyobb része az uradalomban dolgozott, idénymunkában.

Tartós munkalehetőség a férfiak számára 1913-ban akadt, amikor a zalalövő–zalaegerszegi vasutat építették. A vonal a Zala bal partján

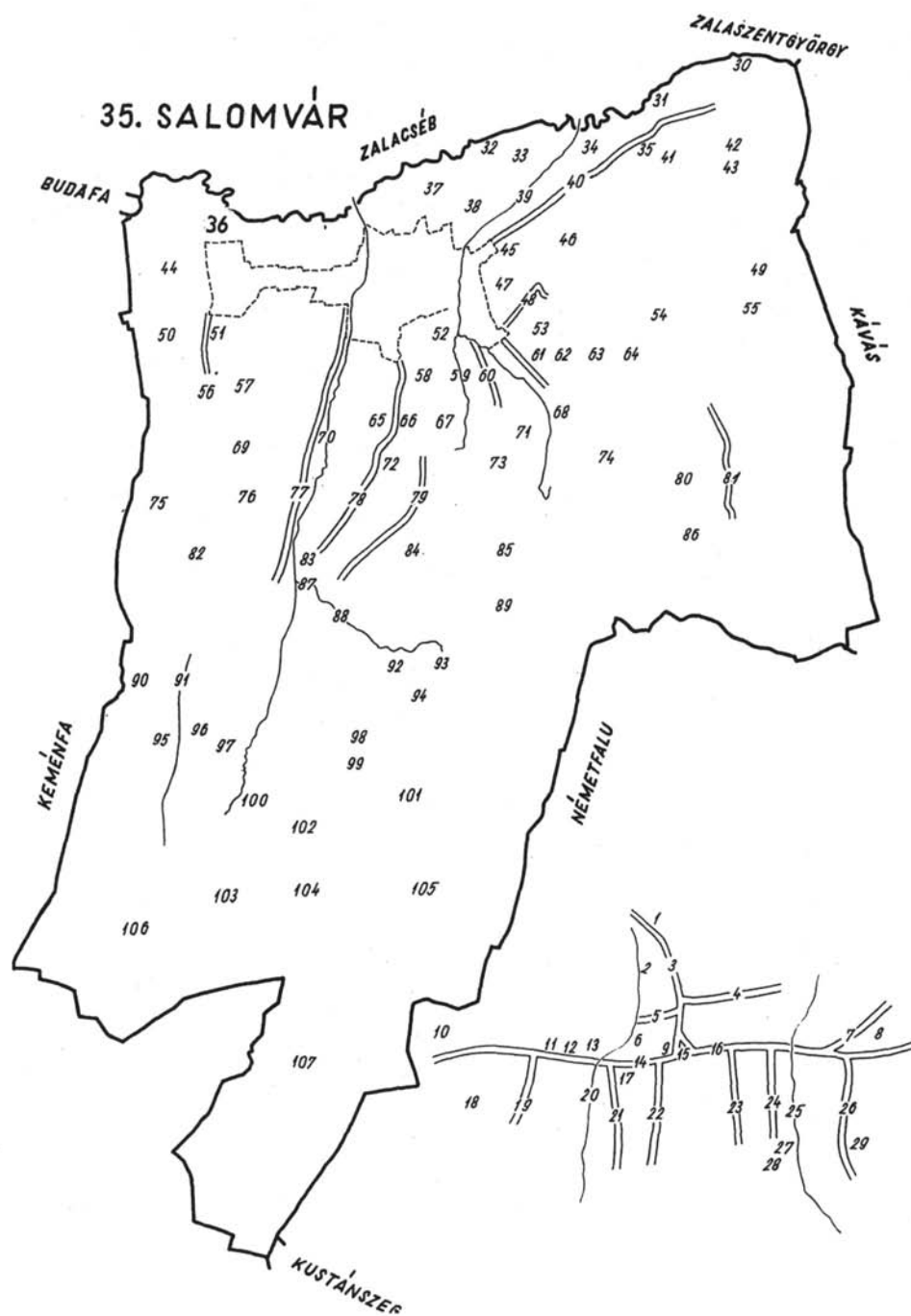
haladt, a vasútállomást is a zalacsébi határba építették, de hogy mennyire Salomvár részére is, az elnevezés is mutatja: Zalacséb–Salomvár. A vasúti összeköttetés a várossal megszüntette az elszigeteltséget, elősegítette a község fejlődését. Sajnos, a nyugodt, békés életet megzavarta a világháború kitörése. 1914 nyarán nótázva, jókedvűen vonultak be a fiatalok katonának abban bízva, hogy „mire a falevelek lehullanak, itthon leszünk.”

*Salomvár földrajzi nevei*³²

A számok jelentése a térképvázlatban:

1. Tóka-híd	16. Ola utca (Kossuth L. u.)
2. Jaskó (Jaskó nevű egykori tulajdonosáról)	17. Falu kútja
3. Aszeg (Petőfi Sándor utca)	18. Köbli telek (Göbl nevű egykori tulajdonosáról)
4. Cutor-telek (Vass János utca, Csutor János alispán majorsága volt itt)	19. Harkályi út
5. Közlet (Deák Ferenc utca)	20. Harkály patak
6. Bundás kút (olyan hideg a kút mélye, hogy a kútásó bundában ment le)	21. Harkály utca
7. Ákosfai út	22. Kaszárnya telek (Rózsa utca, az uraság cselédeinek egykori hosszú, kaszárnyaszerű épületeiről)
8. Új temető	23. Magtár telek (Siklós utca, az uraság magtárai voltak ott)
9. Tornynos kereszt (Tornynos nevű család állíttatta)	24. Mester horgos (az iskola mellett)
10. Cserta-dűlő (Salomvár egyik eredeti települése)	25. Kis-bükki patak
11. Babos ház (régii posta, Babos Pál nevű egykori tulajdonosáról)	26. Lesvár (a török időkben itt helyezkedtek el a katonai előőrsök, a lesők)
12. Kemén Mária hídja (Kemén Mária lakott a híd mellett)	27. Kisbükk
13. Csikós kert (az uraság csikói voltak itt elhelyezve)	28. Nagy-horgos
14. Főszeg (Dózsa György utca)	29. Lesvári út
15. Főtér (Jókai tér)	30. Pap-malom
	31. Szala (Zala folyó)
	32. Both-malom
	33. Bozót

34. Berek
35. Halastó
36. Telekalja
37. Pásrét
38. Telekalja
39. Kistelek
40. Ákosfai út
41. Sós-káspart
42. Ákosfa
43. Harangos-kút (A hagyomány szerint a törökök elől az ákosfai harangokat ebbe a kútba dobták)
44. Cserta
45. Berkenye oldal
46. Kurta
47. Pityer part
48. Diófák-horgos
49. Motorház
50. Gerga völgy
51. Gergai út
52. Kisbükk
53. Danca
54. Kurta major
55. Kőkúti völgy
56. Mária-part
57. Papi birtok
58. Mester horgos
59. Kisbükki patak
60. Bazsó völgyi út
61. Lesvári út
62. Bazsó völgy
63. Bogár parag
64. Koplaló
65. Várdomb (Salamon-domb)
66. Döggút
67. Szarkahegy
68. Kistrétek
69. Harkályhegy
70. Harkály patak
71. Pógár-völgy
72. Zsupphegy
73. Szuszmád
74. Hosszúmegye
75. Dózsa-hegy
76. Vas Andor (egykori tulajdonosáról)
77. Harkályi út
78. Zsupphegyi út
79. Nagy horgos
80. Hangyás
81. Szénás út
82. Petővölgy
83. Harkályvölgy
84. Ritások (irtások)
85. Cigányhegy
86. Zalátnak
87. Betonhíd
88. Patak
89. Világító torony (valamikor katonai megfigyelő volt)
90. Szélgyöpp
91. Csacsi árok
92. Badacsony
93. Kígyóstó (mocsár)
94. Paragvár
95. Konzár major
96. Csapahegy
97. Nagy-szifa
98. Akasztott asszony part
99. Vizi oldal
100. Harkály forrás
101. Salomvári közös erdő
102. Erdő
103. Gábelkút
104. Hompániás
105. Nagyfüzes
106. Kis-tompa
107. Erdeifalu

4. kép: Salomvár földrajzi nevei, térképábrázolás

II. A templom és a plébánia története

A templomban folytatott ásásokból kiderült, hogy a Salamon család 1230 körül kis román szentélyt épített itt. A templomot 1270 körül megnagyobbították, és csúcsíves stílusban építették át. A vasvári káptalani levéltárban talált okirat szerint is 1364 előtt alapították és építették. 1333-ból ismerjük Tamás nevű plébánosát, aki később zalai főesperes lett.³³ A templomot szent János evangélista tiszteletére emelték és róla nevezték el. Búcsúja szeptember 8-án, kisasszony napján, illetve amióta ez nem hivatalos ünnep, a következő vasárnapon van. 1367-ben a vasvári káptalan előtt megjelent Vörös Salamon fia Harkályi Vörös János, valamint Fülöp, János magiszternek a fia és 4 hold földet, valamint egy malomjogot adnak alapítványként a templomnak.³⁴ 1403-ban János a plébános.

A 16. században már szó van plébániaházról is, 1564-ben pedig a plébános 2 malmáról.

A mohácsi vész után, amikor a törökök Lövőt és környékét elpusztították, 1566-tól a salomvári plébániához került Lövő és Háshágy az összes külközségeivel együtt. Területe hatalmassá nőtt, 130 négyzetkilométer lett.

A templomot többször átépítették és megnagyobbították. Boltozott a szentélyben is. Kórusán 6 változatú orgona van. Kriptája is van. Érdekes adat: amikor a kriptát építették, a régi sekrestyében találtak 173 aranykincset, amelyek között volt László, Lajos, Zsigmond, Corvin Mátyás és Zápolya János királyok jelvényével és nevével ellátott emlék. (Pénzletelekről van szó, ezt felhasználták a templom megújítására).³⁵ A tornyot, amelynek alapja ősi, 1752-ben megemelték, 3 harang van benne. 1773-ban a keleti oldalán megnagyobbították, és cseréppel fedték be a templomot. 1886-ban a külsejét, 1889-ben a belsejét tatarozták. Legújabbán 1970-ben a műemléki felügyelőség irányításával restaurálták, felszínre hozták a templom román és gótikus emlékeit.

A 18. században plébánosa Vass József, aki magyar anyanyelvű, 1723. április 22-én született Pápán. A teológiát Veszprémben tanulta. Pappá szentelték 1748. június 29-én. plébános Salomvárott 1758. július 17-től haláláig, 1778. október 6-ig. A zalaegerszegi kerület esperese, buzgó hitoktató volt. Salomvárott ingatlan misealapítványt tett 1778-ban.³⁶ Volt káplánja: Szilágyi István, aki beledi származású.³⁷

A 17–18. században az alábbi plébánosok tevékenykedtek Salomváron, bár a felsorolás nem teljes.³⁸

Plébános:	Káplán:
László Mihály	1661–1669. Balásy Lajos 1764.
Beveri Ferenc	1696–1699. Hóbár János 1770.
Koósz Péter	1699–1704. Marton János 1772.
Jánotkovits Péter	1704–1732. Szabadi Gáspár 1773.
Sárkány Gábor	1732–1737. Simonits József 1774.
Türgyei (Türjei) Péter	1742–1752. Szilágyi István 1777.
Závodszy Mihály	1752–1758.
Vass József	1758–1778.

Részleteket ismerünk Sárkány Gábor működéséről. Előneve Ákosházi volt, Nagylengyelben született 1708-ban, Milejben keresztelték. Régi, ma már kihalt református gyökerű birtokos nemesi családból származott. A teológiát 1730-tól 32-ig Nagyszombatban végezte, ahol a Collegium Rubrorum növendéke. Plébános Salomvárott 1732-től, kerületi esperes 1736-tól. Zalaegerszegen esperes-plébános 1737-től. Padányi Bíró Márton püspök rendelkezésére 1748-ban egyházlátogatást végzett az egerszegi kerületben. Munkájában Türgyei Péter salomvári és Krizmarics András zalabéri plébánosok segítettek.

Türgyei (Türjei) Péter: 1748-ban 32 évesnek és 8 éves papnak mondták. A filozófiát Budán, a teológiát 1740–42-ben Nagyszombatban végezte, ahol a Collegium Rubrorum növendéke. Felszentelték 1742-ben. Plébános Salomvárott 1742-től 1752-ig.

Mint salomvári plébános, a dömölki (Celldömölk) mezőn álló kápolnánál 1745. szeptember 4-én kiállított irataiban vallja: ...hogy 400 hívével zarándokolt a kápolnához, s ott misézés közben látta, hogy a szobornak szemei a mise elején csak egy kevéssé, a Crédo után pedig egészen megnyilódtak. Ettől úgy megijedt, hogy egész testében izzada. Azt is vallja, hogy hívei közül is látták sokan a szemek mozgását és az arc színének változását.³⁹

A salomvári egyházközség a veszprémi püspökséghez tartozott 1777-ig. Ekkor alapította Mária Terézia királynő a szombathelyi egyházmegyét, és csatolták át Salomvárt is az új püspökséghez. Érthető, hogy a 16–20. századig szükség volt itt káplánra is, hiszen óriási volt a plébánia területe.

1868-ban Kondor Ferenc a plébános 1902-ig.

Az utóbbi századokból az alább felsorolt káplánok nevét őrizték meg az iratok:

Kresznerics Ferenc	1791. április–július
Farkas Ferenc	1802–1806
Németh József	1810–1811
Angyal József	1837–1838
Málics Ferenc	1852–1856
Huszár István	1856
Horváth József	1885–1886
Pintér Imre	1911–1912

Közülük többen magas egyházi méltóságba kerültek és magas fokon művelték a tudomány egy-egy ágát. Említést érdemel Kresznerics Ferenc, akit 1827-ben szentszéki ülnökké neveztek ki. 1831. február 15-én a Magyar Tudományos Akadémia tiszteletbeli tagjává választotta. Ő volt az egyetlen, akit az alsó papságból e magas méltóságra választottak.

Kiváló matematikus, régész és nyelvész volt. Anyanyelvén kívül beszélt latinul, németül, franciául és görögül.⁴⁰

A hívek száma a 19. század második felében az alábbi:⁴¹

Salomvár	433	Pusztaszent-Péter	38
Budafa	154	Zala-Pataka	246
Dedes	57	Zala-Lövő	268
Fernekág	45	Zala-Mindszent	243
Keménfa	115	Németfalva	57

A plébániához tartozó községek lakossága – Németfalut és Zala-Lövőt kivéve – szinte teljes egészében római katolikus volt.

A jelenleg is fennálló plébániához 1892-ben épült a templom mellé. Zala-Lövőn 1912-ben létesült plébánia, s ekkor vált ki környező községeivel együtt Salomvár plébániájából.

A 19. század plébánosai közül kiemelkedik Sággy Mihály életútja. 1806-tól 1809-ig püspöki szertartó volt. 1809 decemberében lett Salomvár plébánosa. Zala megye rövidesen táblabírájává választotta. 1813 decemberében Zalaegerszeg plébánosa, egyben a kerület esperese és tanfelügyelője lett. 1827-ben kanonokká nevezték ki. 1833-ban örkanonok, 1825-ben olvasókanonok lett. 1836-tól 1838-ig a szemináriumot kormányozta mint rektor, a líceumot pedig 1837-től 1839-ig igazgatta. 1839-ben a király váci nagypréposttá, 1843-ban Nádasdy püspök általános ügyhallgatóvá nevezte ki.

Meghalt Vácott, amikor épp az utcai harc folyt a magyar és az orosz seregek között 1849. július 17-én.⁴²

A 20. század elején igen gyakori volt a plébánosváltás.

1902-től 1909-ig Vinhoffer Dezső volt a plébános. Ő sokat törődött a tehetséges gyerekek továbbtanításával. 1909-ben egy májusi litánia után köpenyének egyik szárnyát a minisztráló Szegedi Károly tanulóra terítve, a gyerek vállát átölelve sétált vele a templomkertben és beszélgettek. A plébános arra bízta a fiút, hogy tanuljon tovább középiskolában, mert amilyen jó tanuló, középiskola után akár egyetemre is mehet. A fiú azt válaszolta, hogy szívesen tanulna, de az édesapja nem engedi, mert nincs hozzá pénzük. A plébános elment a gyerek szüleihez, hogy az apát rábeszélje: engedje fiát továbbtanulni. Nem kell ám a gyereknek feltétlenül papnak lennie – mondta. Amilyen jó feje van, lehet belőle tanító, jegyző, vagy ügyvéd is. Fizetni nem kell a tanítatásért, mert ő elintézi, hogy a fiú szegényalapon, tandíjmentesen tanulhasson. Az apa válasza igen jellemző az akkori falusi ember mentalitására. Így válaszolt: „Tudja mit, plébános úr! Nem kell nekem se fiskális, se jegyző. Legyen ez a gyerek csak olyan húzó-vonó szegény ember, mint amilyen én vagyok.” Így lett a kis Karcsiból húzó-vonó szegény ember egész életében, de azért felnőtt korában is kitűnt társai közül eszességével, talpraesettségével, és a munkában mindenütt vezető volt.⁴³

Vinhoffer plébános úr hirtelen halállal, fiatalon halt meg 1909. szeptember 22-én. Vasárnap reggel a hívek hiába várták a templomba, csak nem ment a mise kezdetére sem. Hálósobájának ablakát betörték és egy gyereket bújattak be rajta, hogy megnézze, mi történt a plébánossal. A fiú halva találta őt az ágyban. 42 éves volt. Sírja a salomvári temetőben van.

1909-től Huszár Mihály volt a plébános, a káplán pedig Virág Ferenc. 1911-ben néhány hónapig Farkas Kálmán a plébános, 1911 júniusától 1916 márciusáig Bessinger Sándor. Neki több káplánja is volt: Kardos József, Pintér Imre

1916 márciusától Szele Alajos volt a plébános 1920-ig.⁴⁴

1920 októberében került ide plébánosnak Csoknyai Ernő, aki 1886-ban született Egyházsrádocon. Apja Csoknyai József nemes származású parasztember volt. 5 lány és 2 fiú volt a családban, Ernő volt a legidősebb.

Gimnáziumi és teológiai tanulmányait Szombathelyen végezte. 1910-ben szentelték pappá. Vámoscsaládon, majd Szepetneken volt káplán. A világháborúban, mint tábori lelkész vett részt, onnan betegen jött haza. Így került Salomvárra plébánosnak 1920-ban. A harmincas évek végén esperesi kinevezést kapott.

A plébános jövedelmét részben a papi birtok, részben a hívektől beszedett karc jelentette. A plébániának ekkor 12 kh szántója és nagy erdeje volt, amelyben egy kocsis, egy gulyás és 2 háztartási alkalmazott dolgozott.

Csoknyai esperes úr 1950. április 1-jéig volt a plébános, gyakori betegsége miatt ekkor nyugdíjba ment. Szombathelyre költözött a hűgához, de néhány hónap múlva, szeptember 12-én meghalt. A szombathelyi temetőben van eltemetve.⁴⁵

1950-től 1953-ig Fonyadt Antal, 1953-tól 1957-ig pedig Permayer János volt a plébános.

Fonyadt Antal Vasboldogasszonyban született 1916. augusztus 11-én. Pappá szentelték Szombathelyen 1940. június 16-án. Zsinati vizsgát tett 1956-ban. Káplán és hitoktató 1940-től 1950-ig Nován és Zalaegerszegen, közben tábori lelkész 1944–45-ben. Plébános helyettes Salomváron 1950–53-ban. Káplán Karakón 1953–1957 között, plébános Rumban 1957-től. 1977-től címzetes esperes, 1982-től a sárvári alsó kerület esperese, 1984-ben tiszteletbeli kanonok. 1988-ban nyugdíjba vonult és Badacsonyörsre költözött. Ott élt 1998-ban bekövetkezett haláláig. Ábrahámhegyen, a családi sírboltba temették.⁴⁶

Permayer János Szombathelyen született 1913. július 8-án. Pappá szentelték Szombathelyen 1936. június 21-én. Zsinati vizsgát tett 1941-ben Káplán 1936-tól Oladon. Zárdaelkész 1936–1944 között Ikervárott. Hitoktató 1944-től 1950-ig Szombathelyen. Lelkész a szombathelyi Szent Kereszt lelkészsegen 1950–51-ben. Kisegítő lelkész, majd plébános helyettes 1952–53-ban Ikervárott. 1953-tól 1957-ig plébános helyettes Salomváron. 1957-től Szombathelyen a papi otthon és az egyházmegyei üzemi konyha gondnoka. 1969-ben püspöki tanácsos lett, 1979-től tiszteletbeli kanonok.⁴⁷

1957 novemberében került az egyházközség élére Süle Ferenc plébános, pápai káplán. Vasszécsényben született 1916. február 27-én. Pappá szentelték Szombathelyen 1940. június 16-án. Kisegítő lelkész 1940–41-ben Tófej-Lórántházán és Püspökmolnáriban. Segédlelkész 1941-től 1944-ig Csehimindszenten. Prefektus a Kelcz-Adelffy intézetben és hitoktató 1944-ben Kőszegen. Püspöki szertartó 1944-től 1949-ig, majd püspöki titkár 1949-től 1952-ig Szombathelyen. 1950-ben pápai káplán címet kap.

1952. január 9-én megjelent az ÁVH lefüggönyözött autója Szombathelyen a püspökvár előtt, és Süle Ferenc püspöki titkárt megbilincselve elszállították először Budapestre a Fő utcába, majd egy kistarcsai magánzárkába. Kihallgatások hosszú sora következett, melynek folyamán gyakran bántalmazták, kínozták, ismeretlen összetételű gyógyszerekkel etették. 18 hónapig volt magánzárkában, azt sem tudta, miért vitték el, mivel vádolják. 1953 augusztusában a bírósági tárgyalás előtt pár nappal egy orvosszázados megvizsgálta és azt mondta: „Kénytelen leszek hinni a maga Istenében. Mert a civilek már 3–4 hónap után megbolondulnak ilyen magánzárkában, s küldenem kell őket az

5. kép: Csoknyai Ernő esperes és a templom

ideggyógyintézetbe.” Süle atyát a bíróság a „demokratikus államrend elleni izgatás” címén 6 év börtönbüntetésre ítélte. Újabb szenvedések, megaláztatások után 1956. szeptember 15-én szabadult.⁴⁸ Hazatérve plébános helyettes lett Rumban, majd néhány hónapig Kámonban. Az állami hatóságok azonban kitiltották Vas megye területéről. Így került 1957 novemberében Salomvárra. Nagy kegyelem volt a Mindenhatótól, hogy őt egyházközségünkbe vezérelte. A nehéz években is fenn tudta tartani a békét a faluban, korrekt kapcsolatot alakított ki az iskola és a község más vezetőivel, mindig és mindenkin segített. Felejthetetlen megjegyzése volt egyszer: „tetszik tudni mit mondott Szent András apostol? – A legnagyobb jótett az, ha olyan embereken segítünk, akiket mindenki megvet.” Ő ennek jegyében élte le egész életét.

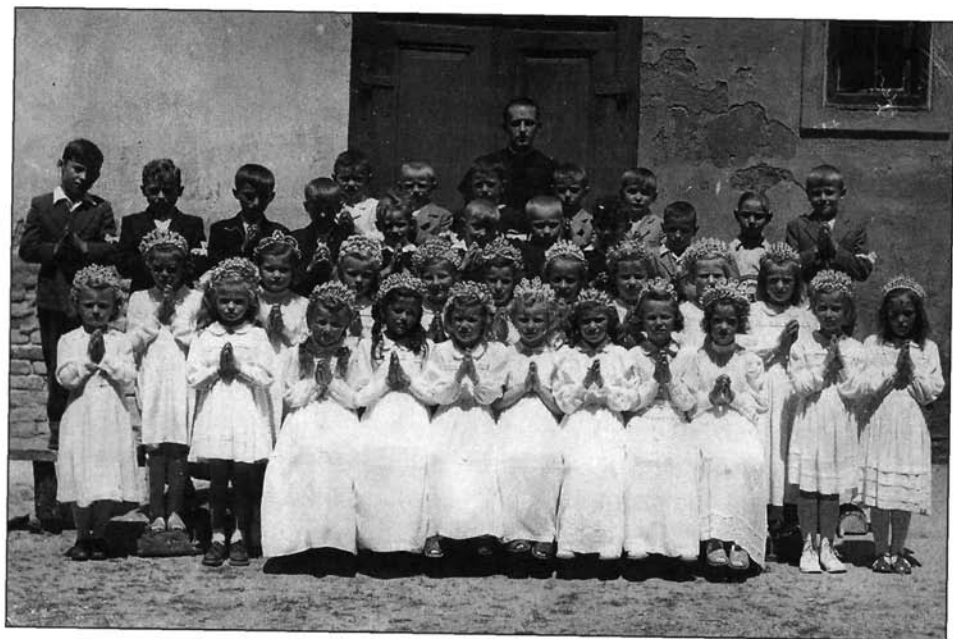
80. születésnapján, 1996-ban a különböző szervezetek képviselői nagy szeretettel köszöntötték, a község önkormányzata pedig a polgármester által a „község díszpolgára” címmel tüntette ki. Akkor még bíztunk abban, hogy hosszabb ideig köztünk tud maradni. Betegsége azonban egyre gyakoribb lett és elhatalmasodott rajta. 1997. szeptember 29-én visszaadta lelkét teremtőjének. Óriási részvét mellett temettük a salomvári temetőben. A temetésre mindenki eljött, aki valaha is ismerte vagy kapcsolatba került vele, hisz mindenki szerette.

1997. október 6-a óta Hencz Ernő zalaszentgyörgyi esperes úr tereleti bűnös lelkeinket a jó Isten felé.

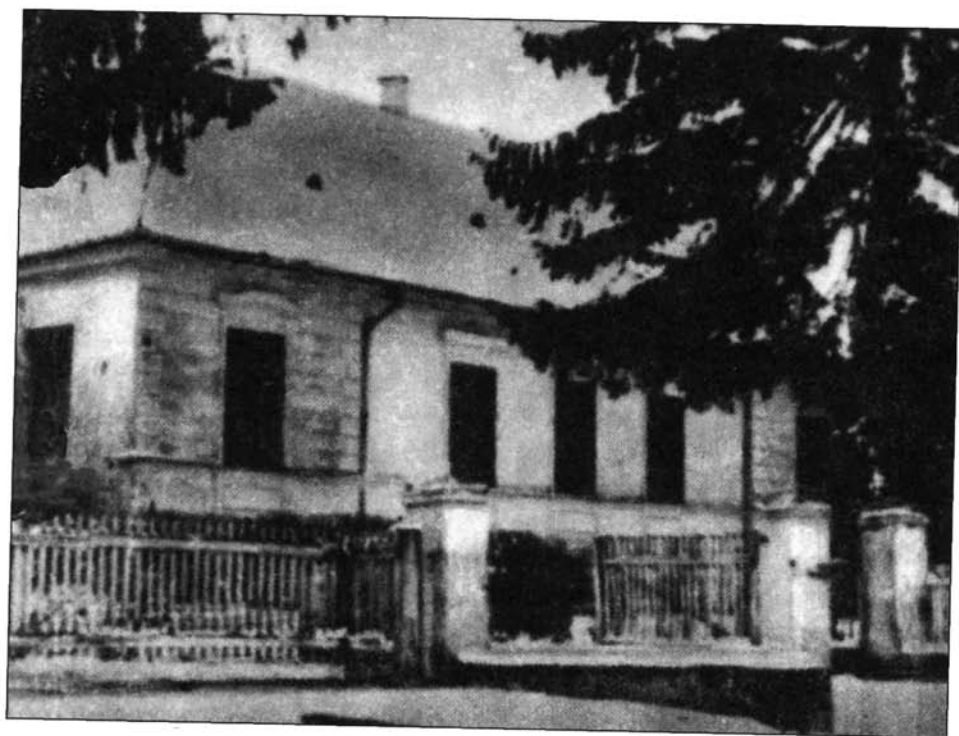
Az egyházközséghez tartozó 3 faluban: Salomváron, Keménfán és Budafán a lakosság szinte 100%-ban római katolikus vallású. Csak beköltözés vagy házasság révén kerül egy-egy más vallású személy a községbe. Vallási indíttatásból nézeteltérés soha nem volt a községben a hívek között, sőt ha a másvallású ember meghalt, a katolikus pap őt is eltemette.

Salomváron a vallásosság tradíció. Az államszocializmus idejében sem volt olyanember, aki nyilvánosan megtagadta volna vallását. Hitoktatás is mindig volt az iskolában is, a templomban is. A lakoságnak mintegy 24%-a él tudatosan vallásos életet, rendszeresen eljár templomba, szentségekhez járul. Ez jóval fölötte van az országos átlagnak, amely 14%.⁴⁹ A lakosság nagyobb része csak a kiemelkedő ünnepeken megy el a templomba, olyankor él a szentségekkel. A templom tatarozásakor, festésekor, templomkert építésekor azonban azok is részt vesznek a munkában, akik templomba nem járnak. Ezzel kifejezik azt, hogy templomukhoz, vallásukhoz ragaszkodnak.

Az évenkénti elsőáldozások és a bértálmások mindig nagy részvétel mellett történnek. Olyankor az egész plébánia területéről idejönnek a gyerekekkel együtt a szülők és nagyszülők is, s ők is szentségekhez járulnak. Ugyancsak megható a húsvéti és az úrnapi körmenet is az

6. kép: Elsőáldozók Permyer plébános úrral 1957-ben

7. kép: A salomvári plébánia épülete

8. kép: Sütő Ferenc temetési szertartást végez 1968-ban

9. kép: Sütő atya aranymiséje 1990. június 24.

áhitatos, nagy tömeggel.

Vallásos szervezet 2 van a faluban: Rózsafüzér társulat és Karitászcsoport. Előbbi inkább a hitéletben mutat példát, utóbbi pedig a karitatív, szociális munkában. Idős embereket látogatnak, karácsony előtt csomagot készítenek és visznek számukra, nyugdíjkiegészítéseket járnak ki, tüzelőbeszerzésben segítenek, a temetőben a hozzátartozók nélkül elhunytak sírját gondozzák.

III. A salomvári iskola története

1. A falu iskolája és tanítói 1868 előtt

A középkorban a tudományok terjesztését, a gyermekek tanítását az egyházi személyek végezték. Az első iskolák ott jöttek létre, ahol volt plébániatemplom, hiszen a templomi szolgálat mellett a kántor énekelni, később írni és olvasni is megtanította a gyerekeket.

Hiteles forrásból tudjuk, hogy Salomváron 1366-ban már állt a plébániatemplom.⁵⁰ Az iskolamester működéséről az 1700-as évek elejéről van írott bizonyíték: „1718. július 6-án esküvő Salomváron: Horváth György – Hencz Katalin esküvője. Tanú: Vive István salomvári és zalalövői iskolamester.”⁵¹

Valószínűleg ugyanerről az iskolamesterről, Vive Istvánról írja 30 évvel később a Visitatio Canonica a következőket:

„Az iskolamesterről

1. kérdés: Vajjon az iskolamester fenntartásához van-e állandó alapítvány vagy adomány?

Felelet: Semmije sincs, sőt háza és földje sincs, csupán a plébános jóvoltából kertecskéje.

2. kérdés: Vajjon a fiúk és leányok tanítására alkalmas-e?

Felelet: Öregsége miatt alkalmatlan, mégis tűrhető szolgálata miatt a községtől, a gazdáktól fél köböl gabonát, az esti, reggeli és vihar előtti harangozásért minden hold után egy kévét, a szőlőkből minden gazdától a mustból körülbelül egy pinttel, és a plébános jóindulatából a lövőiek 6 szekér fát adnak. A stólából a temetésen való részvétel után 6 grosnit, ha tanítana minden fiú és lány után 7 fillért.

3. kérdés: Vajjon elég képzettségű-e és példaadó életű-e?

Felelet: Elégészes képzettségű volt és megöregedve, ifjúkori haszontalanságait elhagyva Istenhez térésével példát ad.”⁵²

Úgy látszik, a tanulók létszáma annyira megnőtt, hogy nem lehetett már az egész plébánia gyermekeit egy iskolában tanítani, ezért Zalalövön

is létesítettek elemi iskolát. A következő írott forrásból már azt látjuk, hogy külön iskolamestere volt Salomvárnak és Zalalövőnek is: „1788. augusztus hó 17-én és 18-án tartották meg a salomvári plébánia egyházlátogatását.

Az iskolamester: Drinócsy Imre nemes ember, aki Vas megyéből Söpte községből származik, 44 éves. A magyar nyelvben járatos, ezen a helyen 5 éve szolgál. Azelőtt különböző helyeken szolgált, mint például a bagodi plébánián 6 évig, Boncodföldén 3 évig, Csesztregen 5 évig, Kis Únyomban 2 évig. Segédtanítója nincsen.

Az iskolamester javai és jövedelmei:

Alapjaiban ugyan nem a község által előkészített, de a salomvári anyaközség és Keménfa, Németfalu fiókközségek hívei által összeadott, boronából épített (frissen) jó állapotban lévő háza van Salomvárott, közel a templomhoz. Szomszédai északról a közút, délről a Vizek földje, keletről a plébániaföld, nyugatról a hegyre vezető út.

2. Fél hold szántóföld a Faluföldjén...

3. A nagy Fües dülőben 3 hold.

Van rétje is a Falu Rétjének nevezett dülőben.

Élelmiszer szolgáltatása semmi nincsen.

Az iskolamester stólája: a hirdetési levélért 3 kr., a temetésért 7 kr., a halottak fölötti énekért szintén 7 kr., az ünnepélyes Requiem után 15 kr., a gyermekek oktatásáért kötelezően minden egyes olvasótól 15 kr., az íróktól 18 kr., télen egy szekér fa és a házmegáldások jövedelmének egyharmada.

Budafán: Az iskolamester ugyanaz, aki az anyaközségben. Kap a gyermekek oktatásáért kötelezően az olvasni tudóktól 15 kr-t, az írni tanulóktól 18 kr-t, télen egy szekér fát.

Keménfa: Ugyanaz az iskolamester, ugyanaz a jövedelem.

Németfalu: Ugyanaz az iskolamester. Minden különös évi szolgáltatás nélkül, 4 szekér fán kívül, melyet a nem katolikusok is megkülönböztetés nélkül kötelesek fizetni. A gyermekek oktatásáért ugyanazt kapja, amit az anyaközségben fizetnek.

Zalalövő község iskolamestere: a Zala megyei Lenthi községből származó Horváth József az iskolamester, 28 éves, csak magyarul tud, ezen plébánián két éve szolgál, azelőtt 2 évig Nován volt, segédtanítója nincsen. A lövői iskolamester Lövő, Mindszent, Szala Pataka, Pusztaszentpéter községeknek szolgál, a plébánia telkén van összeadott gerendákból készült háza, csak egy szobával, konyhával, kamrával és istállóval, melyeket a lövőiek tartanak fenn és tataroznak. A házhoz tartozik egy kertecske, melyet az iskolamester tartozik bekeríteni. Ingatlanok hiányában házi, szolgáltatása a következő: készpénzben a fent említett községek telkeseitől 6 kr., a zsellérektől és házatlan zsellérektől 3

kr., gabonában Zalatölven és Mindszenten minden egésztelkes birtokostól fél mérő, a féltelkestől negyed mérő felében búza, felében rozs, Szala Patakán minden szántótól negyed mérő rozs. Pusztaszent Péteren semmi. Mint harangozó, a lövi terület minden bevetett holdja után egy kéve gabona és minden szőlő után egy pint bor. Stóljája ugyanaz, mint az anyaközség iskolamesterének.”⁵³

Salomváron az 1778-ban jó állapotban lévő, boronából épített ház a jelenleg fennálló iskolaépület helyén volt. Az 1801-es Canonica Visitatio is megemlíti, hogy a ház jó és kényelmes, két szobája van, egy elválasztott a gyermekek tanítására, a másik lakás céljára. Van konyhája, kamrája, istállója. Az iskolamester javadalmai közé tartozik még a korábbiak mellett a községtől 6 szekér fa, mint harangozó minden hold után egy kévét kap. Ez egy nyáron körülbelül 15 kereszt, és a búcsú alkalmával egy pint bor minden szőlő után, évente kb. 8 akó. Minden egész telek után egy mérő búza, ez kb. 10 és fél köből jövedelmet jelent a tanítónak. Készpénzben minden egésztelkestől 6 kr., féltelkestől 3 kr., a zsellérektől és özvegyektől 6 kr. A tanító eltartása, fizetése tehát teljes egészében a lakosság feladata volt. Drinóczy Imre 1801-ben még szolgált, pedig akkor már 68 éves volt.⁵⁴

A tanulók számára vonatkozó utalást az 1811-es egyházlátogatási iratokban találunk: a gyónni nem képes hívők számának mintegy fele

	gyónni képes kat.	gyónni nem képes kat.	nem kat.
az anyaegyházban	269	93	-
Budafa	89	35	-
Keménfa	138	48	-
Németfalu	38	17	85
Szalapataka	400	120	-
Szala Lövő	225	78	4
Szala Mindszent	340	130	-
Pusztaszentpéter	40	14	50

Az iskolamester az anyaegyházban Nagy Péter nemes ember, a Zala megyei Bánokszentgyörgyből származik, 43 éves, a magyar nyelvben és közepesen a német nyelvben is jártas, első évét szolgálja itt, azelőtt ugyanebben a minőségben Gasztonyban szolgált.

Segédtanítója Benkő Vendel 14 éves ifjú.

A tanító javaihoz járult még a korábbiak mellett Ákosfa dűlőben a Tuboly uraság szomszédságában ½ hold föld, melyet neki magának kell megmunkálni.

Házi szolgáltatásaihoz hozzájön még Salomvárról 6 szekér fa, Budafáról 2, Keménfáról 4, Németfaluból ugyancsak 4 szekér fa.⁵⁵ A

tanulók számának emelkedése tette szükségessé a segédtanító alkalmazását, aki a mai gyakorlatunkhoz képest igen fiatal, 14 éves fiú volt.

A gyerekeknek nagyon fáradságos úton kellett minden nap iskolába járni: Budafa 4 km, Keménfa 2,5 km, Németfalu pedig 5 km távolságra van, de mindenhol sáros földút vezetett Salomvárra. Gyalog jártak iskolába, és mivel délelőtt-délután tanultak, a tanszereiken kívül hozni kellett magukkal a tízórait és az ebédet, télen a tüzfát is. Hóban-sárban, úttalan utakon, hiányos ruházatban bizony megszenvedtek a tudományért!

1811-től 1830-ig a lakosság erőteljesen szaporodott, a gyermekek száma 93-ról 125-re nőtt.

„A salomvári plébánia egyházlátogatása.

Az 1830. év június 24-én ejtetett meg Zala vármegyében a zalaegerszegi járásban lévő Salomvár plébániáján a következő Tekintetes, Méltóságos és Nemes urak jelenlétében: Babos József, Domján József...

.....

Az anyaközségben és a felsorolt fiókközségekben gyónó- és nem gyónóképes katolikusok vannak a következő sorozat szerint:

	gyónóképes kat.	nem gyónóképes kat.	nem kat.
Az anyaközségben	377	125	-
Budafa fiókközségben	115	46	-
Keménfa fiókközségben	98	36	-
Németfalu fiókközségben	25	13	50
Szala Pataka fiókközségben	241	140	4
Szala Lövvő fiókközségben	259	91	6
Szala Mindszent	183	93	-
Pusztaszentpéter	30	12	60

.....

9.§. Az iskolamester:

Az anyaközségben Vajda Ferenc a kántortanító, aki a Vas megyei Jánosházáról származik, 33 éves, beszél magyarul és közepesen latinul, ezen állomásán 6 éve szolgál. Azelőtt Zalaapátiban 4, Zalaegerszegen 1 évig mint tanító működött. Van segédtanítója: Simon János nemes ifjú, aki Háshágyról származik, 22 éves. Zalaalövő fiókközségben is van kántortanító: Miálka János, a Zala megyei Pákáról származik, 38 éves, beszél magyarul, horvátul, és némileg a német nyelvben is járatos. 15 éve szolgál ezen az állomáson, segédtanítója nincs.

10. §. Az iskolamester javai és jövedelmei:

Az anyaközségben székelő iskolamesternek van a salomváriak,

keménfaiak és németfaluiak által boronából épült háza, egy szobája maga és családja számára, konyhája, éléstára és istállója. A fenntartás és javítás a fent említett plébániabelieket terheli. Van a salomváriak és németfaluiak által kerítendő kertje. Ennek szomszédja a háza mögött elterülő beltelek, amely fél mérő megtermelésére képes, a salomváriak által kerítették be és szántatik.

Az anyaközségben székelő iskolamester szántóföldjei:

1. A salomvári területen szomszédja keletről és délről a Tuboly család szántóföldjei, Nyugatról Tassy Mihály úré, északról a salomváriak kertje: $\frac{1}{4}$ hold.

2. Ákosfa dülőben szomszédja keletről a Tuboly családok, északról a malom: $\frac{1}{2}$ hold.

3. Nagy Fües dülőben, amelyet keletről Németfalu földje, délről a Csutor örökösök, nyugatról és északról a Szekerek földjei határolnak, igaerőre 3.

4. Ezekből a földekből a Hívek csak az 1. szám alatt lévő földeket szántják, a többi munkája ennek és a másik kettőnek az iskolamestert terheli.

Van két kapavágású rétje a falu rétje vagy Pásrét elnevezés alatt, amelynek szomszédjai keletről és délről a Tuboly családok rétjei, nyugatról Tassy Mihály úr, északról a salomváriak különböző rétje.

Házi járuléka a következő:

1. Salomvár anyaközségben minden egész telekről 6 garas, a féltelekről valamint a zsellérektől és özvegyektől 3 garas, gabonából minden egész telektől félmérő, a féltelektől negyedmérő felében búza, felében rozs.

Tüzelőfából az egész községtől évenként 6 szekérrel.

2. Budafa fiókközségben készpénzben minden egyes úgy nemesi, mint nem nemesi családtól negyedmérő rozs. Tüzelőfából az egész községtől 2 szekérrel.

3. Keménfa községben készpénzben minden zsellérháztól 6 garas, gabonából minden egyes, úgy nemesi, mint nem nemesi lakostól, aki egész telekkel bír, negyed mérő, felében búza, felében rozs. Tüzelőfából 4 szekérrel.

4. Németfalu fiókközségben készpénzben semmit, gabonából minden háztól negyed mérő rozs, tüzelőfából 4 szekérrel.

Mint harangozó szed a salomvári határ minden bevetett szántóföldje után egy markot (kéve), és ugyanazon határ minden szőlője után, éspedig úgy a nemes, mint nem nemesektől 2 pint bort, temetéskor a harangozásért 3 garast.

Ezen alapon élvez évenként körülbelül 9 vagy 10 kereszt gabonát és körülbelül 10 akó bort.

A következő módon szabályozott stólája van: Hirdetési levélért 3 garas, a halottak fölött való énekért 7 garas, ünnepélyes requiem miséért 15 garas, a gyermekek tanításáért minden olvasótól 15 garas, minden írótól 10 garas, téli időben egy db tűzifa és harmadrésze annak, amit házaldáskor fizetni szoktak.

A zalalövői iskolamester Lövvő, Mindszent, Szalapataka és Pusztaszentpéternek szolgál. Van háza a plébánosi telken, amely összeadott boronából a lövőiek által készült, áll pedig csak egy szobából, konyha, éléskamra és istállóból. Fenntartása és tatarozása a lövőiek dolga, amely házáért eddig 1 Ft bért, de jövőre ezt fizetni a lövőiek, szalapatakaiak, szalamindszentiek, pusztaszentpéteriek és fernekágiak köteleztetni fognak. Egyúttal nekik meghagyatott az is, hogy minél előbb alkalmas iskolát építeni törekedjenek, miután a szükséges anyagot erre a célra a földesurak fogják szolgáltatni. Otthon van egy kis kertje, amelyet a szalalövőiek, szalamindszentiek, szalapatakaiak és pusztaszentpéteriek kerítenek be. Ingatlan földdel nem rendelkezik, házi járulékaik a következők:

Készpénzben minden egyes telektulajdonos lakostól 6 garas, zsellértől és házatlan zsellértől 3 garas, gabonából Lövvőn és Mindszenten minden egyes egész telkes lakostól fél mérő, a féltelek tulajdonosoktól negyed mérő, felében búza, felében rozs. Szalapatakán minden szántótól negyed mérő rozs, Pusztaszentpéteren semmi.

Mint harangozó a zalalövői határ minden, gabonával bevetett szántóföldjétől egy kéve gabona, minden egyes szőlőtől egy pint bor. Szed ezen kívül kamatot is, Zsámár György remetétől 12 mindszeinti gyerek ingyen taníttatása címén a zalalövői iskolamesterre hagyományozott 200 Ft után, mely összeg tényleg azonban Szalamindszent községben van künn, akik magukat jelen alkalommal kötelezték, hogy minél előbb ezen összeget le fogják fizetni.”⁵⁶

Mint látjuk, a tanítót teljes egészében a lakosság fizette, illetve megélhetésének egy részét saját magának kellett megtermelnie a használatra kapott földben. Ezért kellett a szolgálati lakások mellé istállót is építeni, hiszen a „mesterek” gazdálkodtak is. A házi munkába, állatok gondozásába gyakran a tanulókat is bevonták. Ennek megvolt az az előnye, hogy a gyakorlatban is elsajátíttatták velük a mezőgazdasági ismereteket.

A gyermekek tandíjat fizettek, így természetesen minden gyerek nem járhatott iskolába, hiszen községünkben nagyon sok szegény ember lakott, akik nem csak a tandíjat nem tudták megfizetni, hanem megfelelő ruházatot sem tudtak vásárolni gyermekeik téli iskolába járásához.

Érdekes, hogy a fent idézett Canonica Visitatio szerint 1830-ban már létezett a mai értelemben vett alapítvány az iskola javára és ösztöndíj a

HÁRMAS
KIS-TÜKÖR,
MELLY

MAGYAR KIRÁLYI BIRODALOMNAK
AZ AZ:
MAGYAR ORSZÁGNAK

HOZZÁ KAPCSOLT
EGYEBB RÉSZEIMHEZ

- I. FÖLDLEÍRÁSÁT,
II. MOSTANI POLGÁRI ÁLLAPOTJÁT,
III. A MAGYAR NEMZET
REGI ÉS ÚJABB TÖRTÉNETÉT,

tanuló Ifjak számára

HOVEN ÁBRÁZOLJA.
Magyarország és Erdély földabroszával.

XII Toldalékkal.

1847-ik évi Kiadás.

PESTEN,
TRATTNER és KÁROLYI TULAJDONA,
ar. és gránátos utcákban, 453 és 504.

Magyar!

Tekints a' Multakra, nézz a' jövődre!
'S intsd Hazád' andalgó fiai előre:
Járjon-el, mint illik, Mindenki tisztében,
Munkálkodjék híven kiszabott körében!
Ne hagyjon Levelet, Napjai-Könyvében,
Mellyet bé nem töltne, annak idejében.

B.

Isten segits! Népeknek Istene!
Tedd jóra munkássá e' Nemzetet,
Hogy a' mihez fog óriás keze,
Végére hajtson minden kezdetet.
Add, hogy mit ember ész és kéz kivihát,
Ne várja mástól, mint szerencse-díjat.

Isten segits! Országok Istene!
Ruházd-fel áldásiddal e' Hazát
Hogy, miut az őszkor boldog édene
Dúsan viritszon bércezen, sikon át, —
'S még keblén a' hűk örömben élnek,
Pallot mutasson fondor ellenének.

Vörösmarty.

Nescio, qua *natale Sohum* dulcedine cunctos
Ducit, et immemores non sinit esse sui.

Nem tudom én: minémű édes-ség vonja az embert,
Hogy *Szülföldjét* el ne felejtse soha.

Ovidius. — Virág.

„Ha nem tudod: mi történt legyen, minekelőtte születél:
— gyermek vagy,“ mert a' Historia az időknek tanúbizonysága, az igazság' világa; az emlékezet élete, az élet mestere, 's az ó-kor hírnöke.

Cicero.

Kegyes Olvasó!

Nem kis örömmel tapasztaltam, hogy a' több alsóbb Oskolákba már béveit **Hármas Kis-Tükörből** szép előmenetellel és jó sikerrel oktatattik a' tanuló ifjuság, ugyan azért azt ismét, itt-ott javítva az 1847. évi Kiadásban ezennel adom — némelly hasznos Toldalékokkal.

Az Első Részben használtam Tudós Fényes Elek Magyar Ország' Földleirását hat kötetben, Pest, 1840. — melyet a' tek. magyar Akadémia, 200 darab arannyal, mint koszorúzott munkát, megjutalmazol! Tudjuk, hogy a' gyermekek a' Versekben igen gyönyörködnek — és a' verseket is örömeztetbb tanulják, ez okból indittatván a' Várme-gyékben lévő nevezetesebb Városok és Helyek neveit versécskébbe foglaltam, hogy azokat a' gyermekek unalom nélkül megtanulván, elméjökben állandóan megtartsák.

A' Második Részt hasonlóképpen — a' mennyire szükségesnek láttam, — megbővíttem: —

A' Harmadik Részben a' magyar Nemzetnek Történetét a' legújabb időkig rövid Rajzolatban adtam-elő, de a'

1*

gyerekek részére: Zsámár György 200 Ft-os alapítványának kamatát kapta a tanító 12 gyerek tandíja címén.

Az iskolában a tanítás magyarul folyt és főleg énekeket, verseket, versbe szedett szabályokat tanultak.

A salomvári iskolában is használták a Hármaskönyvet, ezek a családi hagyatékokban ma is megtalálhatók. Ez a könyv is a reformkor szellemének megfelelően a „honszeretetre” nevelést állította középpontba. „Az újabb időben, – de különösen mióta dicsőségesen uralkodó V. Ferdinánd alatt Törvényeink egyedül magyar nyelven vannak írva, mióta a tanulmányi nyelv a nemzeti, de mióta a pesti József-Ipartanoda, a honi ipar kifejtésére 1846-i November 1-én megnyitott, azóta az eddig tapasztalt fogyatkozások és hiányok nagy részben pótolva vagynak. Egyébiránt tudva való dolog, hogy nem csak a növendő ifjúság, hanem a szülők is édes-örömmel olvasgatják a könyvecskének több szakaszait. Ugyan azért a kiadónak minden igyekezete oda vala irányozva, hogy a kevesebb értékű olvasó közönségnek olly „Sokféle” hasznos ismereteket magában foglaló Olvasó Könyvecskét olcsó áron juttasson kezébe, mellyben központosítva legyenek különösen szeretett Nemzetünket és Magyar Hazánkat legközelebből illető érdekes tantárgyak.”⁵⁷

2. Iskolai oktatás 1868–1918 között

Az 1868. évi népoktatási törvény kimondta ugyan az általános tankötelezettséget, a megvalósítást azonban nem tudták következetesen véghez vinni. Nagyon sok tanuló csak ősszel és tavasszal járt iskolába részben a nagy távolságok, részben a hiányos ruházat miatt. A szülők közömbössége, alacsony kulturális szintje is hozzájárult ahhoz, hogy községeinkben a tanulók zöme csak 3–4 osztályt végzett el abban az időben. Ha már a gyermek tudott írni-olvasni, nem küldték iskolába, inkább a gazdaságban foglalkoztatták.

A 12–15 éves gyerekek számára megszervezték ugyan a kötelező ismétlő iskolát, a lemorzsolódás azonban ezekben az osztályokban is igen nagy volt. Hozzájárul ehhez az is, hogy a gyerekeknek tandíjat kellett fizetniük az iskolában: az elemiben 1 Ft-ot, az ismétlő iskolában pedig 50 krajcárt.⁵⁸ A tankönyvek beszerzése is jelentősen megterhelte a szülőket, hiszen akkoriban nem volt ritka a 6–8 gyermekes család községünkben. A tanulólétszám 1893-ban 124 volt.⁵⁹

A régi, boronából készült tanítói lakás és iskola erre az időre teljesen tönkrement, s csak sok huzavona után sikerült felépíteni az új, a ma is használatban lévő téglapépületet 1879-ben.

Erre vall a következő jegyzőkönyvi részlet: „végre-valahára

megkezdték a salomvári mesterház építését. Az építés kezdetét vette 1878. év nyári hónapjaiban, s beveződött 1879. év végén. Az építő neve Krauszler Mihály zalalövői ácsmester. Az építési költség 3200, azaz Hárromezer-kettőszáz Ft. Ezen árban bennfoglaltatik az épülethez szükséges mindennemű épületanyag, fuvar, napszám, szóval minden néven nevezendő anyag és munka, úgyhogy a hitközségek a fentebb írt összegen kívül az építéshez semmi egyébbel nem járultak. A 3200 Ft építési ár adókulcs szerint vettettet ki. Az építési költségeket a következő hitközségek viselték: Salomvár, Budafa, Keménfa, Németfalu. Az iskola jellege: Róm. kat. iskola.”⁶⁰ Az épület egy nagy tanteremből és a közös folyosóról nyíló tanítói szolgálati lakásból állt. A lakás helyiségei: 2 szoba, konyha, éléskamra, előszoba. A gazdasági épületek külön, az udvar hátsó részében voltak elhelyezve.

Az iskola fenntartásának, működésének segítésére a plébánia mellett megszervezték az egyházközségi iskolaszéket, amelynek tagjait Salomvár, Budafa, Keménfa és Németfalu felnőtt férfi lakosaiból választották. Elnöke a mindenkor plébános volt, jegyzője rendszerint a község főjegyzője, a tagok között pedig mindig ott voltak a községek bírói, földesurai, legtehetősebb gazdái. Az iskolaszék választotta meg a tanítókat, állapította meg azok javadalmát és jövedelmét. A rendelkezésre álló első jegyzőkönyv, amely alapvetően rendezte a kántortanító javadalmát, 1893-ban kelt. Idézem:

„Jegyzőkönyv

Felvétetett a zalaegerszegi járás főszolgabírája által Salomvár község rk. hitfelekezeti iskolánál szervezett kántortanítói állás javadalmának megállapítása tárgyában Salomváron, 1893. év decz. hó 14-én. jelen voltak: Kondor Ferenc isksz. egyházi elnök, Babos Árpád vil. elnök, Major János községbíró, Bicsák Vendel h.bíró, Thassy Miklós fősz.bíró, Kiss Márton okl. tanító.

Tárgy: A salomvári rk. jellegű iskolánál szervezett kántortanítói állást jelenleg betöltő Kiss Márton okl. tanító fizetésének megállapítása:

I. A nevezett tanítónak tisztán tanítói fizetése:

- a/ Készpénzben a csatolt tanítói díjlevél szerint a községtől készpénzben évi 120 Ft
- b/ Tandíjból a díjlevél szerint minden tanköteles után fizetendő évenként 1 Ft, összesen 70 Ft
- c/ Ismétlő oktatásért a tanítónak díjlevél szerint minden egyes tanuló után 50 krajcár.

Miután a salomvári iskolánál a tanulók pontos összeírása az 1889/90. évtől található fel, eszerint ezen 4 évi átlag szerint évenként 57 tanuló esik, eszerint a tanítónak ezen a címen esik tandíjul 28 Ft 50 kr

d/ Földek után a kataszteri tiszta jövedelem szerint a./l. alatti hitelesített kataszteri birtokív szerint 22 Ft 50 kr

A tanítói díjlevél szerint 2 szoba, 1 konyha, 1 kamra, gazdasági épület, házikert és egy hold belsőség évi jövedelme 30 Ft 60 kr-ba

vétetett fel, minthogy a lakás és a gazdasági épületek a tanítónak fizetésekként be nem számítható, az egy hold belsőségnek kataszteri ív szerint egy évi tiszta jövedelme a 30 Ft-ból levonván, mely 2 Ft 75 kr lesz, a fennmaradt 27 Ft 25 kr a következő II. fejezet alatti a./l. pontba veendő föl.

A díjlevél 2.pontja szerint 3 hold szántóföld 15 Ft

3./ pontja szerint a díjlevélnek 2 1/3 hold rét tsizta jöv. 20 Ft

Szabad legeltetés 5 Ft

A díjlevél 13. pontja szerint erdőjövedelem évenként 30 Ft

A díjlevél 7. pontja szerint saját használatra 16 szekér tűzifa évenként 16 Ft

4./ A díjlevél 5. pontja szerint 4 hl búza, 13 hl rozs,

évenként számítva összesen 66 Ft

A miniszteri rendelethez képest 10 évi átlag szerint a búzának mázsája 7 Ft-ban, a rozsnek mázsája pedig 6 Ft-ban állapított meg. A 4 hl búza hektoliterje 82 kg-mal átszámítva 3 Mm 28 kg. A 13 hl rozs 75 kg-mal számítva az összesnek ára a díjlevélben felvett 66 Ft-tal szemben 86 Ft 46 kr lesz.

Eszerint Kiss Márton tisztán tanítói fizetése 400 Ft 50 kr.

II. A tanítónak a miniszteri rendelet 6. pontja értelmében felvett, de tisztán tanítói fizetésbe be nem számítható javadalmai:

a/ Természetbeni lakás egyenértéke 27,25 Ft

b/ A díjlevél 11. pontja szerint lélekpénz címen 7 Ft

c/ Harangozásért minden megye után a díjlevél 12. pontja szerint 4 liter bor számítandó, mely összesen évenként kitesz 10 hl-t.

A közös megállapodás és a szokás szerint hektoliterjét 4 forintjával számítva, amit a díjlevélben is feltüntettünk össz. 40 Ft.

A díjlevél 6. pontja értelmében a község határában termett kalászos gabonaneműekből minden 10 kereszt termés után 1 kéve szedetik, amely a tanítónak saját bemondása szerint jövedelmez évenként átlagban 28 keresztet, ennek értéke a helyi viszonyoknak megfelelően a jelen volt előjáróság által keresztjét 2,50 forintjával számítva tiszta jövedelmet hoz a tanítónak évenként 70 Ft.

A ./l. alatti kataszteri birtokívben felvett ingatlanok után évi tiszta jövedelem 22 Ft 31 kr, melyből tényleg a szántóföld és rétek után, melyek a község beleegyezése és felügyelete alatt 77 Ft évi bért élvez a tanító adó és községi terhek nélkül, melyeket szintén a bérlő fizet. Ezen kibérelt

ingatlanok tiszta jövedelme a kataszteri birtokív szerint 11 Ft 29 kr-t hoz. A tanítónak a birtokában lévő ingatlanok után pedig, amelyek beltelekben és erdőben léteznek, évi tiszta jövedelme 12 Ft, ezeknek évi tiszta jövedelmét, leszámítva adót és minden néven nevezendő költséget, jövedelmez a tanítónak évenként 50 Ft-ot, és így összesen a bérrel együtt az ingatlanok a tanítónak évenként 127 Ft-tal, mely összegből levonva a kataszteri tiszta jövedelmet, marad a miniszteri rendelet értelmében eszközölt% emelkedésre 104 Ft 09 kr, mely összeg a salomvári helyi viszonyoknak az előjáróság és a tanító közös megállapodása szerint tényleg megfelel.

A ./I. alatti Canonica Visitatio hiteles másolata, melynek eredetije 1830. évben kelt, évek hosszú során át annyira megváltoztak a körülmények, hogy annak a kántortanító fizetésére vonatkozó tételei jelenleg teljesen átváltoztattak a ./I. alá csatolt díjlevél tételei szerint.

A tanítónak évi jövedelme a díjlevél szerint fölvelt 70 Ft tandíjjal szemben a 4 évi átlag szerint (minthogy csak 4 évről van meg az összeírás) évenként esik 124 tanuló és $\frac{1}{2}$, egy forintjával számítva 124 Ft 50 kr évi jövedelem, vagyis 54 Ft 50 kr-ral több tandíj címén, mint az a díjlevélben van.

III. Kiss Mártonnak egyéb olyan jövedelmei, amelyek okmányilag meg nem határozhatók volnának, ugyan azok, őt tisztán mint kántort, vagy tisztán mint tanítót illetnek, nincsenek.

Kiss Márton rk. tanítónak a fent felsorolt kántortanítói javadalmazásán kívül a salomvári postahivatal kezeléséért létezik még tiszta jövedelme évenként 180 Ft.

Végül megjegyeztetik, hogy a nevezett tanító Salomvárott 1889. évi szept. 9-től van alkalmazva.

A fentebbi adatok és fizetési tételek igazolására szolgáló mellékes díjlevél alapján akként állapítottak meg, amint azok a tényleges állapotnak megfelelnek, és amelyek valóságáért alulírottak szavatolunk.

Ezzel a jegyzőkönyv lezárattott és aláíratott Km.f.

Thassy Miklós fősz.bíró, Kiss Márton okl. tanító, Kondor Ferenc iskszék egyh. elnök, Babos Árpád vil. elnök, Major János bíró, Bicsák Vendel h. bíró.

+Iskolafűtésre szolgáló fa értéke számítva egy évre 4 öl fát, ölét 7 Ft-jával 28 Ft

IV. A tanítónak tisztán kántori javadalma

a/ A díjlevél 8. pontja szerint stóla 70 Ft⁶¹

Amint a fent idézett jegyzőkönyvből kiderül, ezekben az években átlag 124 gyerek járt iskolába, akiket egy tanító tanított egy teremben

délelőtt-délután. Micsoda túlterhelés!

Mivel a tarthatatlanul magas létszánú tanulócsoporthoz egy teremben való eredményes tanítása szinte reménytelen volt, az egyházközség a század első éveiben megépítette az új, a „nagy iskolát”. Tanterme 90 m² volt, egyszobás tanítói lakás tartozott hozzá. (Ezt az épületet 1959-ben bontották le, hogy helyére felépülhessen az új iskola). A „nagy iskolában” 1906. január elsején kezdődött meg a tanítás. Az újonnan szervezett 2. sz. tanítói állásra Horváth Magdolna tanítónőt választották meg, aki egyben az első női tanító volt az iskolában. Kötelessége „az egyik osztálynak az iskolaszék meghatározása szerint önálló vezetése és esetlegesen az ismétlő iskolások oktatása, nemkülönben az iskolás gyermekeknek a templomba való kísérése és ottan a rájuk való felügyelet.” Az ő díjlevelében találkozunk először azzal, hogy a tanító fizetésének egy része „államsegélyből fedeztetik.”⁶²

A kántortanító tanította az 1–2. osztályt a „kisiskolában”, a tanítónő pedig a 3–6. osztályt a „nagyiskolában”.

A 4. osztálytól kezdve a hittanon, íráson és olvasáson kívül tanultak már a gyerekek nyelvtant és fogalmazást, földrajzot, történelmet, gazdaságtant, számtan-mértant, háztartástant, természettant és vegytant.

A tananyagban buzgó hazaszeretet, a magyarság kulturális förlényének hangoztatása nyilvánult meg, „A ti eszetektől és szívetektől is elvárja a haza, hogy majdan közreműködjete arra, hogy Magyarország minden ország fölött legdicsőbbé, legműveltebbé, leggazdagabbá és legboldogabbá legyen.”⁶³

Igen érdekes a gazdasági ismétlő iskolások tankönyve. Minden tantárgyat tartalmaz az alábbi fejezetek szerint:

I. Közismereti tárgyak:

Közös tanulnivalók fiúknál és lányoknál:

1. Hit- és erkölcsstan
2. Olvasás
3. Földrajz
4. Történelem
5. Egészségstan
6. Helyesírás és fogalmazás
7. Számtan

Külön tanulnivalók a fiúknál:

1. Alkotmánytan
2. Mértan

Külön tanulnivalók a lányoknál:

1. Csecsemőápolás.

II. Gazdasági tárgyak:

Közös tanulnivalók fiúknál és lányoknál:

1. Talajismeret
2. Konyhakertészet
3. Selyemhernyó-tenyésztés

Külön tanulnivalók a fiúknál:

1. Földművelés és növénytermesztés
2. Állattenyésztés
3. Gyümölcsstermelés
4. Szőlészet
5. Méhészet
6. Gazdasági háziipar

Külön tanulnivalók a lányoknál:

1. Tejkezelés
2. Háztartástan és női kézimunka
3. Háziipar

Minden tantárgy előtt rövid tantervi utasítás is volt a könyvben.⁶⁴

A két tanító nagy hivatástudattal, fáradhatatlan munkával nevelte, tanította a 3 falu gyermekeit. Gyermekszeretükre, bölcs szigorúkra, az egyszerű emberek gondjaival való törődésre meghatottan emlékeztek vissza idős korukban is egykori tanítványaik. A „mester úr” nemcsak az iskolában tanított, hanem a közösségben végzett munka örömeire is rászoktatta tanítványait. A gyerekekkel együtt járta az erdőt hársfacsemetéket keresve, amelyeket aztán a templomkertben ültettek el. Azóta hatalmasra terebélyesedtek a fák, s ma is azok árnyékában gyülekeznek a hívek a misére, egyházi ünnepségekre. Kiss Mártonnak nemcsak az iskolában kellett helytállnia, hanem a kántori teendőket is el kellett végeznie, ami 3 községben sok elfoglaltságot adott. „Magda kisasszony” pedig a hímzés és más szép kézimunkák megszerettetésével is felejtethetlenné tette emlékét. A világháború alatt Kiss Márton a frontra is levelezett egykori tanítványaival és az akkori tanítványok apjával. Tájékoztatta őket gyermekeik előrehaladásáról és az itthon maradt család életéről.

Mint már említettem, Salomvár község lakosságának túlnyomó része mezőgazdasági munkás, cseléd vagy napszámos volt. Békeidőben is szegények voltak, a háború alatt pedig a nyomor és a szegénység tovább fokozódott, hiszen a kenyérkeresők a fronton voltak, vagy már el is estek ott. Az elégedetlenséget kihasználva a tanácsköztársaság agitátorai 1919-ben Salomváron is megalakították az 5 tagú direktóriumot, amelybe Kiss

Meghívó

A salonnvári örm. kath. iskolának 1920. dec.
2-án d.e. 10 órákor az iskolahelyiségben rendezett
gyűlést látva, melyre az alulírtak iskolai és
önkéntes dolgozóik részvételével meghívja.

Salonnvár 1920. nov. 26.

Cserényesi László
iskol. elnök

Törvény:

- 1.) Az új községi tanács megválasztása.
- 2.) Az új községi tanács elnöke megválasztása.
- 3.) Tanácsbírák.

Meghívottak:

Eldes László	iskol. elnök	Cserényesi László
Major László	iskol. gondnok	Major László
Fűzi László	h. isk. gondnok	Fűzi László
Farkas István		Farkas István
Körmöcsányi Péter		Körmöcsányi Péter
Kemény László		Kemény László
Tóth László		Tóth László
Fűzi László		Fűzi László
Nagy László	Kemény	Nagy László
Cser László	Kemény	Cser László
Flóresz László	Kemény	Flóresz László
Tóth László	Kemény	Tóth László

A salomvári kántortanítói állásra pályázók minősítési táblázata

Sor- szám	A pályázó név	Erdemjegyek a tanítói képesítő vizsgából tárgyaiból																				Született. Képesítéskor.		
		Hiteltan	Általános oktatás	Speciális gyakorlat	Religiózus oktatás	Magyar nyelv	Matematika	Algebra	Geometria	Természetrajz	Általános történelem	Speciális történelem	Általános földrajz	Speciális földrajz	Általános nyelv	Speciális nyelv	Általános irodalom	Speciális irodalom	Általános zene	Speciális zene	Általános képzés	Speciális képzés	Nikola? Hol? Nikola? Hol?	
1.	Kulcsár János	2.	3.	3.	3.	2.	3.	3.	3.	4.	3.	3.	3.	3.	3.	2.	2.	2.	2.	3.	4.	2.	2.	1873 aug. 30. Hegyő 1893. Sopron
2.	Bognár Károly	3.	3.	2.	2.	3.	3.	3.	2.	3.	2.	4.	3.	2.	1.	3.	2.	2.	2.	3.	-	-	-	1880 Dobó- febr. 20. n. 1900. Csáktornya
		A befejező képesítő tárgyaiból										Önteljes képesítő tárgyaiból												
		Hiteltan	Általános oktatás	Speciális gyakorlat	Religiózus oktatás	Magyar nyelv	Matematika	Algebra	Geometria	Természetrajz	Általános történelem	Speciális történelem	Általános földrajz	Speciális földrajz	Általános nyelv	Speciális nyelv	Általános irodalom	Speciális irodalom	Általános zene	Speciális zene	Általános képzés	Speciális képzés		
3.	Szabó György	2.	2.	3.	2.	2.	3.	3.	2.	3.	2.	4.	2.	3.	2.	2.	2.	2.	2.	3.	-	-	-	1900. Bőcs 1920. Pécs
4.	Pannier Eleonóra	1.	1.	1.	1.	1.	2.	2.	2.	1.	2.	1.	2.	2.	2.	2.	2.	1.	1.	1.	1.	1.	1.	1900. Károly- már. 4. n. 1918. Győ.
5.	Varga László	Oklevél helyett bizonyítvánnyal igazolta képesítést.																				1884 Győri sept. 5. n. 1906. Győ.		

Salomvár 1920. december 1.

1884. Székely-
már. 5. n. 1906. Győ.

Antonyáné László
h. pléb. istván. n. n.

Salomvár község előljárósága.

Községi bizonyítvány.

Alulírott községi előljáróság ezennel hivatalos hitelességgel bizonyítja, miszerint

vallásu *Pognár Kálmán r. Kath.* községi születésű *40* éves
salomvári lakos *Salomvár*

községben az 1886. évi XXII. t. cz. *6* §-ának — pontja értelmében

községi illetőséggel bír *magyar állampolgár*
Politikai tekintetben teljesén megbízható

Miről ezen bizonyítványt

tamtoifiratas folyosataira

ügyben leendő felhasználás végett sajátkezű aláírásunkkal s hivatalos pecsétünkkel el-

látva kiadjuk.

Kelt

Salomvár 1890. december hó 10.

Pognár Kálmán
községi előljáró.

Henner András
bíró.

15. kép: Községi bizonyítvány

16. kép: Bognár tanító bácsi az elsősökkel 1922-ben

Mártont is beválasztották. Az ő fiai is megjárták a háborút, legidősebb fia a harctéren esett e. Ő is éppoly nehezen nevelte fel 7 gyermekét, mint a többi szegény ember, ő is szeretett volna békében, nyomor nélkül élni. Hitt a minden jót ígérő agitátoroknak, s maga is hirdette azok eszméit. Az iskolában megengedte a politikai gyűlések tartását, azokban maga is közreműködött.⁶⁵

A tanácsköztársaság bukása után a fehérterror különítménye kegyetlen bosszút állt Kiss Márton kántortanítón is. A zalaegerszegi különítmény emberei a körjegyzőségi irodába hívták, ütötték, verték és hetekig fogva tartották.⁶⁶

Az iskolaszék elnöke pedig fegyelmi eljárást indított Kiss Márton ellen. 1920. március 12-én felfüggesztették állásából, s szeptember 30-án végleg távoznia kellett az iskolából a következő indoklás alapján: „Az emberek lelkét nemcsak a harctéri hosszú távollét idegenítette el Istentől, hanem a forradalmi és communista eszmék, amelyeknek egyik fő propagálója a megtévelyedett kántortanító, Kiss Márton volt, akit ezért a felettes hatóságok fegyelmi úton állásvesztésre és nyugdíjának megvonására ítélték.”⁶⁷

A nép tanítója, aki a századforduló körül még egyedül, egy tanteremben 124 gyereket tanított, most állás, kenyér nélkül maradt népes családjával.

1920 őszén még megpróbálkozott, hogy újra tanítói állásba jusson és gyakorolhassa hivatását. Megpályázta a megüresedett teskándi kántortanítói állást, de nem választották meg.⁶⁸

Resznekre, majd Lentibe költözött a család, s ott alkalmi munkák vállalásával tengették életüket.

3. Az iskola a két világháború között

Még folyt a Kiss Márton elleni fegyelmi eljárás, amikor a történelem vihara egy ugyancsak állás nélkül maradt kántortanítót sodort községünkbe: a Lendvavásárhelyről menekült Bognár Kálmánt.

Mivel az iskolában a felfüggesztés miatt üres volt a kántortanítói állás, az iskolaszék kérte a szombathelyi püspököt, hogy helyettesnek ossza be Bognár Kálmánt. A felterjesztésre az alábbi választ kapták:

„A szombathelyi püspöktől. 1407/1920. szám

A róm.kath. Iskolaszéknek, Salomvár.

Mivel Kiss Márton felfüggesztett kántortanítót a fegyelmi tanács elmozdításra ítélte, az ítélet jogerőre emelkedése pedig esetleg több hónapot vesz igénybe: Tekintettel a salomvári iskolai állapotokra és az iskolaszék kérelmére, Bognár Kálmán menekült tanítót ezen iskolához beosztom és felhívom az iskolaszéket, hogy a tanító államsegélyének a

zalaegerszegi adóhivatalnál lévő folyósítása iránt a kérvényt hozzám
 mielőbb fölterjessze.

Szombathely, 1920. március hó 12-én. Mikes püspök.”⁶⁹

Bognár Kálmán tanító 1920. március 15-én munkába lépett.⁷⁰

Az iskolaszék, úgy látszik, elégedett volt működésével, mert 1920.
 december 2-án kántortanítónak megválasztotta, s az alábbi javadalmi
 jegyzőkönyvet vette föl:

„Javadalmi jegyzőkönyv

Felvéve 1920. december hó 2. napján a salomvári róm.kath.
 felekezeti iskola Bognár Kálmán kántortanítója által élvezett javadalom
 összeírása tárgyában.

Jelen voltak az alulírottak:

1. Az iskola fenntartója: a salomvári, keménfai, németfalui és kántorilag
 budafai r. kath. hitközségek.
2. Az állás mióta tartatik fenn? 1868. év előtt már fennállott.
3. Az alkalmazott tanító neve: Bognár Kálmán.
4. Mióta működik ezen iskolánál? 1920. december 2.
5. Mióta élvezi jelenlegi járandóságát? 1920. december 2.

Ssz	A javad. tétel megnevezése	Mely forrásból áll elő	Az ingatlan kat.jö Haszonb v. K érték		A szolgáltatók sz.	A javad. pénz egyenértéke
I.	Tisztán	A salomvári hit-			138	435
	tanítói fizetés	községtől				
II.	Kántortanítói	Salomváron	5,50	16 K		16
	javadalom	19,20 hrsz. bel- telek				
		haszonélvezet				
		Keménfa			31	200
		hitközségtől				
		Németfalu			28	50
		hitközségtől				
		Salomvár	22,50	76 K		76
		községben 3374				
		hrsz. erdő				
		haszonélv.				
III.	Tisztán	Kurta és kökúti	10,12	280 K		280
	kántori	dülőkben 4376				
	javadalom	négyszögöl szántó				
		2151.nöl rét	12,39	48 K		48
		Budafa hitköz-			61	80

		ségtől kántori díj címén	
		4. Stóla címén	85
IV. Be	nem	Természeti	200
	számítható	lakás 2 szoba,	
	jöv.	konyha, belső kamra, gazdasági kamra és sertésólak	

Végösszeg: 1270
200

Az összeírást támogató okmányok:

a./ Díjlevél 1 db, b./ Kataszteri birtokív 1 db, c./ Haszonbér értéket igazoló helyhatósági bizonyítvány: 1 db.

Zala megye, zalaegerszegi járás főszolgabírája, (olvashatatlan aláírás). A salomvári róm. kath. iskola pecsétje, Csoknyai Ernő iskolaszéki elnök, Farkas István isksz. jegyző, Nagy Sándor, Kámán Péter, Bognár Kálmán tanító.

A javadalomhoz járult még a VKM rendeletére évi 1759 K államsegély, valamint havi 400 K drágasági segély. A fizetés folyósításához azonban községi bizonyítvány is kellett, amely tanúsította: „Politikai tekintetben teljesen megbízható.”⁷¹

A tanítók igen nehéz körülmények között tanítottak, egy-egy tanulócsoportba 70–80 gyerek járt. Az 1–2. osztályt Bognár Kálmán tanította, a 3–6. osztályt pedig Horváth Magdolna tanítónő. A tanítás 8-tól 12-ig, délután pedig 1-től 3 óráig tartott heti 5 napon át. Szombaton a továbbképző, ismétlő tanulók jártak iskolába, vasárnap pedig kántorizálni, illetve a tanulókat templomba kísérni és ott rájuk felügyelni kellett a tanítóknak. Az egyéb kántori teendőket: temetés, iskolaszéki jegyzőkönyvek írása, a szabad idő rovására kellett elvégezni.

A gyerekek a tanteremben hosszú padokban hatosával-hetesével ültek, palatáblára írtak. A zsúfoltság olyan nagy volt, hogy 1925-ben már 3. tanítói állást kellett volna szervezni, de mivel még Németfaluból is idejártak a gyerekek, a Bethlen-kormány iskolaépítési programjában Németfaluban iskola épült. „Salomvárott a túlsok mindennapi tanköteles miatt a III. tanítói állás lett volna szervezendő, ezért Németfalu lakossága építési államsegéllyel új iskolát épített és a csatlakozási viszony így Salomvárral megszűnt. Az iskola községi jellegű, mert a szegény vagyonú r.kath. hívek a hitvallásos iskolát megépíteni nem tudták.”⁷²

1925-től kezdve már csak a salomvári és a keménfai gyerekek jártak ide iskolába. Számuk az 1–6. osztályban 118 volt, két tanulócsoportban: 1.o. 34; 2.o. 24; 3.o. 21; 4.o. 17; 5.o. 14; 6.o. 8.⁷³

Horváth Magdolna tanítónő 1927. szeptember 1-jén nyugdíjba ment. Az állás betöltésére pályázatot hirdetett a Néptanítók Lapja 1927/36. számában. A választást 1927. szeptember 18-án tartották, s előszóval Bognárné Krécsi Annát választották meg a 2. sz. tanítói állásra. Kötelességei a Jegyzőkönyv szerint:

- „1./ Az egyik osztálynak az iskolaigazgató meghatározása szerint önálló vezetése.
- 2./ Az iskolaigazgató által meghatározott ismétlő iskolások oktatása.
- 3./ Mindennapi és ismétlő iskolás gyermekeknek a templomba való kísérése és ott a rájuk való felügyelet.
- 4./ Szükség esetén kántori teendőkben díjtalan helyettesítés.”⁷⁴

A megválasztott tanítónő a kőszegi tanítóképző intézetben szerzett kitűnő rendű oklevelet, s a tanításban is éppoly lelkiismeretes és tehetséges volt, mint a tanulásban. Volt tanítványai még ma is emlegetik következetességét, jó módszereit, szeretetteljes bánásmódját.

A tanulók karácsonykor és húsvétkor évközi értesítőt kaptak, amelyben csak a magaviselet, szorgalom és előmenetel volt osztályozva. Az év végi bizonyítványban a következő tantárgyak osztályzata szerepelt: Magaviselete, Szorgalma, Hit- és erkölcsstan, Olvasás, Írás, Nyelvtan, Fogalmazás, Számítan-mértan, Földrajz, Történelem, Polgári jogok és kötelességek, Természettan, Természetrajz, Természet és vegytan, Rajzolás, Éneklés, Kézimunka, Gazdaságtan (Háztartástan), Testgyakorlás.

Az érdemjegyek a következők voltak:

- a./ Magaviseletnél: dicséretes, jó, tűrhető.
- b./ Szorgalomnál: dicséretes, változó, hanyag.
- c./ Előmenetelnél: kitűnő, jeles, jó, elégséges, elégtelen.”⁷⁵

A 6 osztályos elemi iskola után – ha nem ment valaki középiskolába tanulni – három évig ismétlőbe kellett járnia. Velük együtt tanultak a tanoncok (ipari tanulók) is. Hetente egyszer, szombaton mentek iskolába, s csak év végén kaptak bizonyítványt.

A Bognár házaspár jó oktató-nevelő munkáját a felettes hatóságok is elismerték. Bognár Kálmán kántortanítót az elemi népoktatás és a tanügy terén kifejtett érdemes munkásságáért a szombathelyi püspök igazgató-tanítónak nevezte ki 1928. március 28-án. Tiszteletdíját e címen évi 100 pengőben állapította meg.⁷⁶

Könyvtár, szertár:

Az iskolában az akkori követelményekhez szükséges szemléltető eszközök, képek, könyvek általában megvoltak. Bár a tantermek a magas tanulólétszám miatt amúgy is zsúfoltak voltak, bennük helyezték el a könyvtárat, kísérleti eszközöket, a falakon szemléltető képeket,

térképeket.

Az 1930-as hivatalos leltár szerint pl. 62 db természetrajzi kép, 15 db történelmi, 15 db egyéb szemléltető kép, 3 db fali térkép, 1 földgömb, 21 db mértani test, mértani szerkesztő eszközök, űrmértékek, súlymértékek, lencsék, csigák, mágnesek, mérlegek és egyéb fizikai eszközök voltak 912,40 pengő értékben.

A tanítói könyvtár állománya 83 kötet, az ifjúságié pedig 345. Az előbbiben megtalálható volt pl. Szabó László: Magyar festőművészet, Cholnoki Jenő: Földrajzi képek, Kosztolányi Dezső: Modern költők, Gönczi Ferenc: Göcsej, Dr. Gáspár Ferenc 7 kötetből álló földrajzi sorozata, a Révai Nagylexikon 20 kötete. Az ifjúsági könyvtárban főleg meséskönyvek, mondák, útleírások, elbeszélések voltak. Sok Benedek Elek, Gárdonyi Géza, Rákosi Viktor, Jókai és Móricz mű mellett versesköteteket is beszereztek: Petőfi Sándor, Tompa Mihály, Vörösmarty Mihály, Czuczor Gergely, Garai János, Kisfaludi Sándor és Károly, Csokonai Vitéz Mihály, Tóth Kálmán, Arany János válogatott költeményeit. Ezeket a leltári tárgyakat az ötvenes évekig használták. A gyarapodás csekély volt, inkább csak a szépirodalmi könyvek száma nőtt. A karének és az egyházi éneklés fejlesztésére a harmincas évek végén harmóniumot kapott az iskola, amely hosszú évtizedekig szolgálta az ének-zene tanítását.

A két világháború közti években a tankönyvek is az iskola tulajdonában voltak. Tanév elején segélykönyvként kiosztották a tanulóknak, év végén beszédtek őket, így több éven keresztül használták azokat. Általában a takarékosagra, az anyagi értékek megbecsülésére neveltek a tanítóink.

A könyvtári könyveket nemcsak a tanulók olvasták, hanem szüleiknek, nagyobb testvéreiknek is innen kölcsönöztek olvasnivalót.

A Bognár házaspár 1936. augusztus 31-én nyugalomba vonult. A megüresedő állásokra az egyházközség képviselőtestülete pályázatot hirdetett: „Salomvár rk. egyházközség képviselőtestülete a nyugdíjazással megüresedett kántortanítói állás betöltésére pályázatot hirdet e lap megjelenésétől számított 21 napi határidővel. Az állás betöltése a VKM. 69.030.VI./1934. számú rendelet és az egyházhatóság hármassal jelölése alapján történik. Kötelesség díjlevél szerint. A próbaéneklés idejéről a három jelölt értesítetik. Értékegység 25. Többi államtól. Az állás szeptember 1-én foglalandó el. A pályázatok a plébánia hivatal Salomvár, küldendők.”⁷⁷

„Salomvár rk. egyházközség képviselőtestülete a nyugdíjazással megüresedett II. sz. tanítói állás végleges betöltésére pályázatot hirdet e lap megjelenésétől számított 21 nap határidővel. Betöltésnél irányadók az egyházi és miniszteri rendeletek. Javadalom: 40% helyi járulék és

államsegély. Kötelesség díjlevél szerint. Az állás szeptember 1-én elfoglalandó. Pályázatok Plébánia hivatal Salomvár, küldendők. Az állásra csak nők pályázhatnak.”⁷⁸

Ezekben az években az állástalan diplomások, köztük a tanítók ezrei vártak megfelelő állásra. Helyzetüket megdöbbentő cikkben mutatja be Rózsa József a Nemzetnevelés XVIII. évf. 15. számában Várunk, várunk... címmel. Ebben többek között a következőket írja a szerző a képzőket reménytelen lélekkel elhagyó tanítókról:

„Nem járták még ki a kálváriát, élettapasztalattal sem rendelkeznek, 10 lépést sem haladtak a kijelölt úton, és máris olyan nehézség gördült eléjük, hogy tágranyílt szemekkel, fakó arccal merednek maguk elé. Mert, mint a pusztító orkán vonaglott végig már a vakáció folyamán mindegyiken a keserű, gyászos szózat: nincs állás, kevés az állás, nem lehet elhelyezkedni! A nemrégén még bohó diákhomlokra valami csüggedés-féle ült... Valamennyi lélekhúrján egy kérdés csendült föl: Mikor, hol lesz állásom? Mert az, hogy néhány jól támogatott társuk hamarosan állást nyert, egyáltalán nem hangolja rózsás reményekre őket, hiszen a tavaly, tavalyelőtt vagy azelőtt végzett kollégáik, akik szintén támogatás nélkül kerültek ki a képzőből, szintén állás nélkül vannak, s ma is unalmas semmittevéssel töltik – állás hiányában – idejüket.

Ifjú erők, használatlan energiák szunnyadnak a fiatal generációban! Sajnos, a mai élet nem fogadja meleg fészkebe őket, s nem is biztosít számukra biztos jövőt, biztos állást. De nem is csoda, hiszen évente több mint 1400 tanító (tanítónő) nyert diplomát a hazai képzőkben. S ebből az 1400 fiatal tanerőből a legjobb esetben is csak ötszáz tud elhelyezkedni, s a többi szerencsétlen állás nélkül, kenyér nélkül marad. Fanatikus hittel várják minden hónap elsején, közepén a pályázati hirdetést és fel-felgyúló reménnyel adják be pályázatukat a hirdetett helyekre. Az még csak jó, ha van valahová beadni a pályázatot! Legtöbbször a rövid kis hirdetés végén ott éktelenkedik ez a négy szó: helyi pályázók is vannak. Vajon mit csinál ilyenkor az állás nélküli fiatal erő? Tollát leteszi, jeles oklevelét az újsággal együtt a szekrénybe csomagolja és várja az újabb pályázati hirdetést...

Hogy micsoda harc, micsoda lótás-futás van egy faluban a választás előtt, arról nem érdemes beszélni. A pályázók egymás kezébe adják a kilincset, reggeltől estig „gyúrnák” az iskolaszéki, illetőleg egyháztanácsi tagokat, és sírva könyörögnek, rimánszkodnak a pártfogásért. Néhol rútul kirudalják őket, nem is mehetnek beljebb a küszöbön, máris repül feléjük a megnyugtató szó: nekünk már van tanítónk, kár a tanító úrnak egy szót is szólnia.

Sajnos, idáig is eljutottunk. Amikor, mint az alamizsnát kérő koldusnak kell kopogtatni a házak kapuján (oklevélre való tekintet nélkül)

Tekintetes Egyházközségi Képviseletestület!

Alulírott, alázattal kérem tekintetes Egyházközségi Képviseletestületet, hogy engem, a Salomvári Kántortanítói állásra, megválasztani, kivessék.

Kérésimhez mellékelem:

1. Hozzájáruláshoz, 2. Tanítói oklevelém hi-
teles másolatát, 3. Kántori oklevelémét, 4. Za-
lalaistránd község bizonyítványát, 5. Továbbá
három működési bizonyítványt.

Amikor alázatos kérésemet megismétlem, bá-
torodom hívathozni arra, hogy egy éves ord-
ményes tanítói és Skóvájai Kántortanítói
működéseim van; Zalalaistránd község bizo-
nyítványa pedig tanúsítja, hogy bárkém
család, nagyon mellett, napi munkák kereset-
re is számolunk családunk megélhetése végett.

Ezok alapján kérem tehát tekintetes
Egyházközség pályázását, s egyben, ígérem,
hogy megválasztásom esetén, odaadom mun-
kámhoz az előleget bírságot meghálál-
lom. Maradok, mely tisztelettel

Zalalaistránd, 1936. augusztus 18-án

Mazzag Pál
okl. kántortanító

hogy pártfogoljanak bennünket, szavazatukat ne ígérjék oda másnak. Hová lettek azok a szép idők, amikor még személyes megjelenés nélkül, oklevél alapján is megválasztották a tanítókat?”⁷⁹

Az idézetet – úgy hiszem – nem kell kommentálni.

Érthető, hogy ilyen körülmények között a kántortanítói állásra 6 pályázó volt, 2–3 évvel korábban szereztek oklevelet, de volt olyan is köztük, aki 1931-ben képesítőzött és azóta még sehol sem volt állásban.⁸⁰

A Szombathelyi Egyházmegyei Hatóság hármas jelölése Mazzag Pál, Marton József és Nagy Zoltán okleveles kántortanítókra esett. Az egyházközségi képviselőtestület közülük választotta meg titkos szavazással az új tanítót 1936. augusztus 30-án. A képviselőtestületnek ekkor 31 tagja volt, valamennyien megjelentek a választáson. Először a kántori próbát tartották meg a templomban. A szakértő – a nyugalomba vonuló kántortanító – bírálata a következő: „Mazzag Pál és Marton József zenei tudása és éneklése is megfelelő, Nagy Zoltáné azonban még több gyakorlatot igényel. A képviselőtestület a szakértő bírálatát helyesnek találta és ugyanilyen megítéléssel a magáévá tette.”⁸¹

A testület tikosan, szavazólapokkal választott, s 30 szavazattal, vagyis általános szótöbbséggel Mazzag Pált választotta meg a kántortanítói állásra. A választási jegyzőkönyvet 15 napi közszemlére tették ki, ellene azonban a törvényes határidőn belül fellebbezés nem történt.⁸²

Az egyházmegyei főtanfelügyelő 1937. február 27-én arról értesítette az egyházközségi elnököt, hogy a VK. miniszter úr Mazzag Pál megválasztását jóváhagyólag tudomásul vette azzal, hogy a tanító az 1930. évi XLVII.t.c.2.5.§-ai alapján egyelőre csak segédtanítónak minősíthető.⁸³ Nevezett 1939. szeptember 1-jei hatállyal lett végleges, rendes tanítónak elismerve.

A kántortanító megválasztása után a 2. sz. állásra választottak tanítónőt az iskola helyiségében. A pályázatra 24(!) tanítónő küldte be pályázatát, valamennyinek jeles vagy jó minősítésű oklevele volt. Micsoda reménytelen helyzet! 24-ből csak egyet lehet megválasztani. Többségük 5–6 évvel korábban képesítőzött, de volt olyan is, akinek jeles oklevele 1920. július 3-án kelt és még sehol sem volt állásban. Valamennyi pályázó családi állapota hajadon volt. Az egyházi főhatóság Mozsolics Magdolna, Horváth Irén és Molnár Lenke pályázókat jelölte a betöltendő állásra. A képviselőtestület 31 szavazattal, vagyis általános szótöbbséggel Mozsolics Magdolna tanítónőt választotta meg.⁸⁴

A választás ellen írásbeli fellebbezés nem történt.⁸⁵ A VKM. egyelőre őt is segédtanítónak minősítette és fizetését évi 400 pengő készpénzben állapította meg. Ehhez jött a kiegészítő államsegély és a természetbeni lakás.⁸⁶

A megválasztott 2 tanító az 1936/37. tanévben 237 gyermeket tanított az 1–6. osztályban délelőtt és délután is.⁸⁷ A korábbi gyakorlat szerint szombaton nekik is az ismétlősöket kellett tanítani, vasárnap pedig a gyerekeket templomba kísélni és ott rájuk felügyelni. Mégis jutott idejük a fiatalokkal való foglalkozásra, esténként énekkar vezetésére, néptáncok tanítására. Az természetes volt, hogy hamarosan összeházasodtak. A rengeteg gyerek között igen sok gyenge adottságú vagy nehéz anyagi körülmények között élő volt. Némelyiknek még a legszükségesebb ruházata sem volt meg az iskolába járáshoz. Télen lábbeli híján nagyon sokat hiányoztak, ezért ezekkel akkor pótolták a hiányt a lelkiismeretes tanulók, amikor ott voltak az iskolában. A felsőbb osztályokban a kitűnő tanulókkal való foglalkozást is szívügyüknek tekintették. A kiváló képességű, de szegény helyzetben élő tanulók szüleit meggyőzték, hogy bármily nehézségek árán is, de adják gyermeküket középiskolába. A tehetséggondozás nem jelszó volt náluk, hanem belső késztetés. A községben kevés jómódú család lakott, az akkori elemisták közül mégis többen továbbtanultak, főiskolát, egyetemet végeztek.

Megpróbáltam egy osztály tanulóinak sorsát végigkísérni 1-től 6. osztályig.

1938/39-ben 34 gyerek kezdte az első osztályt, év közben jött még egy. A szülők foglalkozás szerinti megoszlása az anyakönyvi napló szerint a következő:

mezőgazdasági munkás:	7
uradalmi ispán:	1
uradalmi cseléd:	5
napszámos:	9
földműves:	9
kovács:	1
ács:	1
nyugd. jegyző:	1
menhelyi (áll.gond.)	1
Összesen:	35

	Létszám	Elköltözött	Jött
1938/39. év 1. o.	35, bukott 1	4	
1939/40. év 2. o.	30	3	
1940/41. év 3. o.	27	1	3
1941/42. év 4. o.	29	1	
1942/43. év 5. o.	28, túlkoros 5	3	
1943/44. év 6. o.	20 ⁸⁸		

A nagy vándorlást az okozta, hogy az uradalmi cselédek igen gyakran változtattak munkahelyet április 1-jén, vitték magukkal gyermekeiket is.

A gyakori iskolaváltoztatás és más negatív körülmények nagymértékben gátolták a gyermek szellemi fejlődését, lemaradást, bukást okozva. A mezőgazdasági munkások nagy része a nyári hónapokra Győr megyébe ment dolgozni, tavasszal a gyermekét is magával vitte a munkahelyére. Ott a tanulók nem jártak iskolába, így ősszel, amikor hazajöttek, ugyanazt az osztályt kellett elkezdniük, amit tavasszal félbehagytak. Ezért volt olyan nagymértékű a lemorzsolódás.

A 6 osztályt végzettek közül 3 kitűnő tanuló volt: 2 leány és 1 fiú. Felnőve a leányok férjhez mentek, nem vállaltak állást, a fiú azonban a katonaságnál tanulni kezdett, katonatiszt, fiatalon őrnagy lett, de sajnos, a szívinfarktus elvitte.

Hogy a keménfai gyerekeknek ne kelljen a hosszú, sáros úton Salomvárra járni iskolába, az egyházközség a VKM 900 pengős építési engedélyével ott is iskolát építtetett, amelyet 1936. szeptember 6-án szenteltek fel.⁸⁹ 1936 novemberétől már csak a salomvári gyerekek maradtak a helyi iskolában. Az 1935/36. tanévben a keménfaiakkal együtt 252 elemista és 78 ismétlő tanuló járt iskolánkba. A következő tanévben, a keménfaiak kiválása után 167 elemista és 69 ismétlős maradt.

A következő években ez a szám emelkedett, ezért szükségessé vált a 3. számú tanítói állás megszervezése is. Az állást a Magyar Királyi Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter 211824/1942.VI.ü.o. szám alatt engedélyezte. Ezen álláson az első tanítónő Nagy Rozália volt.⁹⁰

Most már külön tanulócsoportot alkottak az 1–2., 3–4., és 5–6. osztály tanulói. Tanterem azonban csak kettő volt, ezért a szomszédban lévő körjegyzőség tanácstermét vették igénybe a tanításra. Az iskola 8 osztályos népiskolává szervezése már 1940-ben felvetődött, a megvalósításhoz azonban sem a személyi, sem a tárgyi feltételek nem voltak meg. Továbbra is 6 osztályos felekezeti iskola maradt. 1944-ben azonban az Erdélyből menekült Tánczos Balázsné tanítónőt – tekintettel a rendkívüli helyzetre – az állam helyezte az iskolához. Fizetését teljes egészében az államtól kapta. Munkájára szükség is volt, hiszen a háborús események miatt Mazzag Pál kántortanítónak be kellett vonulnia katonának.

Az 1944/45. tanév első felében csak október 15-ig volt tanítás a gyakori légiriadók miatt. Az iskolát a tél folyamán a katonák elszállásolására vették igénybe.

A háború nehéz napjaiban a község lakossága reménykedve várta a tavaszt, hogy az majd elhozza számukra a békét. Végre 1945. március 29-én a front átvonult községünkön. Az iskola megüresedett, de a szemléltető eszközök és könyvek egy része is elkallódott. A szülők hamarosan kitakarították az iskolát, megkezdődött a tanítás.

Nagy reménnyel, tenni akarással fogtak munkához tanítóink is.

4. Az általános iskola megteremtése

Az 1945/46. tanévben megindult az iskola felfejlesztése 8 osztályos népiskolává. Ebben a tanévben már volt 7. osztálya 22 tanulóval, a következő tanévben pedig 8. osztálya is 6 tanulóval.⁹¹

Hazajött a hadifogságból Mazzag Pál tanító, s 1946 novemberében kezdett el tanítani, miután a közalkalmazottakra kötelező igazolást megkapta. Most már 4 tanítója volt a községnek és a 8 osztályban 183 gyermeke. Az iskola továbbra is felekezeti maradt, 2–2 osztályból alkotott csoportokban folyt a tanítás. Megvalósult a gyermekek 6-tól 14 éves korig tartó kötelező oktatása. Mazzag Pált a szombathelyi püspök 1946-ban igazgató tanítónak nevezte ki. Ez azonban nem járt a mai értelemben vett igazgatói hatáskörrel, inkább erkölcsi megbecsülés jellege volt.

A népi demokratikus kormány azonban nemcsak kötelezte a gyermekeket a 8 osztály elvégzésére, hanem lehetőséget is teremtett erre. Mivel a 2 volt uradalmi major gyermekei a nagy távolság, a rossz utak valamint az elégtelen ruházat miatt a téli hideg időben nem tudtak iskolába járni, az állam a helyi vezetők kérésére állami elemi népiskolát létesített mindkét helységben. Kurta majorban 1946 szeptemberében nyílt meg az állami népiskola. A kastély egyik szobáját rendezték be erre a célra. Erdeifaluban 1946. november elején nyílt meg az iskola az uradalom egyik volt irodahelyiségében, s 20 tanuló tanult az 1–6. osztályú összevont tanulócsoportokban.

A központi iskola életében fejlődést hozott az 1947/48. tanév: a népiskola általános iskolává alakult és megkezdődött a szakrend szerinti oktatás a felső tagozatban. A szomszéd 2 falu, Keménfa és Zalacséb felső tagozatba járó tanulói is Salomvárra jöttek és csak az alsó tagozatosok maradtak az említett községekben az egycsoportos tagiskolában.

Az iskola épületei leromlottak, a berendezés szegényes volt, szemléltető eszközök csak azok, amelyek a háború előttiéből maradtak. Ilyen körülmények között hajtották végre az iskola államosítását 1948 júniusában a XXXIII-as törvény alapján.

De nemcsak az iskola épületeit és telkét államosították, hanem szántóföldjeit és erdeit is, amit évszázadokon át a tanítók használtak.⁹² A községben az államosítással kapcsolatban különösebb ellenállást senki nem fejtett ki, hiszen tudták, hogy hiábavaló lenne minden ellenakció. A plébános pedig volt olyan reális gondolkodású, hogy belátta, ostobaság lenne minden ellenkezés.⁹³ A több évszázados római katolikus iskolából állami általános iskola lett. A falakról leszedték a feszületeket és a plébániára vitték megőrzésre. A tanítók állami alkalmazottak lettek, a kántortanítónak nem volt szabad többé a templomban kántorizálni.

Az első körzeti igazgatót 1948. szeptember 1-jei hatállyal nevezték ki Kanyó László személyében, aki ezt megelőzően Zalalövön tanított. Feleségét is, aki szintén pedagógus volt, az iskolához helyezték, így most már 6 tanító tanította a 8 osztályt 6 tanulócsoportban. Az alsó tagozatban az 1–3. és a 2–4. osztály összevontan tanult, a felső tagozat pedig osztályonként önálló tanulócsoportban. Szaktanárok nem voltak az iskolában, ki-ki „kedvenc” tantárgyát tanította, amelyből később esetleg szaktanári képesítést is szerzett.

Az 1948/49. tanévben bevezették kötelező jelleggel a német nyelv tanítását, de sem tankönyv, sem szaktanár nem volt.

Az 5. osztályban a következő tantárgyakból kaptak osztályzatot a tanulók félévkor és tanév végén: Magatartás, Szabadbeszélgetés, Magyar nyelv és irodalom, Történelem, Föld- és néprajz, Természetrajz, Számolás és mérés, Rajzolás, Ének, Testnevelés, Háztartási gyakorlatok, Német nyelv, Hit- és erkölcstan.

Megállapították az általános tanulmányi eredményt is. Pl. jórendű. A magatartás minősítésére 3 érdemjegyet használtak: példás (3), jó (2), tűrhető (1); a tanulmányi előmenetelre pedig 7-et: kitűnő (7), jeles (6), jó (5), közepes (4), elégséges (3), gyenge (2), elégtelen (1).⁹⁴

A tanterem akkor is kevés volt, mindössze 2 és egy szükségstanterem, így a tanítás váltakozva, délelőtt-délután folyt. A 6 tanulócsoportban 230 gyerek tanult ebben az évben. Visszajöttek a 7. osztályba azok is, akik 1–2 évvel korábban maradtak ki az elemi iskolából és most általános iskolai végzettséget akartak szerezni. Igen megnőtt a tanulási kedv. Szinte úgy érezték a szülők és a gyerekek is, hogy az évtizedek elmaradottságát 1–2 éven belül kell behozni. Az államosítás utáni években nagyon sok gyerek tanult tovább középiskolában, majd főiskolán és egyetemen is. Az általános iskola igyekezett megvalósítani azt a nevelési célt, amelyet Szent-Györgyi Albert Nobel-díjas tudós, az Országos Köznevelési Tanács elnöke így fogalmazott meg arra kérdésre, hogy milyen embereket neveljünk: Egészséges testű, akarat erős, jó ítéletű, értelmes, tetterre kész, szép célokért hevülő és áldozó embereket, akik meg tudják érteni és élni a szépet és nagyot minden téren, akik az életüket ki tudják tölteni tartalommal, akik megértik a dolgok összefüggéseit, akik átérzik azt, hogy emberi közösségben élnek, amely csak a kölcsönösségen, méltányosságon és jóakaraton épülhet.⁹⁵

Bár ez az időszak nem volt mentes az ellentmondásoktól és a nevelési kudarcoktól sem, mégis óriási előrelépés volt községünk kulturális felemelkedésében, hiszen megteremtette az egységes alapműveltség megszerzésének lehetőségét, lerakta a későbbi fejlődés alapjait.

5. Az iskola élete a körzetesítésig

1. A személyi feltételek alakulása

Az államosítással lehetőség teremtődött az iskola általánossá fejlődéséhez, a személyi és tárgyi feltételek hiánya azonban gátlólag hatott. A kinevezett igazgató, Kanyó László fiatal, kevés tapasztalattal bíró ember volt, az iskola irányítását nem tudta kézben tartani. Tanítók és tanulók körében meglazult a fegyelem, ezért a tanításban sem lehetett megfelelő az eredmény. Különösen akkor vált elkeserítővé a helyzet, amikor Mazzag Pált és feleségét 1949-ben elhelyezték az iskolától. A nehézségeket növelték a magas osztálylétszámok, a tantermek és a felszereltség hiánya. Az 1950/51-es tanévben 59-es osztálylétszám is volt. A fiatal igazgató a helyzeten nem tudott úrrá lenni, ezért feleségével együtt visszament szülővárosába, Kiskunfélegyházára beosztott tanítónak. 1951. április 1-jével új igazgató került az iskola élére Rozmán Zoltán tanító személyében.⁹⁶ Nehéz örökséget kapott: Meg kellett teremteni az eredményes munkához nélkülözhetetlen fegyelmet. Fiatal, jól felkészült, nagy munkabírási ember volt. Tanácsaival, útmutatásaival sokat segített kollégáinak is.

Az iskola akkor is részben osztott jellegű volt, 6 tanulócsoporthoz 7 pedagógus tanított. A tanítás délelőtt-délután folyt heti váltásban, hiszen még akkor is csak 2 tanterem volt és a körjegyzőség épületében egy szükségstanterem. Egyik héten délelőtt az 1–3., valamint az 5. és 6. osztály járt iskolába, délután pedig a 2–4., valamint a 7. és a 8. osztály. A következő héten ellenkező beosztásban. A szakrendszerű tanítás miatt így a felső tagozatban tanító pedagógusoknak az egész napjuk le volt kötve. A kezdő tanítói fizetés 1951-ben 500 Ft volt.⁹⁷ Hogy ez akkor mennyit ért, csak egy példát említek: 1 kg zsír ára 100 Ft volt. A pedagógusok között korrekt, jó kartársi kapcsolat alakult ki, ekkor beszélhetünk először tantestületi közösségről. Gyakran kellett értekezletet, röpgyűlést, sajtófélőrárt tartani, amelyre a tagiskolák tanítói is bejöttek: Keménfáról Kovács Antal, Zalacsébről Szalai Károly, Bödéből Hütter Géza és felesége.

A bödei iskola csak igazgatásilag tartozott a salomvári körzethez, ott a felső tagozatos tanulók is helyben jártak iskolába.

A fegyelem megszilárdításával a tanulmányi eredmények is javultak Salomváron. 1952-ben 25 tanuló végzett a 8. osztályban. Közülük 7 tanuló színjeles eredményt ért el, 6 jórendű bizonyítványt kapott, 8 középest, 3 elégségest, 1 pedig elégtelent. A jeles tanulók mind továbbtanultak középiskolában.⁹⁸

A fejlődés azonban nem volt töretlen. Az igazgató és felesége is – aki nem volt pedagógus – igen őszinte, szokimondó ember volt. Meg is gyűlt

a bajuk a helyi hatalmasságokkal, s az igazgatót egy határszéli kis faluba helyezték 1–4. osztályos tagiskola tanítójának. Salomvárra pedig Resznekéről jött egy középkorú pedagógus házaspár, a férj, Kocsis László lett az igazgató 1953. szeptember 1-től. A házaspár a tantestületbe és a falu közösségébe is hamar beilleszkedett. Kocsis László igen sokoldalúan képzett ember volt, nem csak jó nyelvtanár, de a zenéhez és a festészethez is értett. A tanulókból zenekart szervezett, az ünnepélyeken igen kedves, hangulatos műsorokat adtak. Sokat festegetett, bár inkább csak másolt szentképekről, levelezőlapokról. Repülőmodellező szakkört is vezetett, szinte minden szabad idejét a műhelyben töltötte. Emellett párttitkár is volt a faluban. Érthető, hogy ilyen sokirányú elfoglaltság mellett az igazgatói teendők ellátásra kevés ideje maradt, nem azt tartotta fő feladatának.

1959 nyarán egy váratlan megyei osztályvezetői látogatás döntő változást hozott életében. Az iskola környéke rendetlen volt, mindent felvert a gaz, ő pedig a festetlen, takarítatlan tanteremben szentképet festett. Betelt a pohár, az iskolát el kellett hagynia.

Ugyanakkor a megye másik részén, Pókaszepteken is égett a talaj az ottani igazgató talpa alatt. Az 1956-os októberi események és személyi konfliktusai miatt neki is távoznia kellett. Megszületett a salamoni döntés: cseréljen iskolát a két igazgató. Mindkét helyen az igazgató felesége is pedagógus volt, mindketten szolgálati lakásban laktak, ezért az áthelyezésnek akadályja nem volt. Így került Salomvárra igazgatónak 1959. augusztus 1-jével Hegyi Aladár.⁹⁹ 1933-ban szerzett tanítói oklevelet a soproni evangélikus tanítóképzőben. Kezdő pedagógusként a zalaistvándi evangélikus elemi iskolában tanított, majd az iskolák államosítása után onnan került körzeti igazgatónak Pókaszeptekre. Levelező úton a pécsi pedagógiai főiskolán magyar-történelem szakos tanári oklevelet szerzett. Jól képzett, a pedagógus munkát és az iskola érdekét szívügyének tartó ember volt. Vasfegyelmet követelt tanártól, diáktól egyaránt. Nem tűrt ellentmondást, a véleménykülönbséget is szigorúan megtorolta. Ha valami felbosszantotta – ami igen könnyen ment – olyan hangerővel kiabált, hogy nemcsak a gyerekek, de a kollégái is rettegtek tőle, s olyankor meg sem mertek szólalni. „Körötte csend, amerre ment.” El is érte, hogy aki csak tehette, elmenekült az iskolából. 1968-ban 4, 1969-ben 7, 1970-ben pedig 3 pedagógus hagyta el az iskolát a 12 tagú testületből. 1965/66-ban csak az igazgató és helyettese volt szaktanár, 6 tanító és 3 képesítés nélküli nevelő volt az iskolában. Nem volt jobb a helyzet a következő években sem, mindig tanított 3–4 képesítés nélküli nevelő. Igaz, ehhez az is hozzájárult, hogy a város közelsége révén, a tantestület fele-kétharmada Zalaegerszegről járt ki tanítani. Rendszerint képesítés nélkül kezdtek, s amint képesítést

szerezték, kerestek és találtak maguknak állást a városban. Csak az maradt meg az iskolában, akit családi körülményei, lakása Salomvárhoz kötöttek. A stabil tantestületi tagoknak igen sokat kellett dolgozniuk a főiskolán tanuló, állandóan konzultációkra és vizsgákra járó kollégáik helyett is. Mégis szép eredményeket értek el a tanításban. Igaz, hogy az alapozó tantárgyak: a magyar-történelem valamint a matematika-fizika tanítása hosszú évekig az igazgató, illetve az igazgatóhelyettes kezében volt, akik önmagukkal és tanítványaikkal szemben is magas követelményt támasztottak.

1970-ben a zalacsébi tanácsot összevonták a salomvári, kávási és zalaszentgyörgyi tanáccsal Zalacséb székhellyel. Ettől kezdve mint iskolafenntartó a tanács lett a munkáltatója az igazgatónak is. 1971-től a kávási és a zalaszentgyörgyi alsó tagozatos iskola is a salomvári körzeti iskolához tartozott, a felső tagozatos tanulók azonban Bagodba jártak iskolába. A bödei iskolát viszont András hidához csatolták.

1974-ben Hegyi Aladár igazgató nyugdíjba ment. Ebben az évben lépett életbe az a rendelet, hogy az iskolaigazgatókat a tanács nevezi ki 5 éves időtartamra. Így került az iskola élére az addigi igazgatóhelyettes, Bicsák Istvánné Szegedi Irén. Matematika-fizika szakos tanár, pályáját a salomvári iskolában kezdte 1951-ben.

Jó szellemű tantestületet alakított ki. Az iskolába hívta tanítani jó képességű, egykori tanítványait, illetve a volt tanítványok feleségeit. Sikeresen elérni, hogy a tantestület döntő többségben Salomváron, illetve Zalacsében lakik, a fluktuáció megszűnt. A 8 tanulócsoporthoz és 2 napközis csoportban 14 pedagógus dolgozott: 13 nő és 1 férfi.

A szakosan leadott órák aránya:¹⁰⁰

1965/66-ban	21%
1974/75-ben	30%
1980/81-ben	74,6%
1984/85-ben	78,4%

Az iskola jelentős munkát végzett a pedagógusnevelésben is. Mint már említettem, Zalaegerszeg közelsége miatt igen sok kezdő, vagy képesítés nélküli nevelő járt ki a salomvári iskolába, és amikor oklevélre és gyakorlatra tettek szert, szükség lett rájuk a városban is. A nálunk kezdett pedagógusok közül több kolléga lett iskolaigazgató vagy helyettes, illetve művelődési ház igazgató Zalaegerszegen. Olyan nem volt, hogy elhagyta volna a pedagógus pályát az, aki valaha Salomváron tanított.

2. A tárgyi feltételek alakulása

A körzeti központi iskola megszervezésével a tanulók száma ugrásszerűen megnőtt, a tantermek építése azonban elmaradt. 1952-ben

Rozmán Zoltán igazgató kapott a faluban egy államosított házban szolgálati lakást, így az iskolában lévő régi szolgálati lakásból tantermet lehetett kialakítani. Ezzel 3 tanterem lett és maradt a szükségtanterem a tanács épületében. Azt legalább meg lehetett valósítani, hogy a felső tagozat mindig délelőtt járjon iskolába, az alsó tagozat pedig délután. Tornaterem, szertár nem volt, a szemléltető eszközök kopottak, szegényesek. Egy új, 4 tantermes iskola építése éveken át napirenden volt, a járási és a megyei tanács vezetői többször vizsgálták az iskola helyzetét, szükségesnek tartották a 4 tanterem építését, végül 1958-ban 2 tantermet építettek állami beruházásban. Hogy a még szükséges 2 tanterem is megépülhessen, a község lakói összefogtak, lelkes felajánlást tettek társadalmi munkára. A tanács és a pedagógusok szervezésével 1959-ben szétbontották az 1905-ben épült iskolát és szolgálati lakást, a bontási anyag felhasználásával pedig társadalmi munkával 2 tantermet építettek az előző évben elkészültek mellé. Ettől kezdve az iskola minden tanulója délelőtt járt iskolába.

1964-ben, a reformtantervek bevezetése után épült egy politechnika műhely és mellette a konyha a háztartási gyakorlatok végzéséhez. 1965/66-ban ugyancsak a szülők és a tanulók társadalmi munkájával kézilabda pálya épült az iskola szomszédságában. A tavaszi és őszi időszakban ott tartották a testnevelés órákat, sportversenyeket.

1960-ban, a termelőszövetkezet megalakulása után egyre több anya is munkát vállalt, igény merült föl napközi otthon létesítésére. 1961 szeptemberében az 1–8. osztályokból összevont napközis csoport alakult. A konyhát a volt nevelői szobából alakították ki, ebédlőnek és csoportszobának tantermet használtak. Nevelői szoba céljára pedig az új épület folyosójának a végét zárták le.

A napközi otthon 1976-ban lett kétcsoportossá fejlesztve.

A tantermek számában hosszú évekig változás nem volt.

1976-ban bekörzetesítették a zalacsébi egycsoportos tagiskolát, így a körzeti központi általános iskolát teljesen osztottá, 8 tanulócsoporthoz lehetett szervezni. 1977-re a keménfai iskola létszáma 10 alá csökkent, azt is meg kellett szüntetni. A gyerekek tehát újra Salomvárra jártak iskolába, mint 1936, az iskola építése előtt. Tanterem azonban nem épült, a művelődési ház 2 klubszobáját kellett igénybe venni az 1. és 2. osztályosok tanításához. Bár az épült nincs messze az iskolától, a tanítónők és a tanulók eléggé elszigetelődtek az iskola közösségtől, arról nem is szólva, mennyi kellemetlenség volt a közös használat miatt: este megrongálódtak a szemléltető eszközök, rosszul fűtött, cigarettafüstös teremben tanultak gyermekeink. A zalacsébi tanítónő Salomvárra jött tanítani, a keménfai pedig nyugdíjba ment. Bent maradt a szolgálati lakásban, amelyet később az iskolával együtt megvásárolt.

Míg a század első évtizedeiben a szomszédos községekben, sőt a majorokban is sorra épültek az iskolák s váltak ki a tanulók a salomvári iskolából, a 70-es években ellenkező volt a tendencia.

Bekörzetesítették a kisiskolákat, de a salomvári iskola fölött is Damoklész kardjaként ott függött a veszély, hogy a felső tagozatot Zalalövőre körzetesítik. Ezért nem lehetett Salomváron hosszú ideig tantermet építeni.

Az iskola nevelő-oktató munkájáról a felügyeleti szerveknek jó véleményük volt, ezért a körzetesítést nem siettették. A 80-as évek elejére aztán változott a koncepció, az illetékesek is rájöttek az elszett körzetesítés hátrányaira, a kisközségeket sújtó negatív társadalmi hatására, így az iskola megmaradhatott. Ki időt nyer, életet nyer!

A mostoha tantermi viszonyokon azonban nehezen lehetett javítani. Az igazgatónő a tanácsuléseken többször is felvetette a tanteremépítés szükségességét, erről határozat is született, a magvalósulás azonban elmaradt. Ismét a község lakosságának kellett összefogni, hogy iskola épülhessen. A tanácstagok a pedagógusokkal együtt járták a falut társadalmi munka felajánlást, illetve pénzadományt gyűjtve az iskolaépítéshez. Egy jónevű zalaegerszegi építész-mérnök, Baránka József társadalmi munkában elkészítette az iskolabővítés terveit 2 tanteremről és a hozzá csatlakozó vizesblokkról. Az építési anyag vásárlására a pénzt a megyei tanács, a helyi tsz és Feta üzem, valamint a lakosság adta össze. A tanácstagoknak, de elsősorban az igazgatónőnek igen sok munkába, fáradságba került, hogy minden napra elegendő társadalmi munkást szervezzenek az építkezéshez. A közös tanács az anyagokat szerezte be. Nemcsak a salomvári, hanem a keménfai és a zalacsébi szülők is jöttek iskolát építeni, s ez a közös munka, összefogás a 3 község lakóit is közelebb hozta egymáshoz. A megyei tanács újabb 400 ezer forintjából a központi fűtés is elkészült.

A felső tagozatos tantermeket szaktermeknek rendeztük be: fizika-kémia, történelem-rajz, biológia és zenei szaktanterem. Ezekben helyeztük el a tantárgyak tanításához szükséges szemléltető és kísérletező eszközöket, televíziókat, írásvetítőket, zongorát.

Az iskola szemléltetőeszközökkel való ellátása központi keretből a 60-as évek elején kezdődött meg, s a változó tantervekhez igazodva folyamatos volt. Az eredményes tanításhoz szükséges valamennyi tanuló-kísérleti és demonstrációs eszköz megvolt, emellett televíziók, írásvetítők, magnetofonok, lemezjátszók, mikroszkópok, zongora és harmónium is rendelkezésre állt.

A könyvtár fejlesztése tudatos, tervszerű volt. Tartalmazta a Révaitól kezdve valamennyi megjelent lexikont, enciklopédiát, szótárat, nagyon sok szakkönyvet és szépirodalmat.

A könyvtári kötetek száma:¹⁰¹

1952-ben	247
1962-ben	414
1972-ben	840
1982-ben	1484

A szükséges folyóiratok, szaklapok ugyancsak rendelkezésre álltak az iskolában, melyeket a pedagógusok rendszeresen tanulmányoztak és munkájukhoz felhasználtak.

A tanulóközösség fejlődése:

A tanulólétszám az ötvenes évek elején igen magas volt, az 1950/51. tanévben pl. 259, a hat tanulócsoporthoz. Az 1–3., valamint a 2–4. osztály ugyanis egy tanulócsoporthoz tartozott, a felső tagozat osztott volt (minden osztály külön tanulócsoporthoz).

A 60-as évek elején megindult a fiatalok városba áramlása, a falvak lakossága fogyott, a gyereklétszám csökkent. És éppen a legtörekvőbb, a legértelmesebb emberek költöztek a városba. 1977-ben, amikor a két tagiskolát is bekörzetesítették, együttvéve sem volt annyi gyerek a salomvári iskolában, mint 10 évvel korábban, amikor még az alsó tagozatos kisiskolák is megvoltak. 1967-ben 205 tanuló járt az iskolába 6 tanulócsoporthoz, 1977-ben 170, 8 tanulócsoporthoz. A mélypont az 1983/84-es tanévben volt 130 tanulóval. A következő tanévtől kezdve a tendencia megfordult, lassú emelkedés tapasztalható.

A tanulók szívesen jártak iskolába, hiányzás csak komoly betegség miatt fordult elő. Néhány cigánytanuló iskolába járásával volt csak gond. Az iskola székhelyén ugyan nem laktak, de Keménfán és Zalacsében igen. Számuk az iskolában 12–15 volt.

A cigánytanulóknak csak mintegy fele végezte el 14 éves korára az általános iskolát, 30%-uk 1–2 évvel később, 20%-uk csak 6–7 osztályt végzett el 16 éves korára.

Községeinkben a szülők foglalkozása legnagyobb részben földműves volt, néhány iparos, bejáró munkás vagy alkalmazott.

Megvizsgáltam a végző 8. osztályosok származását az apa foglalkozása szerint 1954-ben, 1969-ben és 1984-ben.

1954-ben	1969-ben	1984-ben	
földműves	23 tsz tag	11	
munkás	2 munkás	5 munkás	14
alkalmazott	3 alkalmazott	8 alkalmazott	1
erdészeti dolg.	1 erdészeti dolg.	2 erdészeti dolg.	2
Iparos	2 iparos	4 iparos	4
Mezőg.munkás	1 agronómus	1 agronómus	1
	tanár	1	
Összes:	32	32	22

Feltűnő az arányváltozás a mezőgazdaságban dolgozók rovására.

Míg 1954-ben a családok 71%-a élt földművelésből, 1969-ben csak 37%-a, 1984-ben pedig a tsz-ben dolgozók is munkás kategóriába tartoztak, hiszen gépkocsivezetők, motorszerelők vagy fatelepi munkások.

A lemorzsolódást, valamint az iskola befejezése utáni életük alakulását az 1969-ben végzeteknél vizsgáltam:

Első ízben

Első osztályba	1961/62-ben	39;	elköltözött	1
iratkozott				
második osztályos	1962/63-ban	38;	elköltözött	1
harmadik osztályos	1963/64-ben	37;		
negyedik osztályos	1964/65-ben	37;	elköltözött	1
ötödik osztályos	1965/66-ban	36;	elköltözött	1
hatodik osztályos	1966/67-ben	35;	ismétlésre bukott	1
hetedik osztályos	1967/68-ban	34;	elköltözött	2
			ismétlésre bukott	1
nyolcadik osztályos	1968/69-ben	31		
	(normál korú).			

A 8 év folyamán elköltözött 6, megbukott 2, a lemorzsolódás 6%.

Felsőbb osztályból ide bukott 1, ezért 32-en végeztek.

Gimnáziumba ment	3
Szakközépiskolába ment	7
Ipari tanulónak ment	16
Mezőg. szakmunkástanulónak	-
Nem tanult tovább	6 ¹⁰²

A gimnáziumot végzettek közül 1 fiú villamos mérnök lett, 1 faipari mérnök. Többen lettek technikusok, szakmunkások. A lányok postai tisztviselők, bolti eladók, gyermekgondozónők. Feltűnő, hogy olyan községben, ahol tsz székhely is volt, egyetlen tanuló sem választotta a mezőgazdasági pályát.

Az iskolai fegyelem az ötvenes évek közepétől egyre inkább tudatos lett. Ezt különösen akkor tapasztaltuk, ha kiránduláson, versenyeken voltunk tanulóinkkal, ahol több iskolából is voltak gyerekek, így mód nyílt az összehasonlításra.

A továbbtanuló gyerekekről a középiskolákból is kedvező visszajelzéseket kaptunk. A gimnáziumban és szakközépiskolában továbbtanulók eredménye csak kis mértékben esett vissza, vagy tartották ált. iskolai eredményüket, a szakmunkásképzőben gyakran jobb osztályzatokat kaptak – főleg matematikából – mint az általános iskolában.

18. kép: Iskolai tabló

1949-ben önkéntes alapon megalakult az iskolában az úttörőcsapat. A későbbi években szinte minden felső tagozatos tanuló úttörő volt. Kirándulásokat, túrákat rendeztek, tanulmányi sportversenyeket szerveztek. A nyári üdültetés is úttörő keretekben történt.

1966-ban kezdődtek meg a megyében a tanulmányi versenyek. Egy-két év kivételével minden évben jól felkészített, eredményesen versenyző tanulók mentek az iskolából a járási, onnan továbbjutva a megyei majd az országos versenyre. 1968-ban pl. hetedik osztályos matematikából és fizikából 1. helyet, a megyei versenyen matematikából 2. helyet; 1969-ben történelemből a 8 osztályban járási 1. és 2., matematikából járási 3., megyei 1., országos 8. helyet vívtak ki maguknak az iskola tehetséges tanulói. A továbbiakban is többször értek el matematikából 1. és 2. helyet és eljutottak az országos döntőig is.¹⁰³

A sportversenyeken is számarányuknak megfelelően szóltak bele a járási és megyei helyezésekbe. 1983-ban megnyerték a zalaegerszegi teremlabdarúgó kupát, 1984-ben pedig a KRESZ kerékpáros versenyt.

Iskolánk volt tanulói közül aránylag sokan végeztek főiskolát, egyetemet, és ma tanárok, orvosok, mérnökök. De a szakmunkásképzőt végzetek is munkaterületükön becsülettel, szorgalommal dolgoznak. 10–20–25 éves találkozókra visszajárnak az iskolába. Az iskolában kialakított erkölcsi normákat döntő többségükben betartják, megszerzett tudásukat családjuk és a társadalom javára kamatoztatják.

6. A Kurta majori iskola

Salomvár község határában terült el a 2000 holdas Eitner uradalom. A gazdaság központja a községtől 2,5 km-re lévő Kurta majorban volt. Gondozott, óriási park közepén állt a kastély, körülötte tisztes távolban épültek fel az istállók, pajták, magtárak, cselédházak. 1945-ben 28 család élt a majorban. Az uradalom alkalmazottai között volt egy ispán, kőműves, gépészkovács, kertész, erdész; a többiek bérese, kocsisok, gulyások voltak. A cselédek kommenciót kaptak az uraságtól: évi 18 q gabonát, 20 pengőt készpénzben, természetbeni lakást (1 szoba-konyha-kamra), fűtést és szabad tehéntartást, valamint kapásnövények részére 1 hold földet megmunkálva. Az ispán képzett mezőgazdász volt, ő irányította a mezei munkákat.

Az uraság külföldre menekülése után, 1945-ben a volt cselédek magukra maradtak. Földet ugyan kaptak a földreform során, de sem vetőmagjuk, sem állataik nem voltak a gazdálkodáshoz, így a szegénység a korábbiakhoz képest még fokozódott.

A családokban szép számú, gyakran 6–8 gyerek is nevelkedett, akik Salomvárra jártak iskolába. Ruházatuk, cipőjük igen szegényes volt, ezért

a tél beálltával, amikor már nem lehetett mezítláb járni, nem is tudtak iskolába menni. Emiatt gyakran kellett osztályt ismételniük, s az elemi iskola 6 osztályát csak kevesen tudták elvégezni.

Az iskolába járást segítő, a majori szülők Salomvár község vezetőivel együtt kezdeményezték alsó tagozatos iskola létesítését Kurta majorban. Mivel volt megfelelő épület, az akkori oktatásügyi hatóságok engedélyezték az iskola beindítását és biztosították a működési kiadásokat. A tantermet a kastély egyik tágas szobájában alakították ki, s ugyancsak ott volt a mindenkori tanító szolgálati lakása is. A tanterem berendezését helyben kellett előállítani. A költségek fedezetére a majori fiatalok színdarabot tanultak, s az előadások bevételét fordították e célra. Felhasználták a kastélyban maradt szekrényeket, asztalokat is. Így sikerült a tantermet berendezni, az állami hatóság pedig kinevezte az első tanítónőt Buday Angéla személyében.

Ünnepélyes külsőségek között 1946. szeptember elején nyílt meg az iskola egyházi áldással és párttitkári szónoklattal. Az 1–4. osztályos gyerekek jártak ide. Most már télen is el tudtak menni iskolába. A létszám az évek során 18 és 23 között volt. Állami népiskolaként működött, kapcsolata a salomvári iskolával csak annyi, hogy onnan kaptak tankönyveket, nyomtatványokat. Szemléltető eszköz alig volt: egy-két térkép, földgömb, fali kép.

1948-ban csatolták az államosított salomvári központi iskolához tagiskolaként. Ettől kezdve javult az iskola felszereltsége, de a lakosság fogyott a majorból, így előrelátható volt, hogy az iskola nem lesz hosszú életű.

Buday Angéla 1949. augusztus 31-ig tanított a Kurta majori iskolában. Helyére az éppen hadifogságból hazatért fiatalembert, Koller Józsefet nevezték ki. Ő még egy tanévet sem húzott ki ott, mert 1950. március 28-án Lóth Imrét büntetésből a kurtai iskolába helyezték. Ő sem maradt ott sokáig: 1950. augusztus 11-én a bárszentmihályfai iskolába helyezték, az ott tanító Soós Györgynét pedig Kurtába. Egy év múlva ő is kérte áthelyezését nagyobb településre. Így került a kurtai iskolába az első tanítónő idős, mozgássérült édesanyja, Buday Gézáné. A tanulók számának rohamos csökkenése miatt az iskolát 1952 nyarán meg kellett szüntetni.

Az iskola működése idején a felső tagozatos tanulók a salomvári iskolába jártak. A kurtai szegényes körülmények, a gyakori tanítóváltozás ellenére is akadtak köztük, akik a felső tagozatban is kitűnő tanulók maradtak. Továbbtanultak középiskolában: egy leány tanítóképzőt végzett, egy másik a gimnáziumi érettségi után egyetemre ment és fogorvos lett.

Az ötvenes évek elején az ipari fejlesztések következményeként

Kurta majorból is sok család a városba költözött. Mások, akik jobban kötődtek lakóhelyükhöz, Salomváron vettek házat vagy házhelyet és arra építkeztek. A lakosság, így a tanköteles gyerekek száma is állandóan csökkent, 1952-ben ezért kellett az iskolát megszüntetni. A még ott élő néhány alsó tagozatos gyerek újra a salomvári iskolába járt.

Az iskola betöltötte feladatát: 6 évig szolgálta a legelmaradottabb népréteg, a volt cselédség gyermekeinek felzárkóztatását.

Pár év múlva a major teljesen kiürült, a termelőszövetkezet tulajdonába került. 3 évtizedes vegetálás után most egy osztrák tulajdonú KFT szorgoskodik ott a virágzó mezőgazdaság újjáélesztésén.¹⁰⁴

7. Iskola Erdeifaluban

Az Eitner uradalom távolabb fekvő majorja Erdeifalu volt. Salomvártól délre, mintegy 6 km távolságra, erdőkkel borított dombtetőn épült. Neve a 13–15. századi dokumentumokban Salomvárral egyenrangú településként szerepel, a török hódoltság idején azonban teljesen elpusztult. Az uradalom a 19. században építtette föl a majort. Tehát ma már csak a neve Erdeifalu, a település jellege azonban major. Itt 18 család élt és dolgozott az Eitner uradalom földjein. A munkát a majorgazda irányította, aki az uraságnak tartozott felelősséggel. 1940-ig az uraság csak néha-néha lovagolt vagy kocsikázott ki oda. Idősebb Eitner Sándor halála után a fiai megosztottak, Erdeifalu az Ákos uraságnak jutott, ezért a 40-es évek elején odaköltözött.

A major környékén volt egy-két erdészház meg pusztja, ahol egy-egy család élt és művelte a ház körüli földjeit.

A majorba vezető út sáros, ősztől tavaszig szinte járhatatlan volt. Kustánszeg közelebb van a településhez, mint Salomvár, ezért a boltba, később az autóbuszra is oda jártak az emberek. A gyermekáldás itt is bőséges volt, a szegénység, elmaradottság még nagyobb, mint Kurtában.

A szerencsétlen gyerekek a 40-es évek közepéig Salomvárra jártak iskolába gyalog, úttalan utakon az erdőkön át. Mivel délután is volt tanítás, késő este értek haza gyakran esőben, hóban, de mindig hiányos öltözetben. Az iskolában követelni nem lehetett tőlük, hiszen fáradtak voltak, mire odaértek, este pedig még fáradtabban értek haza. 1944-től egyre többen jártak Kustánszegre iskolába, mert az valamivel közelebb van, mint Salomvár, de az az út is nagyon fárasztó volt. Érthető, hogy a háború után a gyermekes szülők és a község vezetői is mindent megmozgattak, hogy Erdeifaluban is létesüljön iskola és a gyerekek helyben tanulhassanak. Iskolaalapítási fáradozásuk eredményre vezetett, a hatóságok engedélyezték az állami iskola megnyitását, a fenntartási költségeket biztosították.

1946. november elején nyílt meg a 6 osztályos elemi iskola az uraság egyik volt irodahelyiségében. Iskolaudvar nem volt, a gyerekek a szünetekben az egész major területén futhattak, amerre akartak. A berendezést, felszerelést a salomvári iskolából kapták. A kinevezett tanítónő, Halász Lujza pedig egy özvegyasszonynál lakott albérletben. Az iskola felszereltsége hiányos volt, de oda legalább már tudtak iskolába járni a tanulók. A tanulmányi eredményt pedig nem az ideális oktatási környezet, hanem a tanítók lelkesedése, gyermekszerelete eredményezte. Az első tanévben 20 tanuló tanult az 1–6. osztályban. Az 1947/48. tanévben már 7. osztály is volt, a következő tanévben pedig 8. is, és az iskolát általános iskolává szervezték. Kezdetben szervezetileg nem volt kapcsolata a salomvári iskolával, hiszen állami népiskola volt. A tanítók között inkább csak baráti, segítségnyújtási kapcsolat alakult ki. 1948-ban az iskolák államosítása után a salomvári iskola körzeti központi iskola lett, az erdeifalui pedig a körzet többi kisiskolájával együtt tagiskola. Ettől kezdve központi ellátmányból nagyon sok felszerelést, szemléltető és kísérletező eszközt kapott. A tanító részére pedig felújítottak egy üresen álló szoba-konyhás cselédlakást, így neki is önálló otthona lehetett.

Halász Lujza 1948. augusztus 31-ig tanított Erdeifaluban, akkor áthelyezték Alsónemesapátiba. Ettől kezdve több fiatalember és fiatal lány váltotta egymást az iskolában: büntetésként élték meg Erdeifaluba helyezésüket és fél vagy egy évnél tovább nem is maradtak. Nem tudták megszokni az elzártaságot, a magányt, a pusztai környezetet. Nem volt ott sem villany, sem vízvezeték, sem fürdőszoba.

1953 augusztusában egy tanítói oklevéllel rendelkező, de addig még sehol nem tanító hölgy került az iskolába: Titte Józsefné. Ő örült az állásnak, hiszen az akkori nehéz viszonyok között neki kellett gondoskodni felnőtt, állás nélküli családos gyermekei ellátásáról is. Erdeifaluban pedig egy kicsit több volt a fizetése, mint egy nagy iskola beosztott pedagógusának, mert ott volt túlóra, távolsági pótlék, iskolavezetői pótlék. A tanítónő igyekezett is becsülettel helytállni, az iskolai fegyelmet megszilárdítani. 1956. augusztus végén nyugdíjba ment, s a korábban megszűnt Kurta majori iskola idős tanítója, Buday Gézáné került a helyére.

Mivel az ideiglenes iskolaépült ekkorra teljesen leromlott, a községi tanács a volt uradalmi magtár egy részéből alakíttatott ki egy megfelelő méretű tantermet és egy szoba-konyhás szolgálati lakást.

A tanulói létszám az 1–8. osztályban 27 volt, ezért célszerűnek látszott a tanulócsoporthat megbontani és külön alsós és felsős csoportot szervezni. Ekkor került az iskolába Hány Kálmánné, aki az 1–4. osztályt tanította, Budayné pedig az 5–8. osztályt.

1960-ig, azaz 4 tanéven át két tanulócsoporthoz volt az iskola. A tanítás délelőtt-délután felváltva folyt, hiszen csak egy tantermük volt. 1960-ra a tanulólétszám 20 alá csökkent, nem lehetett 2 tanítói állást fenntartani. Az idős, mozgássérült Budayné nyugdíjba ment és elköltözött a majorból. Az újra egy tanulócsoporthoz vont tanulókat pedig Hány Kálmánné tanította, aki maga is túl volt már ekkor a nyugdíjkorhatáron. De lelkesedése, aktivitása igen nagy volt. Ő nem zárkozott be a pusztai magányba, hanem gyakran beutazott Zalaegerszegre. A 60-as években már volt autóbuszjárat Kustánszegtől a megyeszékhelyre s ő ezt ki is használta. Bár Erdeifaluból gyalog kellett megtenni a 3–4 km-es utat Kustánszegbe az autóbushoz, ő mégis szinte minden hangversenyre, színházi előadásra, egy-egy jó moziba beutazott. Élményeiről sokat mesélt tanítványainak, látókörüket ezzel is bővítette. Ha lehetett, a tanulókat is elvitte Egerszegre moziba, színházba, kirándulásra. Igyekezett felébreszteni bennük a kultúra iránti igényt. A tanulók tanulmányi színvonala közepes volt. Egy leány került innen gimnáziumba 1961-ben. Ő kollégiumban lakott Zalaegerszegen, s eredményes érettségi és ápolónői képesítő vizsgát tett. Azóta is ápolónőként dolgozik.

A tanulók létszáma a termelőszövetkezet megalakulása óta egyre fogyott, az 1969/70. tanévben 11 volt. Mivel a következő tanévre a létszám 10 alá csökkent volna, az iskolát megszüntették. Az ott maradt néhány tanulót a nagyszülők, rokonok vették magukhoz olyan helységekből, ahol volt iskola. Hány Kálmánné pedig 14 évi tisztességes munka után 68 évesen nyugdíjba ment.

A majorból a lakók azóta mind elköltöztek, a lakóházakat szétbontották, széthordták. Csak néhány romos épület mutatja még, hogy itt valamikor emberek éltek, dolgoztak, termeltek.¹⁰⁵

8. Keménfa és iskolája

Keménfa község Salomvártól nyugatra, mintegy 2,5 km távolságra fekszik egy észak-dél irányú völgyben. Nyugaton Budafával és Zalaölvővel szomszédos.

Történetéről a következőket ismerjük: A 14. század második felében találkozunk a Keményfalvi nemesi névvel: 1371-ben a keményfalviak szavatosságot vállalnak a Bánffyak részére egy perükben.¹⁰⁶ Kemény fiai: Miklós fia János és Kemény fiai Rohman fiai, valamint Péter fia István voltak ezek. Minden valószínűség szerint ettől a Keménytől kapta nevét a falu. Rohman fiai és Péter fia István 1395-ben szerepeltek a Budafölde tárgyában folyt perben,¹⁰⁷ mégpedig mint határos szomszédok, így kétségtelenül azonos volt azzal a Keményfalvával, mely Lövéstől keletre a Zala jobb partján fekszik.

1407-ben királyi ember volt Keményfalvi Mihály.¹⁰⁸ Lehet, hogy azonos volt vele az a Keményfalvi Zala Mihály, aki 1423-ban Ostfi Gergely Prókátora.¹⁰⁹ 1425-ben István fia Domokosról olvasunk. 1461-ben Török Ambrus szentgyörgyvári várnagy Keményfalvi előnevet használ,¹¹⁰ hasonlóképp 1496-ban Török Imre, András és Miklós.¹¹¹ 1513-ban Török Mihálynak 2 portáját említi az adólajstrom.¹¹² 1515-ben Sándorfalvi Török Mihály és felesége Krisztina, másfelől Györkefalvi Román Máté – ő kétségtelenül az 1371-ben említett Román leszármazottja – elcserélnek 2 kúriát.¹¹³

A csornai konvent előtt Kanizsai Miklós és László Szentgyörgyvárát vagy Békavárát az ahhoz tartozó 20 birottkal együtt Keménfalvi Török Ambrusnak és Gebárti Lőrincnek háromezer forintért zálogba adják 1491. augusztus 1-jén.¹¹⁴

A község jellege 1848 előtt szabad község volt. A salomvári anyakönyvi kerülethez és körjegyzőséghez tartozott 1970-ig. Területének nagysága 2591. kat.hold. Tikmonyas major, Kövespart és Keresztúr puszták tartoznak hozzá. Lakossága 1908-ban 223 volt, nemzetiségük magyar.¹¹⁵ Foglalkozásukat tekintve 1 kovács, a többi földművelő.

A hódoltság alatt elnéptelenedett, 1720-ban is lakatlan. A 18. század derekán már újra benépesül, 1770-ben az összeírt családok száma 9, 48 lélekkel, 19 adózóval. Ebből jobbágy 8 család, köztük takács 2, extra-szerilista 1.

Az 1773-as canonica visitatio szerint¹¹⁶ Keménfa: Praedium. Temploma nincs, Salomvár leányegyháza. Birtokosa a nemes Víz család és Horváth család. Lélekszáma 134.

A lakosság anyanyelve magyar. Temetője nincs, Salomvárra temetkeznek. Iskola nincs, tanító ugyanaz, mint Salomváron.

1922-ben épült egy kicsi templom társadalmi összefogással, orvosi rendelője nincs. A vasútállomás távolsága 3 km (Budafa).

1949-ben a lakóházak száma 55, a népessége 273. 1945-ig két földbirtokos élt a faluban: Nagy Sándor 182 kh földet bírt, Pék Gyula pedig 220 kh-t. A község határába átnyúlt a Salomváron gazdálkodó Eitner uradalom is 553 kh földdel.

1949-ben vezették be a telefont a községbe (1 készülék) 1962-ben pedig a villanyt.

1970-ben készült a portalanított bekötőút, ettől kezdve van a faluból autóbuszjárat is. Ebben az évben szervezték be a falut a zalacsébi közös tanácsba, és csak 1990-ben sikerült önálló önkormányzatot létrehozni. A salomvári önkormányzattal közös körjegyzőséget alkotnak.

1985-ben elkészült a vezetékes vízhálózat, 1994-ben pedig a szennyvízcsatorna.

A lakosság száma jelenleg 136.¹¹⁷ A munkaképes népesség nagyobb

része a tsz megszűnéséig a salomvári termelőszövetkezetben dolgozott, ma önálló gazdálkodó. Egy részük zalaegerszegi üzemekben dolgozik.

A gyerekek a kötelező iskolai oktatás kezdete óta Salomvárra jártak iskolába. Elképesztően sáros úton mentek naponta az iskolába és vissza. Őszi-téli időben gyakran előfordult, hogy a sár még a csizmát is lehúzta a gyerekek lábáról, és ha nem tudták azt a mély, ragadós sárból kicibálni, mezítláb értek az iskolába vagy este haza.

A lehetetlen helyzetet megszüntetendő az egyházközségi képviselőtestület már 1928-ban kimondta Keménfán új tanítói állás létesítését és iskola építését. Leszögezték, hogy a tőpusterv alapján épülő iskolát és szolgálati lakást csak államsegéllyel tudják fenntartani.¹¹⁸ Az építési engedély és a segély iránti kérelemről a levelezés évekig eltartott Zala vármegye királyi tanfelügyelője és az egyházközség között, míg végül 1936-ban felépült az iskola a község tulajdonában lévő nagy telken.

De hogy a gyerekeknek az új iskola felépüléséig se kelljen a kegyetlen téli viszonyok között Salomvárra járni, 1933-tól kezdve Keménfán egy magánlakás bérelt szobájában novembertől márciusig iskola működött a salomvári iskola „kihelyezett” tagozataként. Szeptemberben Salomváron kezdték a tanévet a gyerekek, november elejétől-végétől fogva márciusig – az időjárástól függően – Keménfán tanultak a bérelt tanteremben. Tanítót persze tudott fogadni az egyházközség az évi 4–5 hónapos munkaviszonyra is, hiszen abban az időben nagyon sok munkanélküli tanító volt. A tanterem berendezése a Salomváron feleslegessé vált hosszú iskolapadokból, lábon álló táblából, 1–2 térképből állt.

Az 1933/34. tanév telén Vas Gáspár, a következő télen Marton József, majd Lonkai Mária tanított. Az akkori diákok – ma már idős emberek – nagy szeretettel emlékeznek vissza tanítóikra, hiszen nemcsak az iskolás gyermekeket tanították, hanem a fiatalokkal is foglalkoztak: énekkart szerveztek, színdarabot tanítottak be.¹¹⁹

Télen ugyan Keménfán jártak a gyerekek iskolába, a karácsonyi és húsvéti értesítőt mégis Salomváron kapták. És természetesen az év végi bizonyítványt is, hiszen áprilistól kezdve újra Salomvárra jártak.

Ezt a felemás helyzetet szüntette meg az új iskola használatba vétele. „A Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter 9000 pengős építési segélyével a keménfai róm.kath. egyházközség új iskolát építtetett, amelyet a kerületi tanfelügyelő szép ünnepség keretében 1936. szeptember 6-án szentelt fel.”¹²⁰ Az iskolát november elejére sikerült teljesen berendezni, így a tanítás novemberben kezdődhetett meg. Addig Salomvárra jártak a tanulók. Létszámuk a következő volt: 1.o. 15; 2.o. 10; 3.o. 14; 4.o. 10; 5.o. 10; 6.o. 13; összesen 72 tanuló.¹²¹

Az első tanítót az állam nevezte ki Lonkai Mária személyében.

Ő csak egy tanévet tanított az új iskolában, amelynek bútorzata, berendezése is új volt. Minden szemléltető eszközt megkapott, ami az akkori elemi iskolában szükséges volt. A tanterem tágas és világos, az iskola körül nagy udvar és kert, amit a tanítók szépen parkosítottak. A gyerekek most már egész éven át optimális körülmények között tanulhattak.

Az 1937/38. tanévre az egyházközségi képviselőtestület Mozsolics Piroskát, a salomvári tanítónő húgát választotta meg tanítónak. Ő a házasságkötéséig, 1943-ig tanított az iskolában. Távozása után szintén választással került az iskolába Németh Ilona tanítónő.

Ezekben az években nemcsak az 1–6. osztályos gyermekeket kellett a tanítónőnek tanítani, hanem szombaton az ismétlő iskolásokat, vasárnap pedig a gyerekeket templomba kellett kísérni.

Az 1947/48. tanévben Salomváron kialakult a körzeti általános iskola szakrend szerinti oktatással. Ettől a tanévtől kezdve a keménfai felső tagozatos tanulók is oda jártak. Első évben természetesen csak az 5–6–7. osztályosok, a következő évben már a 8. osztályosok is. 1948-ban a keménfai iskolát is államosították, de a tanító maradt 1950. augusztus 31-ig. Ekkor a Zala megyei tanács oktatási osztálya Németh Ilonát Petőhenyére helyezte át, Keménfára pedig Kovács Antalt helyezte Petőhenyéről.¹²² Ezekben az években a tanulók száma 23–28 között volt az 1–4. osztályban. A tanítónak gyakran kellett értekezletre járni a salomvári iskolába. A tantestülettel igen jó kollegiális, némelyekkel baráti kapcsolata alakult ki. A tudatos, magas szintű pedagógiai munka következtében a tanulók fegyelme, tudásszintje is magas volt. Nem is hagyták sokáig Keménfán Kovács Antalt: 1954. január 1-jei hatállyal a zalaegerszegi járás alsó tagozatos szakfelügyelőjévé nevezték ki. Keménfára pedig a zalalövői iskolából helyezték át Szita Istvánné tanítónőt. Ő családjával együtt költözött a szolgálati lakásba. A faluközösségbe és a salomvári tantestületbe is igen hamar beilleszkedett. A tanítás mellett a népművelő feladatokat is vállalta. Vezette a községi könyvtárat. TIT előadásokat szervezett és hosszú évekig községi tanácstag is volt. Az iskola környékén valóságos kis arborétumot alakított ki ritka, egzotikus fákkal, cserjékkel. A tanításban is nehéz munkája volt, hiszen az 50-es, 60-as években viszonylag magas volt a tanulólétszám. Az 1958/59. tanévben pl. 40 tanuló volt a 4 osztályban és még 65/66-ban is 38.¹²³ Sokat küszködött a cigánytanulókkal, akiket még az iskolába járáshoz is nehéz volt hozzászoktatni, a tanuláshoz meg szinte lehetetlen. Tanítványai szilárd alapismeretekkel kerültek a felső tagozatba, s ott is jó eredménnyel tanultak. Közülük 6 tanuló ment gimnáziumba és sikeres érettségi vizsgát tett, 2 főiskolát, egy fiú pedig egyetemet végzett. Csak a cigánytanulók egy része került túlkorosan az 5. osztályba.

A tanulólétszám a 60-as évek végéig magas volt, ekkor azonban zuhanni kezdett. 1967/68-ban még 35 tanulója volt az iskolának, 1968/69-ben 27, 1969/70-ben pedig 17. Két év alatt kevesebb, mint felére esett vissza a létszám. A lakosság nagymérvű elköltöztetéséhez hozzájárult az, hogy a községben a tsz-en kívül munkahely nem volt, a városban viszont az iparfejlesztés és a lakásépítés következtében könnyen lehetett munkahelyet találni és lakást kapni, így a falu szinte kiürült. Néhány kivételtől eltekintve csak az idős, nyugdíjas emberek maradtak itt meg. A lakosság rossz közérzetéhez hozzájárult az is, hogy a községet a zalacsébi közös tanácshoz csatolták, ezért inkább elmentek a faluból, mint hogy Zalacsébre járjanak ügyeiket intézni. A tanulók száma tovább csökkent, az 1976/77. tanévben csak 9 volt. Ekkor már csak külön engedéllyel lehetett az iskolát működtetni, hogy a tanítónő elérje a nyugdíjkorhatárt. A következő tanévben még kevesebb gyerek lett volna, így az iskolát 1977. augusztus 31-ével bekörzetesítették a salomvári iskolába, Szita Istvánné pedig nyugdíjba ment.

Az épület még áll, a nyugdíjas tanítónő családi tulajdonában van, de az iskolának már csak az emléke él. 41 évi önálló iskola után a falu gyerekei visszakerültek oda, ahonnan 1936-ban kiváltak. Természetesen, a körülmények mások, hiszen most reggel autóbusz viszi őket iskolába és tanítás után, illetve a napköziseket este autóbusz szállítja haza. A központi iskolában minden gyermek önálló osztályban tanul, a napköziben ebédelhet és délután ott tanulhat. A felső tagozatosok szakkörre járhatnak. De vajon ez pótolhatja-e a szülőfaluhoz való kötődés meglazulását, a „mi iskolánk” elvesztését?

A salomvári iskolában pedig befejeződött a környék gyermekeinek begyűjtése, a körzetesítés. Míg e század első felében az anyaiskolából való kiválásnak, az önálló kisiskolák megszületésének voltunk tanúi (1925-ben Németfaluban, 1936-ban Keménfán, 1946-ban Kurta majorban és Erdeifaluban létesült iskola), a hetvenes évektől kezdve ezek az iskolák – a németfalui kivételével – megszűntek. A kör bezárult: a tanulók visszakerültek Salomvárra.

A salomvári iskola tanulóinak száma 1949-től 1985-ig

Tanév	1.o.	2.o.	3.o.	4.o.	5.o.	6.o.	7.o.	8.o.	Össz es	Tan.cs op.sz.
1949/50.	25	19	25	34	45	39	34	21	242	6
1950/51.	20	21	27	29	58	42	32	30	259	6
1951/52.	21	19	24	25	42	51	35	25	242	6
1952/53.	19	20	25	21	47	40	41	22	235	6
1953/54.	16	14	20	20	29	41	38	32	210	6
1954/55.	19	14	16	21	47	26	33	21	197	6
1955/56.	22	18	14	16	39	41	20	27	197	6
1956/57.	24	19	18	15	30	44	29	17	196	6
1957/58.	24	19	19	17	28	29	33	26	195	6
1958/59.	20	22	18	18	27	28	28	26	187	6
1959/60.	21	21	20	22	34	26	26	26	196	6
1960/61.	22	21	18	24	37	28	26	23	199	6
1961/62.	24	22	18	20	39	32	29	25	209	6
1962/63.	14	26	19	17	36	39	31	24	206	6
1963/64.	24	15	27	20	35	35	37	31	224	7
1964/65.	15	23	18	29	36	35	35	35	226	7
1965/66.	18	16	20	19	39	37	35	31	215	7
1966/67.	22	15	16	22	36	36	31	34	212	7
1967/68.	11	20	14	15	52	29	36	28	205	8
1968/69.	22	8	19	14	36	48	31	32	210	8
1969/70.	10	20	7	20	35	32	44	31	199	8
1970/71.	14	6	22	6	41	33	31	41	194	8
1971/72.	13	13	10	18	20	36	33	30	173	8
1972/73.	5	12	12	10	30	23	29	32	153	8
1973/74.	12	6	11	12	22	34	23	37	157	7
1974/75.	14	10	6	10	22	20	32	19	133	6
1975/76.	19	19	13	8	19	21	20	32	150	7
1976/77.	27	22	25	16	16	18	21	19	164	8
1977/78.	26	24	24	25	19	17	17	18	170	8
1978/79.	19	24	24	23	27	18	14	15	164	8
1979/80.	14	17	21	25	23	25	15	18	154	8
1980/81.	24	14	15	21	25	22	22	15	158	8
1981/82.	18	19	14	17	20	21	23	19	151	8
1982/83.	11	16	17	14	17	20	21	19	135	8
1983/84.	20	10	15	19	12	16	17	21	130	8
1984/85.	21	18	12	16	22	12	16	16	133	8

1.sz. melléklet

Nagyméltóságú
Vallás-és Közoktatási
Miniszter Úr, Kegyelmes urunk!

Alulírottak a salomvári iskolaszék képviselőjében, hivatkozva Nagyméltóságodnak 70069/1913. sz. rendeletére, mely rendelet értelmében Horváth Magdolna osztálytanítónőnek 1000 kor. államsegélyt engedélyezni kegyeskedett, mivel ezen összeget a hitközség saját erejéből megadni képtelen volt, azon alázatos kérelemmel fordulunk Nagyméltóságod kegyes színe elé, méltóztassák fent nevezett tanítónőnek 1915. évi január hó 1-étől esedékes 200 kor. államsegélyt folyósítani.

Kérésünket megismételve vagyunk
Nagyméltóságodnak

Salomváron, 1915. évi július 6-án
Zala m.

al.szolgái:

Pessinger Sándor
pléb.isksz.elnök

Major János
isksz.gondnok

19. kép: Végző nyolcadikosok és osztályfőnökük 1952-ben

20. kép: A nyolcadik osztályosok tanáraikkal 1984-ben

21. kép. A nyolcadik osztályosok műsorából

22. kép: A hét kicsi törpe előadása

23. kép: Az alsó tagozatosok műsora

24. kép: Az alsó tagozatosok műsora

IV. A gazdasági élet alakulása a világháború után:

Az első világháború alatt a lakosság nyomora, elkeseredése igen nagy volt, hiszen nem volt olyan család a faluban, ahonnan közeli hozzátartozó ne harcolt volna a harctereken. A katonák is elkeseredettek voltak, mert megfelelő ruházat és élelem nélkül hajtották őket a kilátástalan harcba. Falunkba is egyre többen hazaszöktek a frontokról is.

Érthető, hogy a 19-es forradalmi eszmék Salomváron is termékeny talajra találtak. 1919. március végén a Tanácsköztársaság kikiáltása után községünkben is megválasztották az 5 tagú direktóriumot Kiss Márton tanító, Bicsák Sándor munkás, Major József földműves, Szaknyéri József munkás és Takács István kocsmáros személyében. Az elnök Takács István lett. Rendszeresen tartottak gyűléseket az iskolában, fogadták a Zalaegerszegről érkező szónokokat is.¹²⁴

A Tanácsköztársaság leverése után a fehérterror különítménye a zalaegerszegi Fangler és Sebestyén vezetésével községünkbe is berobogott, hogy véres bosszút álljon a forradalom alatt tisztséget vállalt kommunistákon. A körjegyzőségi irodára hívták a direktórium tagjait és brutális kegyetlenséggel ütötték, verték, rugdosták a szerencsétleneket. Majd bezárták őket a pincébe, és egy katonát őrnök hátrahagyva Zalaövrre hajtottak. Kegyetlenségük olyan állati volt, hogy még a község földesura is – aki pedig korábban már kapcsolatban volt Fanglerékkal – megsokallta azt és szabadon engedte a foglyokat a pincéből. A következő héten azonban újra megjelent Fangler és Sebestyén, de most már csak Kiss Mártont és Takács Istvánt bántalmazták, majd mindkettőt magukkal vitték Zalaegerszegre. Hetekig fogva tartották és ismételten bántalmazták őket. Takács István a kínzások alatt elszenvedett sérüléseibe hamarosan belehalt. Kiss Márton kántortanítót pedig fegyelmi úton állásvesztésre és nyugdíjának megvonására ítélték.¹²⁵

A lakosság élete a két világháború között hasonló volt a háború előttihez. Csak kevés olyan gazda volt, aki saját földjén tudott annyit termelni, hogy családjá megélhetését abból biztosítani tudja. A lakosság nagy része 1–4 holdas kisbirtokos, akinek a sajátja mellett az uraság birtokán is kellett idénymunkát vállalni. A fiatalok nagy része pedig, mintegy 40–50 fő, nyaranta eljárt a Somogy, illetve Győr megyei gazdaságokba munkára. 6 hónapon át dolgoztak, tére hazajöttek.

Az Eitner uradalom majorjaiban, Kurtában és Erdeifaluban pedig átlag 50 család élt az uraság cselédjeként valóban a létminimum alatt, de akkor ezt a fogalmat nem ismerték. Legtöbbjük kocsis volt, lovakkal dolgozott, de mindkét majorban voltak béresek, gulyások, kanászok, juhászok, a kurtai kastély mellett kertész, parádéskocsis, kovács, bognár,

gépész. Ők egész éven át az uradalomban dolgoztak. Évi fizetésük, a konvenció a következő volt: 15 q gabona, 16 pengő készpénz, 1 hold föld kapásnövénynek, természetbeni lakás (1 földes szoba-konyha), 1 tehéntartás, tűzifa szükség szerint. A gabonát és a pénzt 4 részre elosztva negyedévenként kapták. Öregségi járadék vagy nyugdíj nem volt, aki már nem tudott dolgozni, gyermekeinek kellett eltartani. Érthető, hogy minden családban legalább 5 gyerek született, de nem volt ritka a 10–12 sem.¹²⁶

Ezek a viszonyok akkor nem csak Salomvárra voltak jellemzők. Álljon itt dr. Vízzy András – Dobri Mária: Zala vármegye szociális feszültsége 1940. című munkájából a Salomvárra vonatkozó rész:

Salomvár:

a./ Egy mezőgazdasági foglalkozású lakosra eső szántóterület	1,55 kat.h.
b./ Egy km ² -re eső népsűrűség	49
c./ Idegen vármegyébe sommás munkára jár évenként átlag	54 fő
	százalékszám: 4,9
d./ Vándorlási különbözet arányszáma 1921–30 között	7,4
e./ A községet jellemző földművelési adatok:	
	szántó: 1720 kh
	rét: 471 kh
	erdő: 2027 kh
f./ A község lélekszáma	1303
	ebből mezőgazdasági foglalkozású 1103
g./ A község földadó alá eső területe	4513 kh
h./ Nagyobb birtokok a község határában: 1935. évi adatok:	
	50–100 kh 1
	100–200 kh 4
	200–500 kh 3
	1000 kh-on felül 1

A salomvári körjegyzőségből 1922. július 5-től vált külön Ozmánbük, Vaspör és Zalaháshágy, és szervezték meg a vaspöri körjegyzőséget.¹²⁷

A két háború között a község jól fejlődött. Kiparcelláztak 2 utcát: Csértát és Rózsa utcát, s a 20-as években beépültek a telkek.

A lakosság száma a következőképpen alakult:¹²⁸

1920. január 1.	956	1970. január 1.	1058
1930. január 1.	1069	1980. január 1.	766
1940. január 1.	1181	1990. január 1.	579
1950. január 1.	1336	1993. január 1.	590
1960. január 1.	1195	1999. január 1.	588

Szembetűnő volt a gyarapodás 1950-ig. A két háború között a lakosság békében, nyugodtan élt, igazi faluközösséget alkotott. Különböző egyesületek jöttek létre: sportkör, Kalot (fiúk) és Kalász (lányok) egyesület, és jól működött a korábban alakult tűzoltó egyesület is. A nyugodt, békés munkát ismét a háború zavarta meg. A fiatal férfiaknak be kellett vonulni katonának, itthon csak a gyerekek, az idősek és a nők maradtak. A háború alatt sokat nélkülözött a lakosság, hiszen a termés egy részét be kellett szolgáltatni. Az alapvető élelmiszereket és a petróleumot jegyre adták. Arról nem is szólva, hogy a hadba vonultak helyett az itthon maradottaknak kellett helytállni.

A háborúban elesett az ifjúság színe-java. Salomvárról az első háborúban 28, a másodikban pedig 20 fiatal lett hősi halott. Emlékükre a község 1987-ben a plébános irányításával hősi emlékművett állíttatott, rajta márványba vésve a következő nevek:

Pro Patria 1914–18

Baksa János	Köbli József
Bíró József	Könye Dezső
Dezső Gyula	Könye László
Ferencz Gyula	Lakatos Károly
Földes Ferenc	László Ferenc
Frigyes József	Lutter János
Frigyes Károly	Márovics János
Horváth István	Németh János
Horváth János	Pintér István
Horváth Péter	Rózsás János
Kámán György	Szekér István
Kámán Sándor	Szekér István
Kemény Kálmán	Tóth Péter
Kiss Gusztáv	Vizy József

1940–45

Büki Lajos	Pintér János
Gyarmaty László	Somogyi Jenő
Havranek József	Sipos István
Horváth János	Szalai István
Horváth József	Szalai János
Horváth Sándor	Szegedi Lajos
Lutter József	Szekér József
Németh István	Tóth Lajos
Németh István	Varga Boldizsár
Németh József	Eppinger Sándor

Polgári áldozatok:

Csáki János
Eppinger Ignác
Eppinger Ignácné

Eppinger Irma
Eppinger Magda
Schwarz Éva

Ők „megcselekedték, amit megkövetelt tőlük a haza.”

A hadiszerencse a második világháborúban sem kedvezett a magyaroknak. Akik nem pusztultak el, súlyosan megrokkanva jöttek haza. Elfagyott a lábuk a nagy visszavonulásban vagy más súlyos betegséget szereztek és itthon néhány év múlva meghaltak. Katonák és civilek egyaránt nehezen várták, hogy vége legyen a háborúnak.

A szovjet hadsereg közeledtére az Eitner uraságok nyugatra menekültek. 1945. március utolsó napjaiban a magyar katonák, a hunyadista hadsereg és végül a német katonák is hosszú oszlopokban vonultak Ausztria felé. Harcra ezen a részen már nem került sor, de az uradalmakból a szarvasmarhákat összeszedték és elhajtották a németek. Hogy állataikat mentsék, a lakosság szekereستől, állataival együtt kimenekült az erdőbe, a lakásokban csak az öregek maradtak. A szovjetek előőrsei március 29-én délután jelentek meg a faluban. Csoknyai esperes úr a plébánia hídján fogadta őket. A katonák kérték, hogy szóljon az itthon maradotoknak, hogy hívják haza az erdőbe menekülteket, nem lesz semmi bajuk. De ha az erdőben találják őket, partizánoknak tekintik és aszerint bánnak velük. Másnap haza is jött mindenki és lassan megindult az élet.

A Vörös Hadsereg csapatai átvonultak a falun, majd a hegyeket is megszállták. Utóvédjük, gazdasági szállítást végző részlegük még néhány napig maradt.

Áprilisban a körjegyzőség udvarára összehívott gyűlésen megválasztották a földigénylő bizottságot, amelynek elnöke Gaál Sándor lett. A község lakói bejelentették igényüket a jegyzőségen, „földet irattak”. Az igénylések összesítése után kiosztották az Eitner birtokot. Minden igénylő családi és anyagi körülményeit megvizsgálták és a lehetőség szerint juttattak a kiosztható földből. Az igény több volt, mint az igényelhető föld: 1400 kh szántóra volt igénylés, de 870 holdat oszthattak ki. Hasonlóképpen 780 kh rétet igényeltek a kiosztható 430 holdból, így az igényeket csak részben tudták kielégíteni. Kiosztottak még 67 kh legelőt és 25 kh gyümölcsöst. Az erdő a törvényes rendelkezések értelmében állami tulajdonba került. A község belterületén kijelöltek 2 új utcát: a Siklós és a Vass János utcát és kimérték 21 házhelyet, amelyekre a tulajdonosok hamarosan ráépültek.

Mivel kevés volt a házhelynek való belterületi ingatlan, a Nagy Sándor tulajdonában lévő csertai birtokból – megváltási ár fizetésével – 18 házhelyet és sportpályát mértek ki. Ma ez az Ady utca. A sportpályából később vásártér majd házhely lett, s a 60-as évek elején a Vass János utca végében létesítettek új sportpályát, amely jelenleg is megvan.¹²⁹

A földosztáskor 192 ember kapott földet 1-től 12 holdig. A volt gazdasági cselédek 5–12 holdat kaptak. A földhöz juttatott gazdák nehéz helyzetben voltak, mert a föld megműveléséhez se szerszámuk, se állatuk nem volt. A magángazdaságokban néhány tehén maradt csak meg, azokat kölcsönadták egymásnak, hogy tudjanak szántani, vetni. 1945-ben a volt cselédek még közösen aratták le az uraság által vettetett gabonát, a termést a cséplés után szétosztották és a következő ősszel már mindenki magának vetett.

Birtokmegoszlás

A földreform előtt:

0–5 kh	490 kh
5–20 kh	702 kh
20–100 kh	263 kh
100–500 kh	117 kh
1000 kh felett	1227 kh
Birtokosok száma	229

A földreform után:

0–5 kh	152 kh
5–20 kh	1727 kh
20–100 kh	212 kh
100–500 kh	171 kh
500–1000 kh	537 kh
Birtokosok száma	229 ¹³⁰

A község lakóinak száma az 1949. évi népszámlálás alapján:¹³¹

A népesség száma: 1336 lakóházak száma: 226

Külterület:	Cigányhegy	lakóház:13	népesség:	68
	Erdeifalu	lakóház: 3	népesség:	107
	Kurta major	lakóház: 9	népesség:	137
	Csapahegy		népesség:	10
	Dózsa-hegy		népesség:	43
	Harkályhegy		népesség:	45
	Konzármajor		népesség:	13
	Parragvár puszta		népesség:	16
	Szarkahegy		népesség:	1
	Szélgyöp		népesség:	40
	Zsupphegy		népesség:	48

Pusztapaáti 1944-ben Salomvártól különvált és önálló község lett.¹³²

A község közigazgatásában változást hozott a tanácsrendszer bevezetése. 1950-ben Budafát a zalalövői tanácshoz csatolták, Zalacséb pedig önálló tanácsot alakított. Ezután a salomvári közös tanácshoz a

székhelyközségen kívül csak Keménfa tartozott.

Tanácselnök Petrásovics János lett, aki e tisztséget 1952. április 8-ig töltötte be, utána Baár Imre lett a tanácselnök. Ebben az időszakban az 1945-ben megindult fejlődés megtorpant. Középület a kéttantermes új iskolán kívül semmi, magánházak is alig épültek. A lakosságra ugyanis óriási adó- és beszolgáltatási terheket vetettek ki. Nemcsak a gabonát kellett majdnem ingyen beszolgáltatni, hanem az állatokat is: sertést, szarvasmarhát, tyúkot, tojást, zsírt. Előfordult, hogy a parasztember utolsó szem gabonáját is elvitték, a család mindennapi kenyerere sem maradt meg. Következménye az lett, hogy a fiatalok elmenekültek a faluból. Először csak ingáztak, bejártak a városba dolgozni. 1–2 év után kaptak lakást a munkahelyen és családjukkal együtt odaköltöztek. A születések száma csökkent, a község lakosság fogyott.

Az önálló kultúrotthon 1955-ben létesült. A volt Csutor kastélyból – ami közben szövetkezeti bolt és postahivatal is volt – alakították ki. A 60-as évek elején a kultúrotthonnak eredményesen működő énekkara volt. 1963-ban Nagykanizsán a Zalai Dalostalálkozón első díjat kaptak.¹³³

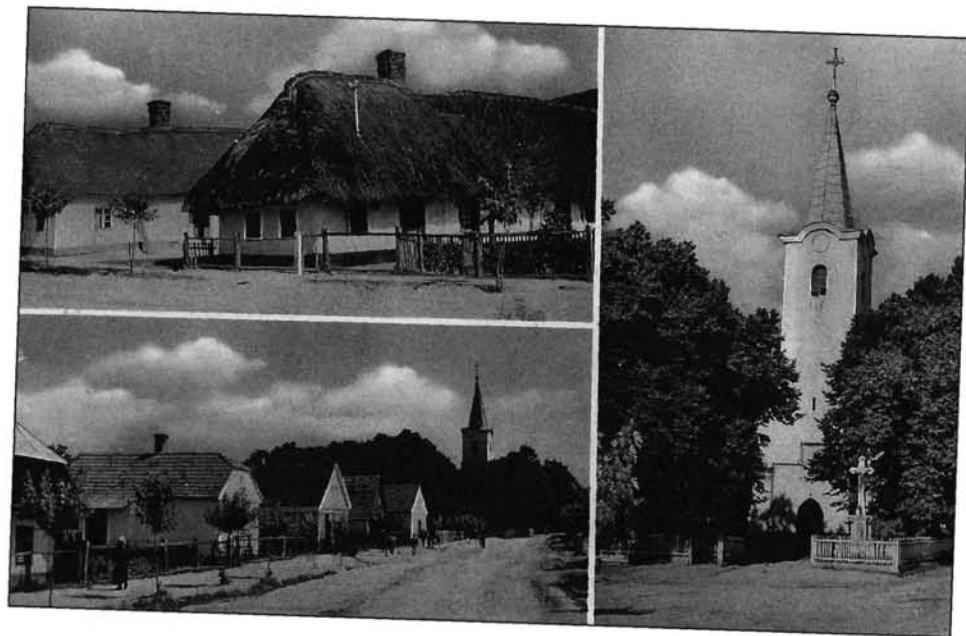
A lakosság közérzetén sokat javított, hogy 1952-ben orvosi körzet létesült Salomvár székhellyel. Addig Zalalövőre kellett a körorvoshoz járni. A rendelő és az orvos szolgálati lakása a volt körjegyzői lakásból lett kialakítva. Az első körzeti orvos dr. Bolla István volt. A salomvári orvosi körzethez tartozott kezdet óta Keménfa, Zalacséb, Zalaháshágy, Ozmánbük, Vaspör. A körorvosnál a diagnózis megállapításához szükséges gépek és eszközök megvannak, gyógyszer is lehet venni.

A házi orvos, dr. Papp György szervezésében többször is végeztek szűrést a lakosság egészségi állapotának megállapítására. A 90-es évek elején a lakosság szív- és érrendszeri állapotát vizsgálták, 1997-ben pedig az allergiás megbetegedéseket. Kiderült, hogy községünkben az országos átlag alatt van a koleszterin szint. Ugyanis a vizsgált személyek 53%-ánál volt a normális szint felett, tehát tulajdonképpen minden második esetben, míg a statisztikák szerint országosan 3 emberből 2 szenved ebben a betegségben. Az EKG a megjelentek 38%-ánál mutatott ki elváltozást. Fedeztek fel lábon kihordott infarktuszokat, kevésbé veszélyes ritmuszavarokat is, amelyeket azután kikezeltek.¹³⁴

A község életében nagy változást jelentett a termelőszövetkezet megszervezése 1960-ban. Bár 1950-ben már alakult egy kis tsz csoport a volt egyházi birtokon és egy nagygazda által felajánlott parasztbirtokon, de a lakosság többségére nézve nem volt jelentősége. Mindössze 7 család dolgozott benne 10 taggal. Az elnök az azóta már meghalt Lutter János volt, aki egyszemélyben elnök, pénztáros, raktáros, állatgondozó és gyalogmunkás is volt, mikor, hol kellett dolgozni. A kis közösség 1960-ig működött, amíg az egész falut be nem kényszerítették a tsz-be. Az Új Élet

25. kép: Az iskola a 40-es évek második felében

26. kép: Utcarészletek az 50-es években

Tsz 1960. február 16-án alakult. Elnöke Németh István, agronómusa pedig Zsiga Lajos lett. Taglétszáma 221 fő, területe 1028 kh szántó és 220 kh rét volt. Az induláskor igen nagy nehézséggel kellett megküzdeniük: az állatok számára nem volt takarmány, nem volt istálló. 70 db tehenet és 23 pár lovat adtak be a közösbe a tagok, de gép egy sem volt, minden munkát kézi erővel kellett végezni. Otthon csak egy tehén maradhatott mindenkinek. 1962-ben a gyengén gazdálkodó keménfai tsz-szel egyesültek, így szántóterületük 1273 kh-ra, a tagok száma pedig 251 főre nőtt. Gyarapodott az állatállományuk, baromfitelepet létesítettek, így egyre több embernek tudtak munkát adni télen is.

1963-ban fűrészsüzemet létesítettek, ahol a nyolcvanas évek elején 100 ember dolgozott két műszakban. A felújított kurta majori istállók mellett újat építettek és baromfitelepet létesítettek.

A munkabért az első években természetben kapták: gabonát, szalmát, fát, stb., munkaegységük arányában. 2–3 év múlva már pénzt kaptak, havonta előleget, az év végi zárszámadáskor pedig a fel nem vett munkabér-különbözetet kifizették. A 70-es évek elején a tsz egyesült a zalaháshágyi tsz-szel Salomvár székhellyel.

A termelőszövetkezet kedvezőtlen adottságú területen gazdálkodott. A domborzati viszonyok olyanok, hogy csak a nagyon nehéz, nagy teljesítményű gépekkel lehet rajtuk dolgozni. Igen nagy a termelési költség. Itt a talaj kötött, kilúgozott erdőtalaj, irtás, amelynek pH értéke 4,6 volt. Ilyen talajból a növény nem tudja a műtrágyát sem fölvenni. itt egy hektár föld értéke átlagosan 9 aranykorona, de van olyan dűlő is, ahol csak 6. Az országos átlag 28 aranykorona, némely vidéken 50 aranykoronás terület is van. A talajt feljavítandó komplett meliorációt hajtottak végre: meszezés, alagsövezés, mélylazítás. Így a föld 6,5 pH értékű, semleges kémhatású lett.

Munkanélküli nem volt a faluban. A hetvenes évektől kezdve évente 13–14 milliós nyereségre tettek szert. Ebből tudták segíteni az iskolaépítést és más községefejlesztési munkákat, szerveztek a tagok részére kirándulásokat, segítették a nyugdíjasokat. Általában elégedettek voltak az emberek, de azért nem volt problémamentes az élet. A tagság nem érezte magáénak a szövetkezetet. Némelyek kihasználták az ellenőrzés lazaságát, munkaidőben ittak, nem dolgozták végig a munkaidőt. Amíg a tsz-nek minden földje megvolt (1990-ig) 4691 hektáron gazdálkodtak. Salomváron kívül a következő községek tartoztak ide: Keménfa, Zalacséb, Zalaháshágy, Ozmánbük, Vaspör, Velence.

A földművelésen kívül ipari üzemek is voltak: faüzem és fonoda. Előbbiben 100, utóbbiban 140 ember dolgozott.

A rendszerváltozás után az üzemek sokáig álltak, a dolgozókat el kellett bocsátani, majd a tsz felszámolása után eladták az üzemeket.

A tsz először átalakult a magántulajdonosok mezőgazdasági szövetkezetévé, a termelőeszközök is magántulajdonba kerültek. Közösén akarták a vagyont tovább működtetni. Megválasztották a 7 tagú igazgatótanácsot, majd titkos szavazással az elnököt a korábbi tsz-elnök, Horváth László személyében. A jogi keretek ugyan megvoltak a munkához, de az anyagi lehetőségek hiányoztak. Hitelt felvenni nem tudtak, mert a kamatot sem tudták volna kitermelni. A korábbi nagy adósság miatt a szövetkezetet felszámolták, a gépeket, épületeket, végül az irodaházat is eladták.

Egy osztrák-magyar vegyesvállalat, Kft megvásárolta az üres Kurta majori állattartó telepet. 400 hízómarhát állított be, új fejőházat és istállókat épített, az egész majort a legkorszerűbb európai szintre hozta. A telepen 8–10 embert foglalkoztatnak. 600 hektár területet megvásároltak a major körül. A volt tsz tagok mint részarány-tulajdonosok 23 aranykoronát kaptak a megszűnt tsz-től, ezt adták el a Kft-nek.¹³⁵

A kárpótlás iránt volt érdeklődés a faluban. Főleg erdőt vettek, amely közös tulajdonba ment át. Farmergazdálkodásra az igény igen csekély volt. A lakosság elöregedett, nagyobb részük nyugdíjból él. Fiatal kevés van. Ők is csak annyi földet vettek, hogy mellette tudjanak más munkahelyen dolgozni. Alig van a faluban néhány család, aki kizárólag a földművelésből él. Az állattartás is majdnem teljesen megszűnt. A tsz megalakulása előtt 5–600 tehén volt a községben, most alig 10, ló pedig csak egy pár.

A tsz megszűntekor 30%-os volt a munkanélküliség; ma összesen 20 munkanélküli van a faluban, közülük 3 kap jövedelempótló támogatást.

A lakosság száma a század közepéig fokozatosan nőtt. 1950-ben 1336-an laktak a községben. A tsz megalakulása, 1960 óta azonban állandóan csökkent a nagy elvándorlás miatt. A tragikus zuhanás akkor következett be, amikor egyes vezetők kitalálták a tanácsok összevonását. A zalaegerszegi járási és megyei pártbizottság, valamint hasonló szintű tanácsi vezetők már 1969 elején jártak a falu vezetői és tanácstagjai nyakára, hogy meggyőzzék őket, mennyivel jobb lesz a körzetnek, ha Salomvár is csatlakozik a Zalacsében szervezendő közös tanácshoz. Azt persze nem mondták, hogy miért lesz jó Salomvárnak, ha Zalacsében lesz a közös tanács székhelye. Fő érvük az volt, hogy az a község az országút mellett fekszik, tehát ha jönnek a vezetők Zalaegerszegről, nem kell Salomvárra bekanyarodni nagy ívben balra. Ezzel mintegy bevallották, hogy nem az itt élő emberek érdeke a fő szempont. Ekkor még a község ellenállt, maradt az önálló tanács, amelyhez már megalakulása óta hozzátartozott Keménfa is, hiszen több mint egy évszázada a körjegyzőség székhelye is Salomvár volt. De csak egy év haladékot nyert a falu, mert Zalacsében az országút mellett felépítették a tanácsházat

állami költségen, Zalaszentgyörgy és Kávás községekkel együtt megalakították a közös tanácsot, aztán újra megjelentek az agitátorok Salomváron is. Most már fenyegettek, hogy teljesen lehetetlenné teszik a tanács működését, ha nem csatlakozik a zalacsébi közös tanácshoz. Azt helyezték kilátásba, hogy nem kap a község semmi támogatást sem útépítésre, sem tsz székház építésére vagy más fejlesztésre, ha makacskodik. Ha pedig csatlakozik, a közös tanács sokkal több pénzt kap, aminek elosztása úgyis a salomvári tanácstagokon múlik, hiszen ők lesznek többségben.

Egy idő után már nem tudtak a község vezetői ellenállni a nyomásnak, így 1970. július 1-jén megtörtént a salomvári és a zalacsébi tanács összevonása. Salomvárnak ekkor még 1030 lakosa volt, Zalacsébnek pedig 560. Hogy mennyire természetellenes volt ez az összevonás, és a tanácsi székhely kijelölése, mutatja az a tény, hogy Salomvár lélekszáma majdnem kétszerese volt Zalacsébnek, ott semmiféle közintézmény nem volt, a tanácson kívül minden ügyük intézésére Salomvárra kellett járniuk. Továbbra is Salomváron maradt a körzeti iskola, a tsz székhelye, a körzeti orvos, a posta, a takarékszövetkezet, az ÁFÉSZ üzletei. A volt salomvári tanácsházat meg gyorsan lebontották, nehogy valakinek még eszébe jusson valaha is, hogy itt újra legyen önálló közigazgatás. Amit személyi összefonódások és más szempontok alapján illetékes helyen elhatároztak, azt tüzzel-vassal keresztül is vitték. Salomvár lakossága pedig rohamosan csökkent tovább, hiszen itt új munkahely nem létesült, a falusi építkezéshez hitelt, szociálpolitikai kedvezményt nem adtak. Így csak azok maradtak a faluban, akiknek vagy nem volt lehetőségük elmenni, vagy csak azért is maradtak s őrizték a tüzet. A salomváriak sohasem tudtak belenyugodni abba, hogy a községet „szerepkör nélküli társközség”-gé, a lakosságot pedig másodosztályú állampolgárokká degradálták. Jól tudták ezt a zalaegerszegi vezetők is, ezért igyekeztek a legnagyobb terror alatt tartani a községet. Egy alkalommal a járási hivatal vezetője így fakadt ki a közös tanács ülésén: „Tudjuk, hogy Salomváron a hamu alatt még izzik a parázs!” Igaza volt.

A közös tanács vezetői is ott tartottak be a salomváriaknak, ahol csak tudtak. A falu kultúrháza egy régi, több évszázados épületben volt, a kor követelményeinek nem felelt meg. A lakosság pénzt és igen sok társadalmi munkát, a tsz pedig építési anyagot, fuvart és nagyobb összegű pénzt ajánlott föl, hogy a régi kultúrházat lehessen lebontani és helyére újat, korszerűbbet építeni. A bontási engedélyt ugyan megadta a megyei tanács, az építési azonban évekig halogatta. A falu lakossága boldog örömmel bontotta a házat, hogy az új fölépülhessen ott, ám amikor már mindent eltakarítottak, kiderült, hogy Egerszegen nem is akarják megadni az építési engedélyt. Először különböző kifogásokat találtak, hogy kevés

az összegyűlt pénz, hogy nem látják biztosítottak az építkezés befejezését, s aztán majd mennek a megye nyakára pénzt kérni. Végül valamelyikük kibökte, hogy minek egy szerepkör nélküli társközségnek ekkora kultúrház, ennél sokkal népesebb falukban sincs! Ekkor a község küldöttsége: Népfront elnök, párttitkár, sportköri elnök, vöröskeresztes elnök elmentek Budapestre a pártközpontba, s ott adták elő panaszukat. A közös tanácsból persze nem ment velük hivatalos személy. Mégis sikerült elérni, hogy a Kádár-titkárság vezetője utasította a Zala megyei tanács elnökét: azonnal hívja össze az illetékes bizottságot és adja ki az építési engedélyt Salomvárnak. Így sikerült az építést megkezdeni. Ez a példa is jellemző az akkori ügyintézésre. A közös tanács vezetői is kénytelenek voltak az építést tudomásul venni és intézni azt, amit hivatalból nekik kellett elintézni. Felépült a művelődési ház, 1975 decemberében volt a felavatás.¹³⁶

A falu sorsáért aggódó személyek látták, hogy a nagy elvándorlást csak úgy lehetne megállítani vagy legalább lelassítani, ha a faluban óvodát tudnának létesíteni. Akkor a 3–6 éves gyerek anyja is eljárhatna dolgozni, hiszen a helyben lévő óvodába az iskolás testvér vagy a nagymama is elvihetné a kicsit. Az iskola igazgatója 1974-ben fel is vetette a tanácsülésen az óvodalelétesítés szükségét, megfelelő épületre is javaslatot tett Salomváron, ahol kevés költséggel ki lehetett volna alakítani az óvodát. A tanácselnök azonban elutasította a felvetést.

Néhány hét múlva aztán előállt az ötlettel, hogy óvodát kell létesíteni, de Zalacsében. Hiába volt a salomvári tanácstagok érvelése, hogy ott kell az óvoda, ahol az iskola van, hogy Salomváron háromszor annyi óvodás korú gyerek van, mint Zalacsében (42, illetve 14), hogy itt az iskola mellett a nagy kertben sokkal jobb körülményeket lehetne biztosítani a gyerekeknek. S nem utolsósorban, úgyis Salomváron, a napköziotthon konyhájában kell főzni az óvodások számára is, tehát ha itt lenne az óvoda, nem kellene az ételt szállítani. Minden érvelés, minden ésszerű indok hiába volt, a tanácsi vezetők Zalacsében létesítettek óvodát. Az iskola igazgatónője ettől kezdve nemkívánatos személy lett a tanács vezetői előtt és munkáját ott nehezítették, ahol tudták.

A 80-as évek elején a lakosság körében igény merült fel egy új fodrázműhely, cipésműhely, tejbegyűjtő helyiség építésére, mert addig azok egy nagyon lepusztult, bérelt épületben voltak. A salomvári tanácstagi csoportvezető, Kovács János indítványára a község lakossága elhatározta, hogy egy új épületet, szolgáltató házat építenek. A tanácstagok végigkilincseltek Zalaegerszegen és Zalalövön azokat az ipari szövetkezeteket, amelyeknek szükségük volt az új helyiségekre, hogy nagyobb összeggel járuljanak hozzá az építéshez. A szükséges pénz összegyűlt, az építésbe beszállt az említetteken kívül a zalalövői

takarékszövetkezet és Zm. Tejipari Vállalat is. A lakosság pedig ismét nagyon sok társadalmi munkát vállalt és teljesített, így hallatlanul nagy összefogással, Kovács János, Füzi József és Vásár István irányításával felépült a szolgáltató ház, benne cipésműhely, fodrásműhely, tejsarnok, takarékszövetkezeti irodák, és természetesen mindegyikhez mellékhelyiségek is. A tanácselnök asszony akkor éppen betegszabadságon volt, így a titkár alá merte írni a szükséges építési engedélyt és egyéb hivatalos iratokat, hiszen az építés a tanács égisze alatt mehetett. Az épületek azonban Salomvár központjában vannak és az egész környék ellátást szolgálják. Az építési költség az akkori állami építkezésnek csak a töredéke volt, mert csak az anyagra kellett pénz; a fuvar, a munka majdnem 100%-ban ingyenes volt. A siker, az összefogás e szép eredménye annyira fellelkesítette a lakosságot, hogy a következő évben, 1982-ben új postahivatalt építettek hasonló társadalmi összefogással. A pécsi postaigazgatóság annyi pénzt adott, amennyiből a régi postaépületet tatarozni tudták volna. Abból a pénzből tanácstagi szervezéssel felépült az új, modern postahivatal a szolgáltató ház mellett. Természetesen mind a hivatal, mind a kiszolgáló helyiségek az előírásoknak megfelelően épültek, olyan jól berendezve, hogy még a függönyök is az ablakon voltak az átadáskor.

Aztán az iskolaépítés következett. 8 tanulócsoporthoz volt az iskolában, de csak 6 tanterem. 2 osztály a művelődési ház két helyiségében tanult, de az egyikben este összejövetel, klubfoglalkozások is voltak, ami gyakran okozott kellemetlenséget. Az eredményes nevelő-oktató munkát nehezített az is, hogy az odajáró két osztály külön élt az iskola többi tanulójától, és bár nem volt messze a két intézmény, főleg télidőben volt kellemetlen, hogy nagyszünetben tízóraihoz és délben ebédelni az iskolába kellett menniük. A hiányzó két tanterem megépítéséhez ismét a lakosság segítségét, munkáját kellett kérni. Most az iskolaigazgató kilincselte a megyei tanácsnál, járási hivatalnál, termelőszövetkezethoz, hogy a szükséges pénzt összegyűjtse az építéshez. A segédmunkát teljes egészében, a szakmunkának pedig nagy részét ugyancsak társadalmi munkában végezte a lakosság, de ennek megszervezése iszonyúan sok gondot, utánajárást igényelt. 1984 augusztus végére felépült az új vizesblokk a két tanteremmel együtt, szeptemberben már azokban lehetett tanítani.

A falu fejlesztésében elért sikerek arra ösztönözték a salomváriakat, hogy váljanak ki a közös tanácsból, hiszen erre akkor már több példa is volt az országban. Történtek is tervezések, számítások az önállóságról, az intézmények fenntartási költségeiről, de mire konkrét lépésekre került volna a sor, megtörtént a rendszerváltozás, kihirdették az új önkormányzati törvényt. Most már biztos volt Salomvár népe abban, hogy

nemcsak terv, hanem valóság lesz újra az önálló közigazgatás.

A Zalacsébbel való 20 évi tanácsi kényszerházasság alatt a lakosság faluszeretete, élni akarása eredményeként többet fejlődött Salomvár, mint a megelőző 20 évi önálló tanács idejében. Nem azt tettük, amit akartunk, csak azt, amit lehetett. De amit lehetett, azt mindig megtettük!

V. Bújt az üldözött...

A 30-as évek végén idősb. Eitner Sándor halála után 3 fia megosztozott az örökségen. Legidősebb fia, Sándor kapta Kurta majort a kastéllyal, középső fiának, Lászlónak a zalaegerszegi téglagyár jutott, a legfiatalabbnak, Ákosnak pedig Erdeifalu. Sándor és Ákos parlamenti képviselők voltak. Ákos beköltözött Erdeifaluba, ahol az egyik cselédház végébe épített 3 szobás lakásban lakott házvezetőnőjével együtt. Tervezte, hogy néhány év múlva egy szép kastélyt építtet ott, de ezt a tervét a történelem áthúzta.

1945 tavaszán a front közeledtével sok menekülő vonult át községünkön Ausztria felé, civilek és katonák egyaránt. Salomvárról csak az Eitner család indult el nyugatra 1–2 cselédjükkel együtt. Érthető, hogy nem akarták itthon bevárni az oroszokat. Eitner Ákos azonban még az elindulás napján visszatért. Ugyanis a Vörös Hadsereg ideérkezése előtt 1–2 héttel már megszervezte menekülésének útját és itthoni rejtőzködését. Két megbízható cselédjével: Horváth István majorgazdával és Molnár Sándor kocsissal együtt a majorhoz közel eső erdőben a domb oldalába vájt barlangban elkészítették a rejtekhelyet. A barlang fenekének egy kiemelkedő részén képezték ki a fekhelyet. Erre száraz levelet, majd egy bundát terítettek. A takarója is egy télikabát volt. A lakásból fekhelyet, ágyneműt nem mertek kivinni, mert az feltűnő lett volna. A rejtőzködés megszervezésébe csak a fent írt két személy volt beavatva, de ők is szigorú titoktartást ígértek. A barlang bejárata előtt sűrű növényzet volt, a két évvel korábban kivágott fák dús hajtásai meg az új telepítés, amelyek a bejáratot teljesen befedték. Természetesen több irányból is be-, illetve ki lehetett jutni a barlangból. Az uraság azt gondolta és segítőtársait is arról győzte meg, hogy csak néhány napig, esetleg 1–2 hétig kell itt rejtőznie, mert az osztrák határon a németek úgyis megállítják és visszaverik az oroszokat. Akkor ő majd előjöhet és az élet úgy folyik tovább, mint azelőtt.

1945. március 28-án a személyes holmijait, élelmet és néhány fontosabb tárgyat felraktak egy szekérre és a Kurtából induló bátyja szekéréhez csatlakozva elindultak Ausztria felé. Kocsisa egy néhány napja már a majorban bujkáló, szökött magyar katona volt, aki maga is

szeretett volna Ausztriába kijutni. Eitner Ákos a szekér végébe ült a csomagokra. Útközben a majorgazdával előre megbeszélte helyen ledobott 2 élelmiszersomagot, egy alkalmas terepen ő maga is leszállt a szekérről és elindult visszafelé úgy, hogy azt a kocsis sem vette észre. Estére már hazaért a rejtékhelyre, a majorgazda pedig megkereste és visszahozta a csomagokat. Attól kezdve jó fél éven át a barlangban élt, és inkább csak este merészkedett ki az erdőbe, nehogy valaki felismerje. Hűséges szolgálja, Horváth István pedig minden este felkereste és vitte neki a friss ennivalót, ivóvizet. Mint mikor az öreg Bence a bujdosó Toldit felkereste! Természetesen ekkor már a majorgazda felesége is be volt avatva a titokba, hiszen ő főzött, ő mosta az uraság ruháit. Gyermekük nem volt, így könnyebb volt a titkot megőrizni.

A nyár folyamán azonban a gazda felesége fekvő beteg lett, nem tudott főzni, mosni. Kénytelenek voltak a gazdáné unokahúgát elhívni, s most már ő főzött és készítette el az uraság kosztját minden nap. Nagyon kockázatos volt minden este egy szatyorral a kézben elmenni az erdő felé, hiszen ha kifigyelik az útját, felfedezhetik a rejtőzködő uraságot, és ha feljelentik, a tragédiát már nem lehet elkerülni. Ezért Horváth István nem is az ajtón ment ki esténként, hanem hátul, a gyümölcsöskert felől az ablakon át távozott és különböző kerülőutakon közelítette meg a rejtékhelyet. A barlang közelében hangjelzéssel adta tudtul az uraságnak, hogy megérkezett. Ő akkor előjött, leültek egy fa tövébe és amíg az uraság evett, a gazda elbeszélte mi újság van a majorban, a faluban, az országban. Mindig annyi élelmet vitt, hogy másnap estig kitartson.

Egyik este, amint egy fa tövében csendesen beszélgettek, erős lödöbögés moraja közeledett feléjük. Mozdulni sem mertek, mert hamarosan mint a szélvész, vágatott el mellettük két lovas kozák katona. Szerencsére túl gyorsan vágtaztak, nem volt idejük körülnézni, mert ha észreveszik őket, mindkettőjüket lelövik. Nem volt veszélytelen ez a bujkálás! Eitner Ákos faragással, olvasással múlatta az időt. Mint ahogy elmondta, sokat gondolkodott meg nem valósult tervein, kudarcba fulladt életén. Ekkor 39 éves, erőtől duzzadó nőtlen férfi volt.

A majorban azért mégiscsak feltűnt, hová jár a gazda esténként egy szatyorral. és volt is aki gombaszedés közben találkozott az urasággal az erdőben és beszélt is vele. A faluban is sokan tudtak rejtőzködéséről, de senki nem árulta el, nem jelentette föl.

Horváth Istvánnak elmondta, hogy a barlang bejáratától figyelte, amint kiparcellázzák földjeit, verik le a cövekeket. Nagy készletet érzett, hogy odamenjen és ő is segítse verni, mert örült, hogy azután is a volt cselédjei művelik majd a földjét. De aztán meggondolta magát, nem ment közéjük, mert nem akarta feladni magát. Nagyon egyhangúan és reménytelenül telt el a tavasz és a nyár.

Ősz felé, amikor már hűvösebb lett az idő és gyakran esett az eső, belátta, hogy tovább nem maradhat a barlangban. Bizalmas emberét és legfőbb támogatóját, Horváth Istvánt elküldte egy kedves ismerősehez a szomszéd faluba, beszélje meg vele, hogy vegye őt oda a lakásába addig, amíg nem tud kiszökni Ausztriába. Így történt, hogy egy este a volt majorgazda kíséretében beköltözött ismerőse házába és azután több mint fél évig ott rejtőzködött. A házigazda is nagy kockázatot vállalt azzal, hogy bújtatta, hiszen ha valaki felismerte volna, ő is nagy bajba kerülhetett volna. Ha idegen látogató ment a házba, a kamrában jól álcázott lejáraton át a pincébe menekült és addig nem ment fel a lakásba, amíg az idegen el nem távozott. Örök rettegés és félelem volt az élete.

1946 nyár elején, amikor Budapesten a volt nyilas vezetőket kivégezték, belátta, hogy itt nincs maradása. Elhatározta, hogy kimegy Ausztriába. Régi majorgazdája megbeszélte az egyik hűséges kocsisával, hogy vigye el szekéren a határig. A szekérben széna alatt fekvé utazott, a határon már várta az előre megszervezett vezető, aki átvitte Ausztriába.

Sokáig nem tudtak róla a helybeliek, csak amikor már nálunk is enyhült a helyzet, akkor tudósította egykori házigazdáját. 1991-ben hazalátogatott. Az 1946-ban eltávozott délceg férfiből megroggyant, megtört öregember lett. Felkereste valamikori jótevőit s elmondta, hogy Ausztriában először kocsisnak állt be egy gazdaságba, de munkaadója hamar rájött, hogy ő többre képes, ezért megtette a gazdaság intézőjének. Pár évig ott dolgozott, közben megnősült. Szeretett volna újra saját birtokot, ezért feleségével és megtakarított pénzével kivándorolt Dél-Amerikába, Kolumbiába. Ott vett egy farmot, azon gazdálkodott. 3 gyermekük született. Amikor meghallotta, hogy itthon végbement a rendszerváltozás, sietett haza, hogy tájékozódjon és hazatérését előkészítse. Nagyon szeretett volna hazajönni, öreg napjait itthon eltölteni és itthon meghalni. A sors ezt nem adta meg neki: Kolumbiába visszatérte után még 1991-ben autóbaleset áldozata lett.

Micsoda tragédia! Aki 1945–46-ban itthon kijátszotta a szovjet megszállókat, kijátszotta a hatóságokat, Amerikában egy ártatlan traktor elől nem tudott kitérni, összeütközött vele és a helyszínen meghalt. 85 éves volt.¹³⁷

VI. Egyesületek, szervezetek, sport

A tűzoltó egyesület

A salomvári önkéntes tűzoltó egyesület a megyében az elsők között, 1875-ben alakult meg. Díszelnöke Babos Ármin földbirtokos, parancsnoka pedig Major János lett. Az első önkéntes tűzoltók voltak:

Major János, Tornyos Károly, Szekér Lajos, Szekér Pál, Major József, Kámán Péter, Szekér Péter. Az egyesületnek nemcsak a tűz oltásában, hanem a megelőzésében is nagy szerepe volt és van. Tűzvédelmi szemléket, tűzoltó bemutatókat, versenyeket tartottak. Mivel akkor más szervezet még nem volt a faluban, nemes célok érdekében ők tartottak mulatságokat, színdarabokat, hogy bevételük legyen. 1922-ben pl. templomi zászló beszerzésére fordították a színdarab és a bál bevételét. (A meghívót ma is őrzik.) Az 1925-ös tisztújításkor Bicsák József lett a parancsnok. 1936-tól 1970-ig Szaknyéri Kálmán, 1970-től 1987-ig Andor István, 1987-től 1992-ig Ifj. Andor István, 1992-től napjainkig Szekér Ernő a parancsnok.

Az első tűzoltószertár a Szentháromság szobor előtt állt, fazsindelyes volt. A jelenlegi 1920-ban épült az iskolával szemben, majd a 60-as évek elején városzobával bővítették. Az eredményes tűzoltáshoz minden szükséges felszerelésük megvan: 2 db 800-as motorfecskendő működőképes állapotban, tömlőcsatlakozók, sőt az eredeti kocsifecskendőjük és lajtoskocsijuk is megvan. Ezek már múzeumi darabok!

Az egységhez 12 tűzoltó tartozik, mindegyiknek van formaruhája. Fenntartójuk a községi önkormányzat. Munkájuk pótolhatatlan, hiszen ők végzik a községben a temetéseket, ők tartják rendben a temetőt. Részt vesznek minden veszély: tűz, árvíz katasztrófa elhárításában.

A KALÁSZ csoport községünkben

A Kalász a katolikus leánykörök szövetsége. Ez a falusi, leányköri munka az 1920-as években Erdélyből indult. Először Székelyhídon vezetett Andrea néni leányegyletet, majd a mozgalom gyorsan terjedt, főleg a Székelyföldön.

Andrea néni 1933-ban Erdélyből áttelepült Budapestre és itt folytatta munkáját. Rita nénivel alapították meg a Katolikus Leánykörök Szövetségét, a Kalászt, amelynek 1939-ben már 100 helyi egyesülete és 6000 tagja volt. 1946-ban az állami hatóságok betiltották, de még évekig működött egyházközségi leánycsoport néven.¹³⁸

Salomváron is megalakult a Kalász 1937-ben Mazzag Pálné Mozsolics Magdolna tanítónő vezetésével. 30–40 lány vett részt a foglalkozásokon, amelyeket általában kéthetenként tartottak az iskolában. A megyei vezetőjük Mária néni, Berdál Mária volt. A Kalász célkitűzése ez volt: Hitükben erős, erkölcsükben tiszta, nemzeti érzésükben öntudatos, gazdaságilag képzett családanyákat nevelni a falu fiatal lányaiból. A foglalkozásokon a lányok nemcsak a hitéletet gyakorolták, hanem a háztartás vezetését, a gyermeknevelést, betegápolást is megtanulták. Emellett sokat énekeltek, kirándulásokat szerveztek, színdarabokat tanultak be, betlehemes játékokban vettek részt.¹³⁹

Meghívó.

A SALOMVÁRI IFJUSÁG

1922. ÉVI ÁPRILIS 23-ÁN TEMPLOM-ZÁSZLÓ BE-
SZERZÉSÉRE TEKEVERSENNYEL, SZINJÁTEKKAL
ÉS VILÁGPOSTÁVAL EGYBEKÖTÖTT ZÁRTKÖRŰ

TÁNCMULATSÁGOT

rendez, melyre címzett urat és becses családját tisztelttel meghívja a Rendezőség.

A tekeverseny kezdete d. u. 1 órakor Tomecz János vendéglős pályáján.
AZ ELŐADÁS KEZDETE ESTE 7 ÓRAKOR EITNER SÁNDOR
földbirtokos ur zárthelyiségében, utána táncmulatság
Tomecz János vendéglőjében

Belépti díjak: 5. sor személyjegy 25 K, 5—10. sor személy-
jegy 15 K, számozatlan állóhely 10 K, gyermekjegy 5 K.

Jegyek elővételben kaphatók a salomvári „HANGYA” boltban.
Felülfizetéseket a Jókony célra köszönettel fogadunk és hirlapilag nyugtázunk.
A zenét KUSTÁNCZINÁNDOR zalabaksai jónevű zenekára szolgáltatja. Jó étellekről
és italokról gondoskodunk A meghívó kívánatra felmutatandó. Músor a tuloldalon.

Trinyl-mymda 111. Angersazeg. 922-543

Músor:

A GYIMESI VADVIRÁG

Írta: GÉCZY ISTVÁN.

Főrendező: VISNYEY JÁNOS.

SZEMÉLYEK:

Balanka János	Simon József	Csörgő István, fiatal gazda	Bicsák Péter
Örse, felesége	Paraszthy Irén	1-ső } öreg gazda	László Lajos
Imre, fiuk	Bicsák Ferenc	2-ik }	Vizy János
Mária, leányuk	Paraszthy Piroska	3-ik }	Szegedi Ferenc
Özv. Fábiánné Julis	Simon Rozália	A vőlegény } násznagya	Szegedi Ferenc
Gyurka, fia	Szegedi Károly	A menyasszony }	Szabó Sándor
Rab, Prezsmer Péter	Varga Ferenc	1-ső }	Takács László
Magdolna, leánya	Beledi Ilonka	2-ik } vőlegény	Vizy Gyula
Plebános	Timár András	1-ső }	Baksa Annus
Törpe Csura, harangozó	Tornyos János	2-ik } nyoszolóleány	Lutter Annus
Csuráné	Büki Mariska	Csiccsa }	Horváth Ferenc
Marci, fiuk	Bár János	Ferke }	Kiss Lajos
Bigyó, kisbíró	Major Vendel	Vaksi }	Horváth János
Bigyóné	Beledi Mariska		Nép. Bucsusok. Cigányok.

27. kép: A tűzoltó egyesület meghívója

28. kép: Háttérben a régi tűzoltó szertár

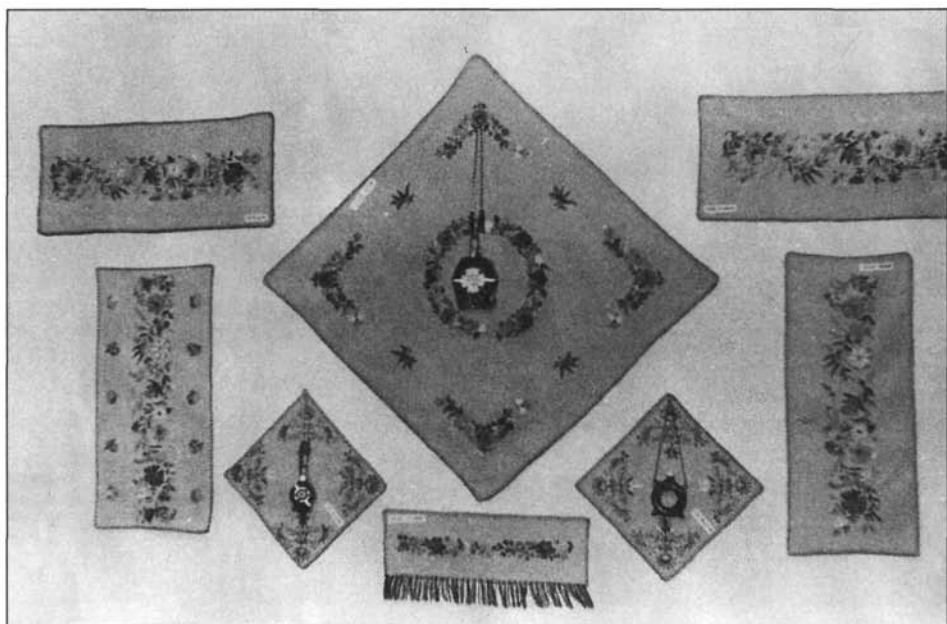
29. kép: Tűzoltók a 60-as években

30. kép: A Csendes Juli c. színdarab szereplői 1938-ban

31. kép: A Kis mama c. színdarab előadói 1939-ben

32. kép: A hímzőszakkör munkái

Népi hímző szakkör

Az új művelődési ház használatba vétele lehetővé tette a szakköri tevékenység beindítását. Az asszonyok körében népi hímző szakkör indítására volt igény. Bicsák Istvánné iskolaigazgató 1976 januárjában megszervezte és 1980 májusáig vezette a népi hímző és díszítőművészeti szakkört. A résztvevők száma 12–16 volt az évek során. A szakkör célja: a népművészeti hagyományok ápolása, azok továbbfejlesztése, a művészet szeretetére, jó ízlésre nevelés. Emellett a falusi asszonyok szabad idejének hasznos és kulturált eltöltését is szolgálta. A foglalkozások idejére gyakran hívtunk szakképzett előadókat az egészségügyi, jogi, nevelési ismeretek terjesztésére. A foglalkozások az őszi-téli időszakban 6 hónapon át heti egy alkalommal este voltak. A szakköri idény befejeztével minden évben színvonalas kiállítást szerveztünk az évi munkákból a művelődési házban. A sok szép hímzett terítő, párna azután az otthonokat díszítette, a lakás kultúráját emelte. A kiállítást nemcsak a helybeliek nézték meg, hanem más községekből is sokan eljöttek, így a falu jó hírnevét ez is minden évben öregbítette.

Sportköri élet

1945 előtt az ifjúság sportját a Levente-intézmény szervezte. Az egész körjegyzőség fiataljai számára sportbemutatók, sportversenyek voltak itt atlétikából és csoportjátékokból egyaránt. Legnagyobb népszerűsége természetesen a futballnak volt itt is. A háború után is ez a sportág kelt életre elsőként. Rendeztek pl. kövérek-soványak, öregek-fiatalok meccset, amelyeken mindig sok szurkolójuk volt. Nagyon sokáig, már a háború előtt is Csertában, a mai Ady utca helyén volt a sportpálya. Az ötvenes években ott marhavásártér lett, később pedig házhelyek. A pályát ekkor a Zala-rét egy távolabbi részén jelölték ki. Ez a pálya azonban nem volt kedvező, így a tsz megalakulása után a Vass János utca végében a tsz földjén lett kialakítva a végleges, minden sportrendezvényre alkalmas pálya, öltözőkkel.

A kezdeti években a labdán kívül semmi sportfelszerelésük nem volt. Mindenki a saját ruhájában játszott. 1949-ben kapott a sportkör először egységes felszerelést, mezt és csukát egyaránt. 1951-től 1961-ig a megyei második osztályban játszott a csapat Füzi József intéző irányításával. Akkor még az állami szervektől igen csekély támogatást kaptak, a vidéki meccsre teherautókon utaztak, bevételük csak akkor volt, ha valamilyen rendezvényt, pl. bált tartottak. Később megszervezték a pártoló tagságot, akik néhány forinttal támogatták a csapatot.

A lakosság számának csökkenésével a futballisták száma is csökkent,

egyre nehezebb volt a csapatot a helybeliekből összeállítani és edzésben tartani. A sportkör elnöke gyakran az edzője is volt a csapatnak, de a sok nehézség miatt igen gyakori volt a változás. 2–3 év múlva beleunt a hálátlan munkába és lemondott az elnökségről, amiért fizetést semmit nem kapott, csak kritikát.

A sportkör vezetésében a következő személyek váltották egymást: Herczeg János, Horváth Imre, Harmath Tibor, Varga Károly, Andor István, Déri Lajos.

Pedig a sportkör sok tehetséges játékost nevelt, akik később első osztályú csapatokban is játszottak. Salomvárról indult pl. Tóth Gyula, aki a budapesti Honvéd, majd a Szombathely játékosa lett, később Zalaegerszegre került, Bicsák János pedig a ZTE csapatában játszott.

1979-ben a zalacsébi közös tanács a salomvári sportegyesületet is összevonta a zalacsébivel. Ezzel gyakorlatilag megszüntette a futballcsapatot, mert a salomvári fiúk nem voltak hajlandók a közös csapatban játszani, inkább elmentek idegen csapatokhoz. Így a salomvári sportpályán csak a zalacsébi FETA csapata játszott.

1989-ben, amikor már egy kicsit szabadabb levegő járt, a salomvári fiatalok újra megszervezték csapatukat. Kimondták a válást Zalacsébtől, de az összevonáskor beadott felszerelést nem kapták vissza. A csapat

33. kép: A labdarúgócsapat 1991-ben

megalakítását segítette Füzi József ekkori elöljáró, Vásár István népfrent elnök és Horváth László tsz elnök. A sportkör elnöke Andor István lett, aki jelenleg is viseli ezt a tisztséget. Felszerelést és pénzbeli támogatást a tsz-től kaptak, így volt pénz az utazásra, a bírói tiszteletdíjak kifizetésére. A csoport a járási 2. osztályú bajnokságban szerepelt. 1990 óta, amióta önálló jegyzőség van a faluban, onnan is kapnak rendszeres támogatást, évi 3–400 ezer Ft-ot. Nagy segítséget jelent a helyi Gépalk, Csáky István vállalkozása. Tőlük legalább annyit kapnak, mint az önkormányzattól. Ehhez jön még esetenként más helyi vállalkozók adománya is. A csapat az ősszel a városkörnyéki második osztályban az első helyen végzett. Céljuk, hogy az idén feljussanak az első osztályba.

A csapat jó nemzetközi kapcsolatokat alakított ki. Rendszeresen játszanak szlovéniai és ausztriai csapatokkal barátságos mérkőzést.

A leromlott sportpályái öltözt felújították, zuhanyozóval bővítették, így a vidéki csapatokat is jó körülmények között tudják fogadni.

VII. Néphagyomány, népszokások

A falusi ember egész éven át a földdel és az állatokkal foglalkozott, szokásait ez határozta meg. Időszakonként voltak olyan munkák, amit a család gyedül nem tudott elvégezni, ezért 3–4 család összefogott és közösen, kalákában dolgoztak. Egyik nap az egyik, másik nap a másik, majd a további családok munkáját végezték el. Ilyen munkák voltak nyáron a kepehordás és a cséplés, ősszel a kukoricafosztás, télen a tollfosztás.

A kukoricát a sással együtt törték le, hogy minél előbb végezzenek a mezőn, aztán pajtába vagy kamrába hordták. Estére összehívták a szomszédokat, rokonokat kukoricát fosztani. 10–15 személy összegyűlt, többségükben fiatalok, munka közben énekeltek vagy meséltek egymásnak. Így a népdalok, népmesék, népi játékok, lakodalmi versek szájról-szájra terjedtek és apáról-fiúra szálltak, fennmaradtak. Községünkben még él néhány idős ember, akik a század elején születtek, kitűnő a memóriájuk, szóról-szóra el tudják mondani a gyerekkorukban tanult meséket, mondókákat, köszöntőket.

A népszokások és hagyományok legfőbb ismerője községünkben Gaál Sándor bácsi, aki Dózsa-hegyen született egy 9 gyermekes család hatodik gyermekeként 1911-ben. Gyerek korában sokat járt a gulyásokkal, pásztorokkal az állatokat őrizni, s az akkor tanult verseket, köszöntőket gyakorolta, felnőtt korában az utódoknak továbbadta, illetve továbbadja. Még ma is eljár betlehemezni, mesedélutánokat tartani távoli községekbe is, ahová meghívják. Élete során igen sok küzdelemben volt

34. kép: Gaál Sándor bácsi mesét mond Gödöllőn

része. Katonaként részt vett a felvidéki és erdélyi bevonuláson. 1936-ban megnősült, egy ideig még együtt élt szüleivel a földművelésből. 1946-tól az erdészetben dolgozott különböző munkahelyeken, de rövid idő múlva sikerült mindig Salomvárra hazakerülni. Volt erdei munkás, kerületvezető erdész, végül a salomvári termelőszövetkezetben erdészeti ágazatvezető. Ismeri a határ minden mesgyéjét, szinte minden cövekét. 1945-ben a földreform során ő mérte ki mindenkinek a kapott földterületét.

A néphagyomány terjesztésével 1974-ben kezdett foglalkozni. Kiránduló csoportok felkeresték Dózsa-hegyi otthonában, akiknek sokat mesélt. Ők elvitték hírét Budapestre is, így meghívást kapott a televízióba mesemondásra. Attól kezdve széles körben ismert lett, az ország különböző részeiben tartott meseórákat fiataloknak, időseknek egyaránt. Így Óriszentpéteren, Tornyiszentmiklóson, Budapesten az V. kerületi Malom utcában a Kalamajka együttesnél mesélt. Veszprémben az egyetemen diákok és városiak voltak a hallgatói. Budapesten Kelenföldön

a Szent Imre Gimnázium tornatermében egy népművészeti délutánon vegyes hallgatóság előtt mesélt. Kétszer járt Keszthelyen is, ahol kis szünettel két és fél órát mesélt egyhuzamban. Részt vett Gödöllőn a Kárpát-medencei magyar népmesemondók találkozóján 1997. május 23–24-én. A szórakoztató, hagyományörző rendezvényen ő volt a 46 mesemondó egyike. A népszokások döntő többsége az ő „kincsestárából” valók.

Házasság – lakodalom

A század elején még a házasságokat a hagyományoknak megfelelően egy harmadik személy, a „szerző” közreműködésével kötötték. Ha egy legény nősülni akart, szólt a szerzésben jártas ismerősének vagy rokonának, hogy szerezzen neki egy megfelelő leányt feleségnek. A megfelelő azt jelentette, hogy a lány ne csak megjelenésében legyen vonzó, hanem családi és vagyoni körülményei is kívánatosak legyenek. „Suba a subához, guba a gubához!” A szerző egy alkalmas időben: bálók, búcsúk, vásárok alkalmával megmutatta a legénynek a kiszemelt leányt, úgy hogy a lány ezt nem is vette észre. Ha a fiúnak megtetszett a jelölt, a szerzővel együtt valamilyen ürüggyel elment a lányos házhoz, malacvásárlást, tehénvásárlást színlelve, de az állatért olyan alacsony árat ígért, hogy a háziak ne tudjanak megegyezni. Közben jól körülnézett. Ha a lány is meg a vagyoni körülmények is tetszettek, a szerzővel elmentek lánykérőbe. A lány szülei első alkalommal nem mondták meg a választ, csak amikor egy hét múlva másodszor jöttek a lánykérők. A fogadtatásból azonban lehetett következtetni elhatározásukra: ha túróval kínálták, vagy nem kínálták meg semmivel őket, akkor tárgytalan volt a lánykérés. Egy hét múlva, a második lánykérés alkalmával már egyértelmű választ kapott a legény. Ha nem akarták hozzáadni a leányt, különféle kibúvókat kerestek, legtöbbször azt, hogy még ráér férjhez menni a lány.

Háztűznézés–háztájnézés.

Ha lánykéréskor a lány szülei igent mondtak, akkor a legény meghívta őket háztűznézőbe, ahová a leendő menyasszony az anyjával, apjával, testvérével vagy nagybátyjával ment el. Sok esetben itt eldőlt, hogy a menyasszony visszalép, mert nem találja elég gazdagnak a vőlegény családját.

A lány szüleit nagy szeretettel fogadták a fiú szülei. Bemutatták az egész gazdaságot, mindent végigjártak, meglépték a szalmakazalt hosszában, szélteben, megszámlálták a teheneket, disznókat, megnézték, mennyi termés van még a kamrában. A vőlegény szülei persze sürgették őket: aj, ne legyenek erre olyan kíváncsiak, hiszen elfáradnak itt a sok járkálásban, odabent a pintesüveg mellett majd megbeszéljük a dolgokat. A szobában aztán megkötötték szóbelileg az egyezséget, megállapodtak az eljegyzés idejéről.

Eljegyzés-móringolás.

Salomváron az eljegyzést szombaton délután szokták tartani. Az eljegyzésen rendszerint csak a két nász volt jelen, de az is előfordult, hogy az egész, leendő násznépet meghívták. Ilyenkor szokták elkészíteni a móringlevelet. A móríng arra az esetre szólt, ha a fiatalasszony meg találna halni, akkor a férjnek a hozományt meg egy bizonyos értéket vissza kell adni a menyasszony szüleinek. Ez a múlt század végén húsz-harminc mázsa gabona ára volt. Móríngolás nem minden eljegyzésen volt, csak akkor, ha a lány szülei azt megkövetelték. Ha a fiatalember benősült, nem kellett móríng, mert a lány nem vitt el semmit hazulról.

A jegygyűrűt is ilyenkor adta át a vőlegény. Az eljegyzés végén, amikor elmenni készültek, a menyasszony selyem vagy delén jegykendő-t adott a vőlegénynek, ő pedig átadta a jegypénzt a menyasszonynak. Ez a harmincas években 50 és 500 pengő között volt.

Az eljegyzés utáni napon a jegyesek elmentek a jegyzőhöz és a plébániára bejelentkezni. Ezt követte három egymás utáni vasárnapon a kihirdetés a templomban. Minden egyes alkalommal felhívta a pap a híveket: „Aki köztük valami házassági akadályról tud, azt a plébánia hivatalban jelentse.”

Móríng levél.

Alulírottak szemel is hivatalosan kövödjék a
bentfogadtakhoz, János Péter Lelkesi
lakos és Móríng Gicula János Miklós fia is
Móríng Gicula házasság = egyenlő rész
is egyenlő rész házasságát eljegyzésükkel
a fent nevezett családok közötti házasság
a házasságok vőlegények és tam jelenlétében
a megfogadtak házasságok utáni 14. napon
előtt a jelenleg fogadtak Gicula család valamely
bátyjában állatálvára a házasság
is kövödjék a fent nevezett családok közötti házasság
megfogadtak családjaival és a fent nevezett családok
ha azokat nem ismerik a fent nevezett családok
megfogadtak családjaival és a fent nevezett családok
is kövödjék a fent nevezett családok közötti házasság

Zalaegerszeg 1919. június 21.

János Péter Lelkesi
Móríng Gicula

János Péter Lelkesi
Móríng Gicula

Vendég hívás.

Az esküvő előtt 5 nappal, kedden kezdődött a vendég hívás, és csütörtök estére be kellett fejezni. Akit később hívtak, el se ment, mert úgy tartották, hogy nem szívesen látott vendég lenne: pénteki vendégnek a sarokban a helye. Vendég hívóba két, vagy ha sok vendég volt négy (kétszer kettő) vőfély ment. Megkapták a meghívandók névsorát, kalapjukra virágot és szalagot tettek. Esernyővel jártak, amelynek szára minden meghívott családban szalagot kötöttek. Amelyik esküvőn nem voltak vőfélyek, ott egy ember, a pozsovecs hívta meg a vendégeket. Neki kampósbotja és szalagos, virágos kalapja volt. A meghívottak a kampósbotra kötöttek szalagot.

A vendég hívás következőképpen folyt le:

Amikor beléptek a házba, az első vőfély így köszönt:

Örülök, örvendek, hogy láthatom a háznak urát és asszonyát! Először is megtisztielem az Atyát, aki minket teremtett, másodszor a Fiút, aki minket megváltott, harmadszor a Szentlelket, aki minket megszentelt. Noé a vízözön után két galambot bocsátott ki a bárkából. Mi is ilyen küldöttjei vagyunk Horváth István vőlegénynek és Tóth Éva menyasszonynak. Általunk hivatja kendeket szeretettel vasárnap estére Tóth Lajos házába egy tányér levesre, egy pár villa pecsenyére, egy pár pohár borra, száraz fa zengésére, amelyhez majd a jó isten még többet is ad. Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Ezután leültek, megkínálták őket étellel, itallal, kicsit elbeszélgettek, esernyőjükre megkapták a szalagot, majd elköszöntek. Amikor felálltak az asztaltól, a második vőfély ezt a verset mondta:

Addig is, amíg tisztelt szolgálatunkat újra bemutatgatjuk, Isten áldása legyen úgy az ittmaradottakon, mint az eltávozókon! Isten velük!

A falusi lakodalomba 30–150 ember volt hivatalos a menyasszonyos házhoz. A násznép a hozzátartozóikkal együtt mind a két családhoz hivatalos volt.

Az esküvő.

Általában az eljegyzéstől számított 21 nap után lehetett az esküvőt megtartani. Csak rendkívüli esetben: katonai bevonulás vagy terhesség miatt tarthatták meg előbb. A terhes menyasszony kendősen ment esküdni, és ilyenkor a vőlegénynek se a kalapján volt a virág, hanem a mellére tűzve. Salomváron az esküvő a vasárnap délutáni litánia után (fél háromkor) szokott lenni.

Korai ebéd után a vőlegény a nászokkal (a két tanúval) és a vőfélyekkel együtt elment a menyasszonyos házhoz a leányt kikérni.

A vőlegény násza ezt mondta:

*Tisztelt megbízásból kopogunk e házba
Ünneplő ruhában, jól felpántlikázva.
Menyasszony, asszony, hol késik a kincsem,
Szerelmetes párja küldött érte engem.
Hogy az idő ne késsen odáig,
Készüljön fel gyorsan, ne várjanak sokáig!
Induljon a kocsí a szép esküvőre,
Az egész násznépnek teljes örömére!*

A menyasszonyt ilyenkor készítették föl az esküvőre, a koszorúslányok meg a nyoszorúasszonyok szokták öltöztetni.

Öltöztetés közben így énekeltek:

*Ezt a kislányt készítik a kocsira,
Elviszik a salomvári templomba.
Gyöngykoszorú ráillik a hajára,
Jaj, de hamar odavan a lánysága!*

A vőlegény a nászokkal és vőfélyekkel így énekelt:

*Ezt a kislányt már akkor megszerettem,
Mikor vele legelőször beszéltem.
Megszerettem gyönyörű, szép szaváért,
Homlokába göndörödő hajáért.*

Ez után következett a menyasszony-búcsúztató, amit az első nász (a menyasszony tanúja) mondott el:

Mielőtt ilyen nagy útra indulunk, kötelességünk, hogy Isten és emberek előtt híven leszámoljunk. Mielőtt elhagynánk ezen érdemes házat, halljunk egy pár búcsúszavat! A mi menyasszonyunk most ekképpen szólana, ha zápor könnyeitől szóhoz jutni tudna. De mivel csorognak könnyei, ezért én leszek most neki szószólója. Hozzád fordulok most először kedves édesapám, aki engem felneveltél s érettem oly sokat fáradtál. Fölneveltél, megsegítettél, szárnyamra eresztettél és a házaséltre átsegítettél. Ezért a sok munkáért áldjon meg az Isten!

Hát tehozzád mit szóljak, kedves édesanyám, aki a bölcsőm és az ágyam mellett oly sokat virrasztottál. A rossztól óvtál, a jóra tanítottál és a házaséltre bocsátottál. Ezért a munkáért téged is áldjon meg az Isten!

Titőletek kedves testvéreim ime most kíválok, mint új pár új életre

szálllok. Azért kérlek benneteket, továbbra is őrizzetek meg engemet tiszta testvéri szeretetben, minket pedig nagy utunkon vezéreljen az Isten!

A szomorú búcsúzkodás után felültették a menyasszonyt a kocsira, valamennyien felültek, indulás előtt a koszorúslányok mondták a menyasszony helyett:

*Fehér galamb szállt a házra,
Édesanyám megbocsásson!
Köszönöm a nevelését,
Hozzám való szívességét.
Jól tudom, hogy fáj a szíve,
De azért csak Isten vele!*

Énekeltek is, legtöbbször ezt a dalt:

*Zörög a kocsi, Jaj, édesanyám,
Pattog a Jancsi Drága, jó dajkám
Talán értem jönnek. De hamar elvüsznek!*

*Dobd föl a párnám, Jaj, édesanyám, stb.
Tedd föl a dunyhám,
Magam is fölülök!*

Ezt követően mentek a jegyzőhöz a polgári esküvőre, majd a templomba. A násznép női tagjai kezében egy kis batyuba kötve különböző tészta, sütemény volt, a férfiak zsebében pedig aprópénz: kettő-, tíz-, húszfilléresek, amit a templom előtt bámészkodó gyerekek között szétszórtak. A gyerekek ezt örömmel fölkapkodták, s ez emlékezetessé tette számukra az esküvőt.

A lakodalom.

Esküvő után betértek a kocsmába egy kis mulatozásra. menet közben a bámészkodók bosszantására sokat hujjogattak:

*Aki miránk bámészkodik, Három gerezd fokhajma,
Miközibénk kívánczik! Rikéncs világ bolongya!
Éé-hujj! Éé-hujj!*

*Aki minket meggyaláz,
Pokóba legyen kanász,
Ott se legyen egyebe,
Csak egy rongyos szekere!
Éé-hujj!*

A kocsmából hat-nyolc óra felé (télen korábban, nyáron később) szoktak hazamenni, de ilyenkor a násznépet a lakodalmas házból kizárták. Ha a vőfély nem volt elég szemfüles és a kalapját nem tudta becsempészni (valakitől beküldeni) a vacsoraasztalra, addig nem mehettek be, amíg három találós kérdésre meg nem feleltek.

A kérdések a következők lehettek:

– *Miért folytatja az ökör a nyálát?*

Mert köpni nem tud.

– *Miért viszi a kutya a csontot a szájában?*

Mert nincs tarisznyája.

– *Mi böcsület van a tarisznyában?*

Akármit beletesznek, semmit se eszik meg.

– *Kint van az udvaron egy káposztáskő. Az a feladat, hogy azt a borjút tessenék megfejtetni!*

Eresszétek ki először a vérét, akkor majd mink szívesen megfejtjük.

– *Ki vágta le az első bikát?*

Senki, mert akkor több nem lett volna.

– *Mi az a körülbelül?*

A gatyamadzag.

– *Mit tanult meg az ember legelőször?*

Bújni.

Ha három kérdésre megfeleltek, be kellett őket engedni. Akkor előállt a vőfély vagy a nász és így köszönt:

Szerencsés jó estét kívánok a kedves vendégeknek! Kedves házigazda! Elhangzott a szent eskü, egybekelt a fiatal pár testestől, lelkestől. Életük útjain nyílnak virágok, az ifjú párnak boldog életet kívánok! Legyen szíves idefáradni az örömapa, és fogjanak a menyasszonnyal és a vőlegénnyel kezét, és fogadják be őket, mint kedves gyermeküket. A kedves házigazdához még egy kérésem van: nekem a kis táborom még odakinn van. Kérem a bebocsátásukat, mert ők már elvégezték nehéz munkájukat!

Akkor beengedték őket.

(jó időben a lakodalmat az udvarban felállított sátorban tartották.)

A vacsora fogásai a következők voltak: húsleves, mártás főtt hússal, rizsaprólék vagy kása, paprikáscsirke, húsos káposzta, kakas- vagy tyúkpecsenye, hurka, rétes és sütemények. A rétesen kívül a kött (kelt) fánk, a kuglihupp (kuglóf) és a fonott perec volt a lakodalmi tészta.

A nász vagy a vőfély minden ételt külön beköszöntött, de az ételt behordó tálalók is hujjogattak:

Levesre:

*Az Isten szent nevében íme megérkeztem.
Tudom, biz azt mondják, jól cselekedtem.
Itt a leves, az étek alapja,
Násznagyuram a jó példát tudom, megmutatja.
Mielőtt azonban a kanálhoz nyúlunk, Buzgó szívvel hálát
adjunk az Úrnak.
Dicsértessék a Jézus Krisztus!*

*Paradicsom zöld levele,
Dicsértessék Jézus neve!
Éé-hujj!*

Ezután jött a kásepénz szedés. Amikor behozták a rizskását, a násznagy ezt a beköszöntőt mondta:

A nagy vígság mellett egy kis szomorúság is van:
*Szegény szakácsnének amint a konyhában a kását keverte,
kezet a kásának gőze nagyon felvetette.
Borzasztón, szüntelenül nőtt fájdalomla sebének,
Ezért négy szármáfogatot gyorsan orvoshoz küldének.
Mivel szegény szakácsnének semmi bére nem lévén itten,
Azért kéri kendteket, hogy megszánják,
Apró és öreg pénzeiket gyógyszerre e kanálba hánynák!
Csak vígan!*

Ezt követően a szakácsné körbejárt. A jobb keze könyékig be volt kötve, ebben tartotta a nagy merőkanalat, amibe a násznagy segítségével az adományokat szedte. A másik kezében egy főzőkanál volt, amivel nagyot ütött a pénzt huncutságból elcsenni próbálkozók kezére. A tálaló asszonyok fődöket és kanalakat vertek össze, s így énekeltek:

*Megetted a kását, fizesd meg az árát!
A kása után hozták a paprikást. Köszöntő:
Nemrég beszéltem egy nagy gavallérral
Akinék a zsebe tele volt tallérral.
Csudálatos volt a kövérsége
És a piros egészsége.
Azt monda, amikor velem beszélt,
Hogy sok csirkét és tyúkot felmetélt.
Esküvel is bizonyítja ezt,
Amikor velem beszélt.
Tehát ez erős étkekből csak sokat egyenek,
Mert lesz még más is, ezért nagyon ne siessenek!
Csak vígan!*

*Ez ám az a jó paprikás,
Násznagyuram netrebulás!*

Káposztára:

*I. Tekintetes étel a káposzta,
Kivált ha az asztalra szép menyecske hozta.
Egy kicsit savanyú, senki se cukrozta,
A konyhában a gazdaasszony egy kis hússal megfoltozta.
Ice Pálnak volt ez kedves eledele,
Egyszer úgy jóllakott vele, hogy megszakadt bele.
Énrám nézve a káposzta csak átok,
De azért uraim, jó étvágyat kívánok!
Húzd rá cigány!*

Káposztára:

*II. A paradicsomkertből éppen most érkeztem,
Mivel hogy sokat kertészkedtem,
Szép fejes káposztát bőven termesztettem.
De nem dicsérem én a káposztát tovább,
Dicsérje az meg maga magát!
Hisz belevágattam két oldal szalonnát,
Tizenkét disznónak elejét, hátulját.
Keresse meg benne ki-ki fülét, farkát,
A menyasszony kapja be a vőlegény farkát!
De mivel a káposzta itt vagyon,
Ki-ki az evéshez jó étvággal fogjon.
Lustasága miatt éhen ne maradjon,
Én elém aztán panaszt majd ne nyújtson!
Csak vígan!*

Más:

*Ez ám a jó káposzta,
Benne főtt a disznó farka.
Menyasszonyunk kikapta,
Elszaladt a sarokba!
Héé-hujj!*

Kakas- vagy tyúkpecsenyére:

*Pecsenyét is hoztam, számtalan sokfélét,
Mindenki köszörülje meg jól a kése élet!
És uraim, nagyon vigyázzanak,
Hogy el ne csorbítsák a tányérok szélét!*

Rétesre:

*Itt hoztam ezt a fimon túrós lepényt,
Egy jó étvággal minden leány, legény!
Lányok! Ha ezen lepényből nem esztek,*

*Ti soha férjhez nem mehettek!
Legények! Hozzátok is van ám még egy szavam:
Ha ezen túrósrétesből nem is esztek,
Azért ti is kaptok szép, csinos feleséget!
Csak vígan!*

Tortára vagy más süteményre:

*Itt van a finom lisztből készült jó sütemény,
Nincs ebben se mustár, se kömény,
Aki ilyenrel él, nem bántja a köszvény!
Csak vígan!*

Evés közben, tálaláskor a vendégek egymást is szokták bosszantani:

*Köszönöm a kináját, Fekete tyúk megbotlott,
nem iszom meg a borát! Kemencébe befutott,
Ó édes totorám
Te leszel a vacsorám!*

*A szakácsnék kérem csak dúlnak-fúlnak,
Hogy menjek haza és teli tarisznyával
jöjjenek vissza a lakodalomba.
No hiszen, én elmegyek, de amit hozok,
Bizony, hogy ki fog törni bele a foguk!*

Ha a nászok nem kínálták meg a tálalókat borral, így mondogattak:

*Erre mentek a vadludak,
Násznagyurak elaludtak!
Körülráncos a szoknyám,
Násznagyuram, ihatnám!*

Koccintáskor mondják:

*Dicsértessék Csáki Pál,
Most iszik két virágszál!*

Erre a többi vendég ezt feleli:

*Az ám, két kórószál!
Sok tréfás megjegyzést mondtak a násznép tagjaira:
Kemencében ég a tűz,
Koszorúslány egy se szűz!*

*Kályha vállán rigófészek,
Násznagy uram mindig részeg!*

*Túrós rétes kerekas,
Minden vendég szerelmes!*

*Vőlegényünk olyan jó,
Mint a lyukas mogyoró,
Szereti a menyasszonyát,
Nem tudja az úrangyalát!*

Vacsora után a cigányoknak szedtek pénzt:

*Roppantul baja esett fáraó népének:
A füstös prímásnak elszakadt a húrja,
Pisze orrával bánatában a földet túrja.
A kontrás is leesett, betörte a nagy tokmány orrát,
S közben agyoncsapta drága, jó szerszámát.
Hát a nagybögősnek, annak még jobban megesett,
Mert a nagybögőjét hátasszéknek nézvén, beletelepedett.
No de hát, ha nem szól a zene,
Mi mellett táncoljunk?
Uraim! Nekiüljünk s itt most tollat fosszunk?
Nem így uraim, a zsebünkbe nyúljunk,
A cigányoknak nagy pénzeket nyújtunk!
Ettől a szerszámuk szépen meggyógyulhat,
Vígán húzzák tovább, mint a parancsolat.
Csak vígan!*

A falubeli fiatalok el szoktak menni lesibe a lakodalmas házhoz. Nekik külön terítettek az udvaron a vacsora maradékából. Vacsora után táncoltak egyet, majd hazamentek. Akinél nem kínálták meg őket, bosszantották a násznépet, s reggelig nem hagyták nyugton a házat.

A vacsora végeztével előkészítették a vendégeket, először a násznép minden tagját külön-külön, majd a többieket:

*Halljunk szót uraim!
Menyasszonyunknak a színe változik,
Lába tudom, hogy táncra kívánczik.
Ezért megtisztelem először is,
Hogy szíveskedjék előfáradni
És meg fogom táncoltatni!*

*Halljunk szót uraim!
Látom az összes vendégnek a színe változik,
Mindenkinek a lába táncra kívánczik.
Megtisztelek mindenkit,
Először is, másodszor is, harmadszor is,
Hogy szíveskedjenek élém fáradni,
Mindenkit meg fogok táncoltatni.*

*Ne várják a kedves vendégek,
Hogy láncos dézsával vontassak elő mindenkit!
Csak vígan!*

Éjfélkor a menyasszony eladása zajlott le. A menyasszony a koszorúslányokkal külön szobába vonult, ahol őt levetköztették, átöltöztették menyecske ruhába. Rendszerint piros pöttyösbe, és a fejére is olyan kendőt tettek. Amikor a most már „új asszony” bevonult a vendégek közé, a koszorúslányokkal együtt ezt énekelte:

*Édes, kedves göndör hajam hová lettél?
Úgyis talán fésű alá tekeredtél,
Oda tekeredtem én, le sem ereszkedem én
Soha többé!*

*Már te többet nyoszorúlány nem lehetel,
A fejedre gyöngykoszorút nem tehetel,
Lehetsz nyoszorúasszony,
Lányból csinálhatsz asszonyt,
Komámasszonyt!*

*édes, kedves komámasszony, meg ne mondja az uramnak,
Hogy eladtam kakasomat a zsidónak,
Mert ha megjön jól elver,
Az lesz nekem jó reggel
Komámasszony!*

*Ördög bújt a komámasszony cserfa kérgű bocskorába,
Mért hívta el az uramat a kocsmába,
Ha hazajön jól elver,
Az lesz nekem jó reggel
Komámasszony!*

A nász felköszöntötte az ifjú párt:

Kint nagy újság van, amit itt bent is mindenkinek közreadok. A lányok és legények serege eggyel fogyatkozott, az asszonyoké és embereké eggyel szaporodott. itt az ifjú pár, életén nyílnak virágok, az ifjú párnak boldog életet kívánnak! Itt a menyasszony nem sánta, mindenki táncolhat vele egy kurtát, csak nagyon vigyázzanak, hogy le ne tiporják a cipője sarkát, mert azt bizony drágán varrták! Eladó az új asszony!

Az ifjú asszony először a szüleivel táncol, aztán mindenkivel, aki megfizeti a megváltást. A nász egy tálban szedi a pénzt, és valahányszor elkiáltja: Eladó az új asszony! – aki pénzt tesz a tálba, az táncolhat az új asszonnyal. A cigányok folyamatosan húzzák, és amikor már elég sok

pénz összegyűlt és a menyasszony is elfáradt, a vőlegény bedobja a pénztárcáját a tálba és kiszalad a menyasszonnyal a helyiségből.

Visszatérve az ifjú pár a násszal együtt megszámlolta a pénzt, ami a menyasszony hozományának számított.

Reggelig folyt a vidám mulatozás, még sok vidám hujjantás hangzott el:

*Cseresznyefa virágos,
A pajtásom jó táncos!*

*Szakadj cipőm szakadtáig,
Vesz az apám haláláig.
Ha ő nem vesz, veszek én,
Mégis a lánya leszek én!*

Ha kövér emberrel táncolt valaki, ezt kiáltotta:

*Ölelem a kályhát,
Forgatom a dőlt fát!*

Ha a nászok nem táncoltak, megszólták őket:

*Csípős csalán az árokban,
Násznagyurak a sarokban!*

Egymással pedig így csúfolódtak:

*Heje-huja hujaja,
Most járja a csúnyája!*

*Járd meg, hegyezd meg,
Hogy a fene egyen meg!
A lábadba az erőt,
A fejedbe a verőt!*

*Koszorúslány meg a vőfély
Összemennek, mint a győtén!*

*Most van kedvem, majd nem lesz,
Ha az uram otthon lesz,
A sodrófa készen lesz,
Az ágy alja szoros lesz!*

A leggyakoribb lakodalmi táncok a következők voltak: csárdás, polka, lengyelke, keringő, csibetánc.

A lakodalom végén tréfásan elküldték a vendégeket:

*A fűzfának nincsen töve,
A vendégnek nincsen szeme,
Ha vendégnek szeme volna,
Hazamenne, itt nem volna!*

Lakodalom után.

Lakodalom végén a szakácsnék, konyhai segítők mindent elmosogattak, helyre raktak. Aztán leültek a tálalókkal együtt és még egyszer, most már nyugodtan rámulattak.

A következő vasárnap megint összegyűltek az asszonyok a lakodalmas házhoz. Mindig volt még lakodalmi maradék, de ha nem volt, akkor frisset készítettek. Ettek, ittak, utoljára vigadtak még egyet. Ez volt a konytáldomás.

Betlehemes játékok

Az adventi időszakban a nagyobb iskolásfiúk vagy a serdülők, egy leányt bevonva betlehemes csoportot alakítottak és házról-házra járva bemutatták játékukat. Karácsony előtt két héttel kezdték a játékot és karácsonyra befejezték. A csoporthoz 4 személy kellett: egy angyal és három pásztor. Az angyal a leány volt fehér ruhában. Első pásztor a szalonnás pásztor: kicsi szakálla, bajusza volt. Második pásztor a tepertős pásztor: az ő szakálla és bajusza nagyobb volt. Harmadik pásztor a húsos-kolbászos: derékig érő szakálla és bajusza volt. Őt koredonnak is nevezték. Mindegyik pásztornak nagy, láncos botja volt. Az angyal csengetett és megkérdezte: szabad-e becsületes hajlékban a kis Jézust dicsérni? Ha a válasz igen volt, az angyal belépett, letette a kápolnát az asztalra, meggyújtotta a gyertyát és elkezdte énekelni:

Mennyből az angyal lejött hozzátok, pásztorok, pásztorok, hogy Betlehembe sietve menvén lássátok, lássátok.

Bejött a kispásztor (a szalonnás): Jó napot kívánok a házigazdának! Terítse meg az asztalát fehér abroszával, mert ezek a szikállas-szakállas pásztorok ellepték a házat.

Az angyal elkezdte az éneket, együtt énekeltek: Istennek fia, aki született jászolban...

Az angyal csengetett, erre bejött a tepertős pásztor, s úgy köszönt be, mint az előző. Aztán belecsapott a kispásztor tenyerébe: Hát te szenes pajtás hogy-miképp vagy? – Megvagyok, amint látod. – Hát arról a vén kirzen-korzon öregapánkról tudsz-e valami hírt mondani? Felelet: Hát hogyne tudnék! Kint van az ajtóban, rázogatja azt a pinészes-penészes szakállát, vígan hajtogatja üres csutoráját. Akkor a koredon benyitotta az ajtót és mondta: Pásztorok, pásztorok mit cselekedtetek? Ti a juhaitokról megfeledkeztetek. Ti csak itt isztok-esztek, erről az én pinészes-penészes szakállamról teljesen megfeledkeztetek. Ekkor betette az ajtót, a másik két pásztor pedig bent verte a láncos botot és énekelte: Mink pedig nem félünk, kár nélkül megélünk, hipp, hopp, hopp! – verik a lábukat is. Ekkor a koredon beesett az ajtón és azt mondta: Imitt is, amott is elbotlottam

ennek a szitykes-szutykos szolgálonak a farában. Felkelt, kezét fogott a szalonnás pásztorral: Hát te, szenes pajtás, hogy miképp vagy? – Megvagyok, amint látod. – Hát te vén kirden-kordon öregapám tudsz-e imádkozni? Ő azt feleli: Tudok ám, jó sós perecet ropogtatni. Akkor a tepertős pásztor előlépett és így szólt: – koredon, koredon, vedd vissza a szavadat, minket itt a méltó istentiszteletben ne háborgass! Tudsz-e imádkozni? – Hát hogyan tudnék, hiszen az anyám előtt születtem. – Hát vess keresztet! A koredon keresztet vet: az Atyának, Szentlélek Istennek nevében. A töpörtyűs ráförmed: – Ó, te balga, hát a Fiú hol maradt? – Ja, hisz még csak most megyünk Betlehembe, ott fogjuk találni, leborulva fogjuk imádni. Az angyal rájuk szól: – Ne csacsolj fiú, fél tíz az óra, le kell már feküdni! Erre a pásztorok lefeküsznek, horkolnak, mintha aludnának. Az angyal énekelni kezd: – Kelj föl juhász bátyó, fénylik az istálló! Ím az angyal jelenti, hogy kis Jézus születik. Ím alacsony helyben, ökör, szamár térdén állva lehel a jászolra. Erre a pásztorok fölugranak és közösen kántálják: – Bárcsak előbb fölébredtem volna! Dallás pajtás most állottam talpra. Már megcsendült a fülemben az angyal mondása, hogy kis Jézus született rongyos istállóban. Oda menni vagyom bátorságom, remélem, hogy Jézust is meglátom! Gyere pajtás menjünk el, te is lehetsz társunk! Míg a bárány jelentkezik, addig is táncoljunk, Jézus, Mária, Szent Józsefnek egy szép táncot járunk. Andris pajtás fújj dudát, fújj dudát, fújjad nekünk szép nótát! Magasztaljuk az Atyát, Józsefet és Máriát! Ma született Messiás, Messiás, kit megmondott az Írás. Koredon örülhetsz, hogyha velünk jöhetsz. Betlehembe jer pajtás, jer pajtás, ott lesz nekünk jó tartás. Sör, bor, mint tenger, ott ihatik az ember. Egyik angyal trombitál, trombitál, a másik meg furulyál, minden ember táncot jár és így ugrál: Hipp, hopp, hopp! Mélyen elaludtunk az erdőben, zengedezést hallunk a fülünkben. A madarak énekelnek, a vadak is zengedeznek, hideg tél van. Mária, Mária, Úr Jézusnak szent anyja! Mert szüzességgel szültél, Jézusnak anyja lettél, áldott vagy, boldog vagy, mi urunknak, Jézusunknak anyja vagy. Mit vigyünk hát néki? Ajándékul néki nem tudunk mi mást vinni, aranyat, tömjént és mirhát. Dicsérjük a boldogságos Szűz Máriát!

Éneklik: Pásztorok keljünk föl, hamar induljunk el... És elindulnak a kis betlehem felé. Amikor az éneknek vége van, letérdelnek a betlehem előtt és hangosan mondják: Dicsértessék a Jézus Krisztus! A házbeliék felelik: Mindörökké Ámen. Valamennyien nézegetik a betlehemet, majd a betlehemesek ajándékot kapnak: pénzt, almát, száraz gyümölcsöt. Amikor elköszönnek, elmenőben ezt éneklik: Pásztorok, pásztorok örvendezve, sietnek Jézushoz Betlehembe...

Mennek a következő házhoz, s ott újra kezdik a játékot.

Regélés

3–4 nagyobb fiú összetanako­dott, megtanulták a mondóka szövegét és karácsony estétől kezdve december 28-ig járták a házakat és regéltek. Elsődleges céljuk az volt, hogy némi aprópénzt kapjanak, mert téli időben a faluban kereseti lehetőség nem volt. De jó alkalom volt a házról-házra járás az ismerkedésre, közös szórakozásra is.

A regélés a következőképpen zajlott:

Az ajtó előtt állva bekiáltottak a házba: Szabad-e regélni? Ha a válasz igen volt, hangosan énekelték a regét:

*Kelj föl gazda, kelj föl! szállott Isten házadra,
Sorjával, seregével, szárnyas angyalával,
rakott asztalával, tele poharával.
Régi ökör, régi törvény, haj regő rejtem.*

*Adjon az Úristen ennek a gazdának
Négy kis ökröt, két kis bérest,
A nagyobbik béresnek arany ekeszarvat.
Régi ökör, régi törvény, haj regő rejtem.*

*Adjon az Úristen ennek a gazdának
Egy hold földről száz kereszt búzát,
Ezer annyi hasznát.
Régi ökör, régi törvény, haj regő rejtem.*

*Adjon az Úristen ennek a gazdának
Egy koca alatt száz malac fiat,
ezerannyi hasznát.
Régi ökör, régi törvény, haj regő rejtem.*

*Adjon az Úristen ennek az asszonynak
Egy tyúk alatt száz csirke fiat.
ezerannyi hasznát.
Régi ökör, régi törvény, haj regő rejtem.*

*Adjon az Úristen ennek az asszonynak
Egy liba alatt száz libafiát,
ezerannyi hasznát.
Régi ökör, régi törvény, haj regő rejtem.*

*Adjon az Úristen ennek az asszonynak
Annyi túrót, mint a réten a túrás,*

*Annyi vaját, mint a kútban a forrás,
ezerannyi hasznát.
Régi ökör, régi törvény, haj regő rejtem.*

*Adjon az Úristen ennek az asszonynak
Akkora hízót, mint egy számár,
Akkora szalonna hasadjon ki, mint ez az ajtó,
ezerannyi hasznát.
Régi ökör, régi törvény, haj regő rejtem.*

*Itt is tudunk egy szép leányt, kinek neve Marcsa,
Amott tudunk egy szép legényt, kinek neve Jóska,
Attól az Úristen meg se mentse, kebelébe ejtse,
Mint a róka farka, likba belesöndörgesse,
Belepöndörgesse, de még annál is jobban.*

*Amott kerekedik egy kis kerek erdő,
Abban legelészik csodafiú szarvas.
Csodafiú szarvas ezer ága-bogán
ezer misegyertya:*

*Gyújtatlan gyulladjék, oltatlan aludjék.
Nekünk az Úristen azt is megengedte,
Hogy szent oltára a mi asztalunk lehessen,
A kehelytartó a mi poharunk lehessen,
a Dózsa-hegyi jó bor a mi borunk lehessen!
Régi ökör, régi törvény, haj regő rejtem.*

*Ott bent fekszik házigazda,
Csatos erszény az oldalán.
Benne vagyon ötszáz pengő,
Fele szegény regélőké.
Ha a gazda azt akarja,
Nekünk mind is odaadja.
Csiszegünk-csoszogunk, cserfakéreg bocskorunk.*

Dicsértessék a Jézus Krisztus!

A regélők bementek a konyhába, ettek-ittak, kaptak némi pénzt és azzal odébbálltak.

Lucálás

A lucálás inkább a lányok bosszantását szolgáló mondóka volt. December 12-én este vagy 13-án mentek a fiúk a lányos házakhoz, s az ajtó előtt ütemesen énekelték:

Luca, Luca kity, koty, galagonya kettő, mind a kettő meddő. Annyi csirkéjük legyen, mint az égen a csillag, galagonya kettő, mind a kettő meddő! Olyan vastag szalonnája legyen a disznójuknak, mint ez az ajtó, Galagonya kettő, mind a kettő meddő. Luca, Luca kity, koty hajnal lesz, hajnal lesz, kendtek lánya szajha lesz. Akkora cicije legyen, mint egy bugyiga korsó, galagonya kettő, mind a kettő meddő. Akkora segge legyen, mint kemence szája, galagonya kettő, mind a kettő meddő. Luca, Luca kity, koty, hajnal lesz, hajnal lesz. Ha nem adnak körtét, ellopom a Böskét. Ha nem adnak szalonnát, ellopom a gerendát! Luca, Luca tizenhárom, a pálinkát idevárom. Luca, Luca kity, koty, galagonya kettő, mind a kettő meddő. A talicska felfutott a héjba, szárazkörtét lehozta. Van tarisznyám elteszem, hazafelé megeszem. Luca, Luca, kity, koty, galagonya kettő, mind a kettő meddő.

Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Bementek, amit kaptak eltették és mentek tovább.

Éjszaka vagy hajnalban beszórták a lányos házak ajtaja elé a jó nagy csomó szalmát, hadd bosszankodjanak a lányok, amíg feltakarítják. Gyakran leszedték az utcaajtót is és jó messzire elvitték, hadd bosszankodjon a gazda, mire megtalálja.

Az utolsó betyár

Községünk és a szomszédos Keménfa határában óriási erdőségek vannak: tölgyesek, bükkösök, fenyvesek. A dús lomboszat, a sok árok és barlang jó búvóhelyül szolgált a betyároknak. A monda szerint volt is belőlük bőven. Az utolsó betyár halálát így őrizte meg a népi emlékezet:

Kisgyerek Jóska hatalmas termetű, merész betyár volt, de a szegény embereket, a falusiakat nem bántotta. Egy alkalommal, 1895-ben Csapahegyen Lutterék házába ment be a csizmáját megvarrni fiatalabb társával, Jáger Gyulával együtt. Valaki besúgta a pandúroknak, hogy ott van, így azok megjelentek a lakásban és beszorították a betyárokat a sarokba. El akarták fogni őket, de mivel a betyárok kezében is fegyver volt, nem merték megközelíteni őket. Jó ideig farkasszemet néztek egymással, de egy idő múlva Kisgyerek Jóska belátta, hogy helyzetük tarthatatlan, ezért szólt Jágernek, hogy adja meg magát, hisz ő még fiatal. Ez megtörtént, a pandúrok a fiatal betyárt elvitték. Kisgyerek Jóska pedig töltött pisztollyal a kezében kirohant a házból, az erdő felé szaladt, de egy

szederindában megbotlott és elesett. Itt lőtték le a pandúrok. A monda szerint olyan széles melle és válla volt, hogy amikor holttestét feltették a szekérre, fennakadt a két válla a szekér két oldalán. Nyilván az óriás termete miatt becézték Kisgyerek Jóskának.

Rönkhúzás

Ez a máig élő népszokás a század elején keletkezett. Eredete a népmesék világában gyökeredzik. A szegénylegény a népmesékben is mindig elérte vágyai beteljesülését: felcsaphatott huszárnak, legyőzte a hétfejű sárkányt vagy éppen elnyerte a királylány kezét.

Ha a faluban a farsang folyamán nem volt esküvő, akkor a fiatalok eljátszották, hogy mégis legyen lakodalom. A hosszúszekérre egy farönköt fektettek, arra ültették a felöltöztetett menyasszonyt és vőlegényt. Eljátszották a menyasszony-búcsúztató ceremóniáját, majd a fiatalok végighúzták a rönkön ülő jegyespárt a falun, közben énekeltek. A násznép és szinte a falu egész fiatalsága kísérte őket a cigányzenekarral együtt. Az utcákon több helyen megálltak, ott dobszó után a kisbíró elmés és tréfás híreket kiáltott ki: menyasszonyról, vőlegényről, násznépről és a falu bármely lakójáról. Megsértődni nem lehetett! Amikor a falu főutcáját bejárták, bevonult a násznép a lakodalom (multság) színhelyére, napjainkban a kultúrházba, ahol a pap összeadta a párokat. Természetesen itt is vidám, vicces szöveg volt az esküvő, s utána reggelig mulatott nemcsak a násznép, de az egész falu. Ez az egyetlen népszokás, amely túlélte a két világháborút, a rövid békeidőszakot, majd a szocializmust, és napjainkban is kedvelt. Gyakran a szomszéd községek fiatalsága is részt vesz rajta.

VIII. Az önálló fejlődés útján

Az 1989–90-es évek községünk életében is a nagy várakozások, nagy tervezések időszaka volt. 1990. augusztus 22-én megalakult a Salomvári Faluvédő Egyesület. Célja a falu lakosságának szervezése a társadalmi, gazdasági, falufejlesztési célok érdekében. Az egyesület elnöke Vásár István lett. Ebben az időszakban is nagyon sok társadalmi munkát végzett a lakosság az egyesület vezetőjének irányításával: betonozott parkolókat építettek az orvos, a plébánia és a tsz irodaháza elé, új kerítést a középületek elé, új, a tájba illő, fából készült váróhelyiséget a buszmegállóba. Megszervezték az utcák fásítását, gyakran ők maguk el is ültették a fákat. Ismertették az új választójogi törvényt és megszervezték az önkormányzati választásokra a jelöléseket.

Az 1990-es önkormányzati választáson Vásár István lett a polgármester, a képviselők pedig:

Csóbor János
Déri Lajos
Kárpáti Istvánné
Lutter Sándor
Dr. Papp György
Tornyos Sándor
Vizy Sándor

A választások után a polgármester falugyűlést hívott össze, hogy megkérdezze a lakosságot, akarja-e az önálló önkormányzatot Salomváron, amelyhez Keménfa is csatlakozna, vagy maradjon a község továbbra is együtt Zalacsébbel? A jelenlévők írásban válaszoltak, egy kivételével az önállóság mellett foglaltak állást.

Mivel körjegyzőségi épület nem volt, ideiglenesen a művelődési ház egyik helyiségében volt a hivatal, de 1992-ben felépült az új polgármesteri hivatal a régi recept szerint, társadalmi munkában.

Az önkormányzat fő célkitűzése a falufejlesztés volt. Befejeződött az iskolában a tornaterem építése, a számítógépes terem kialakítása, majd Bánfalvi Péter igazgató megfelelő számú számítógép beszerzése után elkezdte a számítástechnika oktatását a felső tagozat valamennyi osztályában. A szomszéd iskolakörzetekből, Zalalövőről és Bagodból is jöttek gyerekek az 5. osztályba, mert akkor még csak itt lehetett számítástechnikát tanulni.

Bánfalvi Péter 1993-ban elpályázott az iskolától, de a számítástechnikai oktatás megmaradt, az iskola jó hírét öregbítve.

1993-tól 1997-ig Gerencsér Sándor volt az igazgató, majd az ő távozása után, 1997-ben Erdei Ferencet választotta meg a 3 község önkormányzata.

Az országgyűlési választásokon 1990-ben dr. Tóth Tihamért, 1994-ben dr. Pálfi Dénest, 1998-ban pedig dr. Boros Imrét választotta a község lakossága képviselőnek.

Az önkormányzati választásokon 1994-ben és 1998-ban is Vásár István lett a megválasztott polgármester, a jegyző pedig 1990 óta Andalics Csaba.

Minden ciklusban megvalósult egy-egy nagy beruházás a községben. 1992-ben a körjegyzőségi irodaházon kívül bővítették az egészségházat: iroda, kislabor és fizioterápiás kezelő épült. A sportolási, szórakozási igények jobb kielégítésére pedig felépült a tekepálya.

1995-ben szennyvízcsatorna épült a lakosság 35.000,- Ft-os hozzájárulásával, 1997-ben pedig megépült a Salomvárt Németfaluvál összekötő új út, amelynek a leendő fürdő építésében és működtetésében

lesz nagy szerepe. A falu közművesítése 1999-ben lett teljes, amikor az egész községben kiépült a gázhálózat. A 90-es évek elejétől rohamosan emelkedett a telefonkészülékek száma, jelenleg 142.

A községben üres ház nincs, ha egy-egy megüresedik, mindjárt megveszik az ideköltöző fiatalok.

A lakosság száma az utóbbi években így alakult:

Év	lakosság száma	élve szül.száma	halálozás száma
1991.	597		
1992.	590		
1993.	599	5	8
1994.	600	12	13
1995.	594	5	15
1996.	584	1	10
1997.	588	7	7
1998.	588	3	8

Az 1990-es évek elején munkanélkülivé vált fiatalok közül többen vállalkozók lettek, számuk most 30. Szakmák szerinti megoszlásuk a következő:

Mezőgazdasági	2
Kereskedelmi	3
Faipari	12
Fodrász	2
Fuvarozó	2
Egészségügyi	1
Ügynök, tanácsadó	1
Varrónő	1
Vas- és fémipar	1
Takarékszövetkezet	1
Posta	1
Matáv	1
Zalavíz Rt.	1
Áramszolgáltató	1

Iparüzési adót 18, gépjármű adót pedig 102 személy fizet.

További fejlődést, a lakosság számában gyarapodást csak az hozhat, ha a község határában feltárt termálvízben már fürödni lehet. A nehezen már túl vagyunk. Reményeink és a szerződés szerint tavasszal megindul a fürdő építése, és a föld mélyének kincse az itt lakóknak munkalehetőséget ad, az egész környék egészségét, szellemi és fizikai gyarapodását fogja szolgálni.

36. kép: Rönkhúzás, hirdet a kisbíró

37. kép: Képeslap, Salomvár 1996.

38. kép: Süle plébános úr sírhalma

39. kép: Vinhoffer Dezső plébános
és édesanyja síremléke

40. kép: Bognár tanító bácsi
szülei síremléke

43. kép: A 48-as szabadságharcosok emlékoszlopa

44. kép: Babos Józsefné síremléke

45. kép: Horváth Sándor, a 2. Világháború hősi halottja

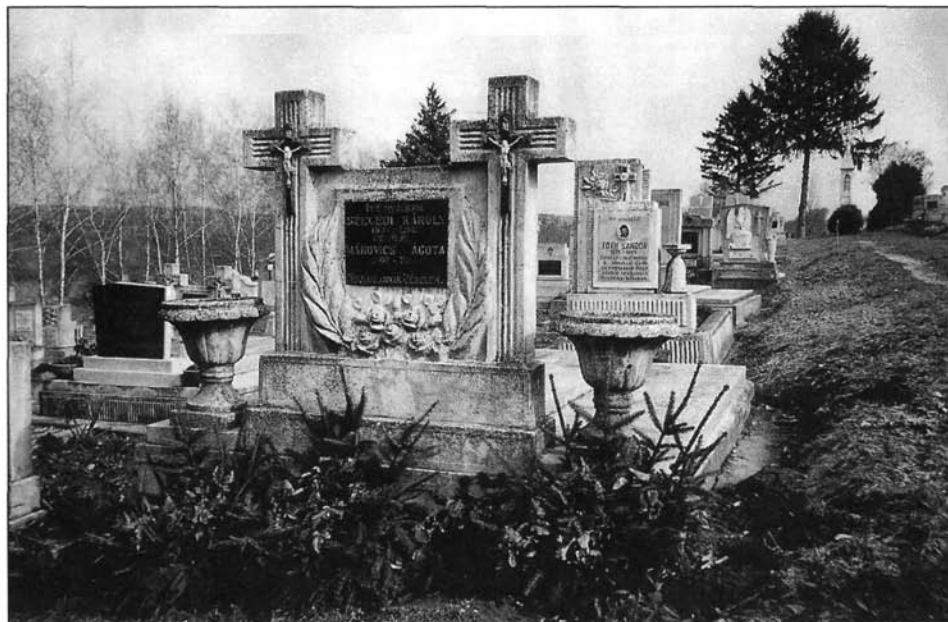
46. kép: Víz János és felesége síremléke

47. kép: Víz Károly síremléke

48. kép: Pfantzert Alajos síremléke

49. kép: Szegedi Károly és felesége síremléke

50. kép: Új síremlékek

51. kép: A hősi halottak emlékoszlopa

52. kép: Szentháromság szobor
a templomkertben

53. kép: Temetői részlet

IX. Jegyzetek:

- ¹ Zm. Levéltár XXXII/5. Helytörténeti Lexikonának anyaggyűjteménye.
- ² A község névtáblája a közigazgatásban betöltött szerepet mutatta.
- ³ Wenzel: Árpádkori új okmánytár 367. o.
- ⁴ Hóman-Szekfü: Magyar történet II. 74–75. o.
- ⁵ Nagy-Véghelyi-Nagy: Zalai Oklevéltár I. 228–229. Továbbiakban: Z.O.
- ⁶ Z.O. I. 87.
- ⁷ Z.O. I. 209.
- ⁸ Dr. Makoviczky: Göcseji helynevek 1938. Történetírás II. évf. 3. sz.
- ⁹ Z.O. I. 228
- ¹⁰ Hóman-Szekfü II
- ¹¹ Z.O. I. 209.
- ¹² Protocollum Parochia Salomvár (A vasvári káptalan levéltárából másolta Vass József plébános 1758-ban.)
- ¹³ Festetics család levéltára Zalad. 125/b.
- ¹⁴ Zala Megyei Levéltár D1/72.
- ¹⁵ Koppi Károly kézirati gyűjteménye, a Nemzeti Múzeum kéziratára. Fel.Lat. 2301.284
- ¹⁶ Zalavári apáti lt. 34.
- ¹⁷ Csánki: III. 99.
- ¹⁸ Simonffy levéltári ig. gyűjtése a Helytörténeti Lexikon sz
- ¹⁹ U.o.
- ²⁰ Zala Megyei Levéltár XXXII/5. Z.m. Helytörténeti Lexikonának anyaggyűjteménye
- ²¹ U.o.
- ²² U.o.
- ²³ U.o.
- ²⁴ U.o.
- ²⁵ Batthyány lt.
- ²⁶ Consriptio animarum distr. Vesprimien.a. 1757.15.
- ²⁷ A szabadságharc zalai honvédei 1848–49. Zalaegerszeg, 1992.
- ²⁸ Zalai Közlöny 1891. február 14., illetve a sírkő
- ²⁹ Schematizmus Dioec. Sabariensis.
- ³⁰ U.o.
- ³¹ Javadalmi jegyzőkönyv 1908.
- ³² Zala megye földrajzi nevei c. kiadványból (1964).
- ³³ Canonica Visitatio 1778. Szombathelyi püspöki levéltár
- ³⁴ Protocollum Parochiae Salomvár. (A vasvári káptalan levéltárából másolta Vass József plébános 1758-ban.)
- ³⁵ Canonica Visitatio 1778. Szombathelyi püspöki levéltár
- ³⁶ A veszprémi egyházmegye történeti névtára 1630–1950.

- 37 Canonica Visitatio 1778. Szombathelyi püspöki levéltár
38 A veszprémi egyházmegye történeti névtára 1630–1950.
39 U.o. 1049. old.
40 Dr. Gréfin Gyula: A szombathelyi egyházmegye története 1935.
41 Schematizmus Sabariensis 1868.
42 Dr. Gréfin Gyula: A szombathelyi egyházmegye története 1935.
43 Szegedi Károly visszaemlékezése.
44 A salomvári plébánia anyakönyveiből kigyűjtötte Hencz Ernő esperes.
45 Tóth Gizelle és Tóth Miklós visszaemlékezése.
46 A Szombathelyi Egyházmegye Névtára 1983., illetve gyászjelentés.
47 A Szombathelyi Egyházmegye Névtára 1983.
48 U.o., illetve 1952–1956. közötti szakasz a Keresztény Élet 1997/48. sz. Hetényi Varga Károly cikkéből.
49 Süle Ferenc plébános közlése 1976.
50 Protocollum Parochia Salomvár. (A vasvári káptalan levéltárából másolta Vass János plébános 1758-ban.)
51 A salomvári plébánia 1718. évi anyakönyve.
52 Veszprémi püspöki levéltár: Visitatio Canonica 1748. 289–290.
53 Canonica Visitatio Parochiae Salomváriensis 1778.
54 Canonica Visitatio 1801.
55 Canonica Visitatio 1811.
56 Canonica Visitatio 1830.
57 Hármaskis Tükör 1847. 6. o.
58 Salomvári plébánia irattára 2323/893. Jegyzőkönyv.
59 U.o.
60 Protocollum Parochiae Salomvár, 1879.
61 SPI 2323/893.
62 U.o. Osztálytanítói díjlevél 1905.
63 A magyar nyelv és fogalmazás kézikönyve 7. o. A Szent István Társulat kiadása Budapest, 1907.
64 Gazdasági Ismétlő Iskolások Könyve. Temesvár, 1911.
65 Tornósy József egykori bizalmi visszaemlékezése.
66 Major Vendel kisbíró és Tornósy József visszaemlékezése.
67 Protocollum Parochiae Salomvár, 1920.
68 Szalai Károly nyugdíjas kántortartató visszaemlékezése.
69 A salomvári plébánia irattára (továbbiakban SPI) 1920.
70 U.o. Működési bizonyítvány 1920. december 1.
71 U.o. Községi bizonyítvány 1920. december 10.
72 U.o. Protocollum Parochiae Salomvár, 1925.
73 Kimutatás Zala vármegye közig. bizottságának 4329/KB 1927. sz.
74 U.o. Választási jegyzőkönyv 1927. szeptember 18.
75 Elemi iskolai bizonyítvány

- 76 SPI 581/1928. sz.
77 Nemzetnevelés XVIII. évf. 15. sz. 236. o.
78 U.o.
79 U.o. 229. o.
80 SPI Minősítési táblázat 1936. augusztus 23.
81 U.o. Jegyzőkönyv 1936. augusztus 30.
82 U.o. Jegyzőkönyv 1936. szeptember 23.
83 U.o. 46/1937.
84 Minősítési táblázat II. 1936. augusztus 23.
85 U.o. Jegyzőkönyv 1936. szeptember 23.
86 U.o. Díjlevél 1936. augusztus 30.
87 U.o. 150/1936. sz. Kimutatás 1936. október 7.
88 Salomvári iskola anyakönyvei 1938–44.
89 Protocollum Parochiae Salomvár, 1936.
90 Mazzag Pál akkori kántortanító visszaemlékezése
91 Iskolai anyakönyvek.
92 Véghatározat az államosításról.
93 Mazzag Pál nyugalmazott igazgató visszaemlékezése.
94 Tanulmányi értesítő 1948/49.
95 Az államosítás közoktatásunkban c. könyv 13. o. Tankönyvkiadó, 1976.
96 Iskolai törzskönyv.
97 Kinevezési okirat.
98 Iskolai törzskönyv.
99 U.o.
100 Iskolai tantárgyfelosztások.
101 Leltári adatok.
102 Statisztikai jelentőlap a továbbtanulásról.
103 Oklevelek.
104 Dokumentumként a kurtai iskola anyakönyvei, illetve az áthelyezési okiratok
szolgáltak.
105 Dokumentumok az iskolai anyakönyvek, kinevezési iratok, Halász Lujza és Hány
Kálmánné személyes visszaemlékezése.
106 Zala megye Oklevéltára 41. (Továbbiakban Z.O.)
107 Zichy család okmánytára VI.6.
108 Dl. 9303.
109 Dl. II. 430.
110 Z.O. II. 577.
111 Zalavári apátság lev. prot. C. 432.
112 Dl. 32206.
113 A Kisfaludy család lev.
114 Z.O. II. 577.
115 Körjegyzőségi tájékoztató lap. Holub.

- ¹¹⁶ Szombathelyi püspöki levéltár.
- ¹¹⁷ A salomvári körjegyzőség adata.
- ¹¹⁸ A salomvári plébánia irattára.
- ¹¹⁹ Kozma László egykori keménfai iskolás visszaemlékezése.
- ¹²⁰ Protocollum Parochiae Salomvár, 1936.
- ¹²¹ Kimutatás az 1936. évi október 15-ig beírt tanulókról.
- ¹²² Áthelyezési okirat 1950. július 14.
- ¹²³ A keménfai iskola anyakönyvei.
- ¹²⁴ Tornyos József egykori bizalmi és Major Vendel kisbíró visszaemlékezése.
- ¹²⁵ Protocollum Parochiae Salomvár 1920.
- ¹²⁶ Id. Tamás Gyula és felesége visszaemlékezése.
- ¹²⁷ A zalacsébi K.K. Tanács 1/1971. sz. rendeletéből.
- ¹²⁸ Zala megye statisztikai évkönyvei.
- ¹²⁹ Gaál Sándor, a földosztó bizottság elnökének jegyzetei és visszaemlékezése alapján.
- ¹³⁰ A zalaegerszegi járási főjegyző 481/1945. sz. kimutatása.
- ¹³¹ Zm. levéltár XXXII/5. Zala m. helytörténeti lexikonának anyaggyűjteménye.
- ¹³² U.o.
- ¹³³ A kapott serleg az iskolában megtalálható.
- ¹³⁴ Dr. Papp György főorvos adatai.
- ¹³⁵ Horváth László volt tsz. elnök tájékoztatása.
- ¹³⁶ Víz Aladár és a Budapesten járt küldöttség más tagjainak ismertetése.
- ¹³⁷ Horváth István és felesége, valamint id. Tamás Gyuláné és Gaál Sándor elbeszélése, illetve a szerző saját emlékei.
- ¹³⁸ Az egyházközi csoportok munkaanyaga és híradója. 1983/3. szám.
- ¹³⁹ Andor Istvánné Kónya Margit visszaemlékezése.

Utószó

„Szülőföldem szép határa...” Ahogy a költőt e vers megírására, engem könyvem megírására elsősorban a szülőfalum iránti szeretet késztetett. Itt éltek, itt dolgoztak szüleim, innen vonult be édesapám 18 évesen a hazát védeni, ez áldott földben alussza örök álmát minden ősöm, minden rokonom. Itt nekem is ki van jelölve a helyem.

A könyv előzménye, hogy még aktív pedagógus koromban egy pedagógiai pályázatra megírtam az iskola történetét. Áldott emlékű Süle plébános úr rendelkezésemre bocsátotta a plébánia teljes iratárát, kedvemre válogathattam az iskolára és tanítóira vonatkozó régi iratok között. Az iskolatörténeti munkám sikere után gondoltam arra, hogy megírom a falu történetét is. Évekig gyűjtöttem hozzá az anyagot, jártam a levéltárat, könyvtárakat, beszéltem sok idős és kevésbé idős emberrel, elkértem a régi okiratokat, fényképeket, míg összeállt az anyag. Jószándékú segítők most anyagi hozzájárulással lehetővé tették, hogy megjelenhessen a könyv.

Célom, hogy a falu múltjának megismertetésével, az itt élő emberek küzdelmeinek bemutatásával a szülőföld, ezen keresztül a haza szeretetére buzdítsak. Hogy egyéni érdekeinken tudjunk mindig felülemelkedni, és a község javát előtérbe helyezni. Erre a község jelenlegi és korábbi lakói is sok szép példát adtak. Csak így őrizhette meg településünk évszázadokon át az önállóságát, s így nézhet bizakodva a jövőbe.

Köszönetemet fejezem ki mindazoknak, akik élményeik elmondásával, régi fényképek, iratok rendelkezésemre bocsátásával, illetve anyagi hozzájárulással elősegítették könyvem megjelenését.

Salomvár, 1999. november.

Bicsák Istvánné Szegedi Irén

Nyomás és kötés: Zalai Nyomda Rt. 2001 80053

